T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

LİSANSÜSTÜ ÖĞRENİME GEÇİŞ SİSTEMİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA

Seval TANBOĞA

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ UĞUR DOLGUN

YÜKSEKÖĞRETİM YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEKÖĞRETİM YÖNETİMİ PROGRAMI

İSTANBUL-2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

LİSANSÜSTÜ ÖĞRENİME GEÇİŞ SİSTEMİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA

Seval TANBOĞA

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ UĞUR DOLGUN

YÜKSEKÖĞRETİM YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEKÖĞRETİM YÖNETİMİ PROGRAMI

İSTANBUL-2019

Bu çalışma 30.07.2019 Tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yükseköğretim Yönetimi ABD, Yükseköğretim Yönetimi Programı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ

Dr.Öğr.Üyesi Uğur DOLGUN
İstanbul Üniversitesi
Fakülte

Dr.Öğr.ÜyesiFiliz BALOĞLU
İstanbul Üniversitesi
Fakülte

Prof. Dr.Abulfaz SÜLEYMANOV
Üsküdar Üniversitesi
Fakülte

ÖZ

LİSANSÜSTÜ ÖĞRENİME GEÇİŞ SİSTEMİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA

SEVAL TANBOĞA

Çağımızda nitelikli insan gücüne olan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır. Nitelikli insan gücü ise en yüksek düzeyde eğitim verilen yükseköğretim kurumlarından alınan eğitime ve bu eğitimin kalitesine bağlıdır. Eğitimin kitleselleşmesi ile birlikte yükseköğretim kurumlarına olan talep artmıştır. Artan talep nedeniyle yeni üniversiteler açılmıştır. Ancak sürekli yeni üniversite açılması, verilen eğitimin kalitesini de doğal olarak etkilemektedir. Bu araştırma, ülkemizdeki lisansüstü eğitimin seviyesini ve kalitesini, yükseköğretim denildiğinde ilk akla gelen ülkeler olan ABD, Almanya ve Japonya ile karşılaştırmak, ülkemizin bu ülkelere göre durumunu belirlemek ve Türkiye'nin bu ülkelerin seviyesine ulaşması için yapması gerekenler konusunda öneriler sunmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın bulguları, Türkiye'nin bu dört ülkeden daha az sayıda üniversitesi olmasına rağmen daha fazla lisansüstü mezunu verdiğini göstermektedir. Dolayısıyla Türkiye eğitimin kalitesine ve niteliğine değil niceliğe önem veriyor gibi gözükmektedir. Diğer ülkelerde var olmasına rağmen Türkiye'de üniversitelerin tek elden akredite olacağı yetkili bir kuruluş yoktur. Ayrıca eğitime verilen destekler ve yükseköğretim kurumlarına bütçeden ayrılan pay konusunda da diğer ülkelerin gerisindedir. Uluslararası öğrencileri ülkeye çekmek konusunda ise Japonya'nın önünde olmakla birlikte, Japonya'nın yabancı öğrencileri kendi ülkesine çekebilmek için verdiği destekler nedeniyle yakın zamanda ülkemizden daha fazla sayıda öğrenciyi ülkesine çekeceği öngörülmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin her şeyden önce bütçeden yükseköğretime daha fazla pay ayırması, lisansüstü öğrencilere verdiği destekleri artırması, bir akreditasyon sistemi kurması, en az bir üniversitesini ilk 100'e sokabilecek kaliteye eriştirmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, lisansüstü eğitim, kalite, lisansüstü eğitim kalitesi

ABSTRACT

A COMPARATİVE STUDY ON THE TRANSİTİON TO POSTGRADUATE EDUCATİON SYSTEM

SEVAL TANBOĞA

The need for qualified manpower is increasing day by day. Qualified manpower depends on the education received from the higher education institutions and the quality of this education. With the massification of education, the demand for higher education institutions has increased. Due to the increasing demand, new universities were opened. However, the opening of a new university naturally affects the quality of the education provided. This study has been carried out in order to compare the level and quality of postgraduate education between our country and Germany, Japan, USA which are the countries that first come to mind when higher education called; to determine its position relative to these countries; and to offer a suggestion on what Turkey have to do to reach the level of these countries. The findings obtained from this research show that although Turkey has fewer universities than these four indicated countries, Turkey have more postgraduate students than these countries. Hence, Turkey seems not on the quality of education, but seems to care about quantity. Turkey does not have an authorized accreditation institution and an accreditation system, while other countries have. Besides, Turkey is also behind other countries in terms of contributions to education and the share of budget allocated to higher institutions. Although Turkey is ahead of Japan in attracting international students, it is expected that Japan will attract more students from our country recently due to the support it has provided to attract foreign students to their home country. Therefore,Turkey primarily needs to allocate fund from the budget to the higher education institutions, to increase support given to graduate and postgraduate students, to establish an accreditation system, and to make at least one university to reach the quality that it can be in the top 100 universities list.

Keywords: Education, postgraduate education, quality, the quality of postgraduate education

ÖNSÖZ

Bu çalışmam da ülkemizdeki lisansüstü eğitimin seviyesini ve kalitesini, yükseköğretim denildiğinde ilk akla gelen ülkeler olan ABD, Almanya ve Japonya ile karşılaştırmak, ülkemizin bu ülkelerle karşılaştırıldığında hangi durumda olduğunu görmek ve Türkiye'nin bu ülkelerin seviyesine ulaşması için yapılması gerekenler ile sözü edilen ülkelerle ilgili karşılaştırmalara ilişkin sonuçlar sunulmuştur.

Araştırmalarım sürecinde tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Uğur DOLGUN olmak üzere, yüksek lisans ders hocalarımdan Sayın Prof. Dr. Veysel BOZKURT ve Sayın Prof. Dr. Niyazi ÇİÇEK'e bu zorlu süreçte benden yardımlarını esirgemeyip, bana yol gösterdikleri, her daim yanımda olduklarını hissettiğim İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde çalışan personel arkadaşlarıma ve benim için ayrıca önemli olan İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Personel Daire Başkanlığı mesai arkadaşlarıma ve can dostum Müh. Aynur AKYOL'a yardımlarından ve desteklerinden dolayı çok teşekkür ediyorum. İstanbul Üniversitesi'nin ilk işyerim olmasının yanı sıra burada yüksek lisans yapmanın gururunu taşımak benim için her daim mutluluk verici bir duygu olarak hatıralarımda kalacaktır.

Seval TANBOĞA

İstanbul, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ iv

ABSTRACT vi

ÖNSÖZ viii

İÇİNDEKİLER ix

TABLO LİSTESİ xiii

ŞEKİL LİSTESİ xv

KISALTMALAR LİSTESİ xvi

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÜNİVERSİTE, YÜKSEKÖĞRETİM VE LİSANSÜSTÜ EĞİTİM

1.1. Üniversite 4

1.1.1. Üniversite Kavramı 4

1.1.2. Üniversitelerin Tarihçesi 6

1.1.2.1. Birinci Kuşak Üniversiteler (Ortaçağ Üniversiteleri) 7

1.1.2.2. İkinci Kuşak Üniversiteler (Humboldt Üniversiteleri) 8

1.2.2.3. Üçüncü Kuşak Üniversiteler (Modern Üniversiteler) 9

1.2.2.4. Yeni Üniversite Modeli: Girişimci Üniversiteler 11

1.2. Yükseköğretim 13

1.2.1. Yükseköğretim Kavramı 13

1.2.2. Yükseköğretimde Arz Yapısı 14

1.2.2.1. Devlet Üniversiteleri (Kamu Üniversiteleri) 14

1.2.2.2. Vakıf Üniversiteleri 14
1.2.2.3. Özel Üniversiteler 15
1.2.3. Yükseköğretimde Talep Yapısı 15
1.2.3.1. Öğrenci Bursları 15
1.2.3.2. Öğrenci Kredileri 16
1.2.3.3. Borçlanma 17
1.2.3.4. Kupon Yöntemi 17
1.2.3.5. Yükseköğretim Kurumlarına Verilen Vergisel Teşvikler 17
1.2.3.6. Yükseköğretim Kurumlarına Verilen Krediler 18
1.3. Lisansüstü Eğitim 18
1.3.1. Lisansüstü Eğitim Kavramı 19
1.3.2. Lisansüstü Eğitimin Amaçları ve İşlevleri 22
1.3.3. Lisansüstü Eğitim Programları 24
1.3.4. Lisansüstü Eğitimin Boyutları 25
1.3.4.1. Metodolojik Boyut 25
1.3.4.2. Antropolojik Boyut 25
1.3.4.3. Ahlaki ve Etik Boyutu 25
1.3.4.4. Gelecek Boyutu 26
1.3.5. Lisansüstü Eğitim Felsefesi 26

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE VE SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE LİSANSÜSTÜ EĞİTİM

2.1. Lisansüstü Eğitimin Felsefi Arka Planı 34
2.2. Lisansüstü Eğitimde Kalite Yönetimi 36

2.3. Türkiye'de Lisansüstü Eğitim 39
2.3.1. Lisansüstü Öğretim Programı Açma ve Lisansüstü Eğitime Öğrenci Kabul Kriterleri 42
2.3.2. Lisansüstü Eğitime İlişkin İstatistikler, Program Türleri, Enstitüler 45
2.3.3. Lisansüstü Eğitimin Finansmanı ve Destekler 48
2.3.4. Türkiye'nin Dahil Olduğu Akademik Hareketlilik Programları 49
2.3.4.1. Farabi Değişim Programı 49
2.3.4.2. Mevlâna Değişim Programı 50
2.3.4.3. Erasmus+ Değişim Programı 51
2.3.5 . Türkiye'de Lisansüstü Eğitimin Sorunları ve Çözüm Önerileri 53
2.4. Almanya'da Lisansüstü Eğitim 55
2.4.1. Lisansüstü Eğitimin Yapısı ve Eğitim Süreleri 55
2.4.2. Lisansüstü Eğitime Erişim, Destekler ve Eğitim Ücretleri 58
2.4.3. Lisansüstü Eğitim Kalitesi 61
2.4.4. Almanya'da Lisansüstü Eğitim Tercihi 62
2.5. ABD'de Lisansüstü Eğitim 63
2.5.1. Lisansüstü Eğitimin Yapısı ve Eğitim Süreleri 64
2.5.2. Lisansüstü Eğitime Erişim, Destekler ve Eğitim Ücretleri 66
2.5.3. Lisansüstü Eğitim Kalitesi 70
2.5.4. ABD'de Lisansüstü Eğitim Tercihi 72
2.6. Japonya'da Lisansüstü Eğitim 73
2.6.1. Lisansüstü Eğitimin Yapısı ve Eğitim Süreleri 74
2.6.2. Lisansüstü Eğitime Erişim, Destekler ve Ücretler 76

2.6.3. Japonya'da Lisansüstü Eğitimin Kalitesi 80
2.6.4. Japonya'da Lisansüstü Eğitim Tercihi 80

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE VE SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi 82
3.2. Verilerin Toplanması 82
3.3. Araştırmanın Yöntemi 83
3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları 83
3.5. Bulgular 83
3.5.1. Türkiye ve Almanya'nın Lisansüstü Eğitim Bağlamında Karşılaştırılması 83
3.5.2. Türkiye ve ABD'nin Lisansüstü Eğitim Bağlamında Karşılaştırılması 90
3.5.3. Türkiye ve Japonya'nın Lisansüstü Eğitim Bağlamında Karşılaştırılması 94
3.6. Genel Değerlendirme ve Öneriler 97
SONUÇ 105
KAYNAKÇA 109

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Üniversite Tiplerinin Özellikleri....11

Tablo 2: Lisansüstü Eğitimde Hedeflenen Kazanımlar....29

Tablo 3: Bilim Etiğinde Sorumluluklar....31

Tablo 4: Lisansüstü Öğretimdeki Öğrenci Sayıları....46

Tablo 5: Lisansüstü Eğitimde Program Türleri....47

Tablo 6: En Fazla Öğrenciye Sahip Enstitülerdeki Öğrenci Sayıları....48

Tablo 7: Hareketlilik Programlarına Göre Türkiye'ye Gelen ve Türkiye'den Giden Öğrencilerin Dağılımı....52

Tablo 8: Almanya'daki Yükseköğretim Kurumlarının Sayısı*....56

Tablo 9: Almanya'daki Yükseköğretim Kurumlarındaki Öğrenci Sayıları....57

Tablo 10: Almanya'da Yükseköğrenime Katılım Oranı....59

Tablo 11: Yükseköğretim Harcamaları (Milyon EUR)....61

Tablo 12: ABD'de Lisansüstü Eğitime Kayıt Yaptıranların Sayısı (2015-2016 Güz Yarıyılı)....67

Tablo 13: ABD'de Lisansüstü Mezunlarının Sayısı....68

Tablo 14: Bilim Dalına Göre Yayın ve Atıf Sayıları, Atıf Alan Yayın Oranı ve Etki Değerleri (2015)....71

Tablo 15: Eğitime Ayrılan Kaynaklar (bin USD)....69

Tablo 16: Japon Yükseköğrenim Kurumları....75

Tablo 17: Japon Yükseköğrenim Sistemindeki Öğrencilerin Sayısı (2016)....77

Tablo 18: Japonya'da Lisansüstü Düzeyde Kayıtlı Öğrenci Sayısı....78

Tablo 19: Almanya ve Türkiye'nin Makroekonomik Açıdan Karşılaştırması*....85

Tablo 20: ABD ve Türkiye'nin Makroekonomik Açıdan Karşılaştırması*.....91

Tablo 21: Japonya ve Türkiye'nin Makroekonomik Açıdan Karşılaştırması.....95

Tablo 22: Ülkeler Arası Genel Karşılaştırma.....102

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Türkiye Eğitim Sisteminde Yükseköğretimin ve Lisansüstü Eğitimin Yeri.....42

KISALTMALAR LİSTESİ

AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
ALES:	Akademik Personel ve Lisansüstü Eğitimi Sınavı
BAFÖG:	Federal Eğitim Yardımı Yasası (Bundesasubildungsförderungsgesetz)
CHEA:	Yükseköğretim Akreditasyon Konseyi (Council of Higher Education Accrediation)
DFG:	Alman Mükemmellik Girişimi
EUR:	Euro
GSYİH:	Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
İTÜ:	İstanbul Teknik Üniversitesi
JUAA:	Japonya Üniversite Akreditasyon Birliği (Japan University Accreditation Association)
KYK:	Kredi Yurtlar Kurumu
MIT:	Massachusetts Institute of Technology
MÖ:	Milattan Önce
NIAD-QE:	Ulusal Akademik Dereceler ve Üniversite Değerlendirme Enstitüsü (National Institution for Academic Degrees and Quality of Enhancement of Higher Education)
ÖSYM:	Öğrenci Seçme Yerleştirme Merkezi
STEM:	Fen, Teknoloji, Mühendislik, Matematik (Science, Technology, Engineering Mathematics)
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu

YÖK: Yükseköğretim Kurulu

GİRİŞ

Sanayi devriminden günümüze kadar geçen süreçte üretim yöntemlerinin ve üretim anlayışının değişmesi ile birlikte nitelikli insanlara olan ihtiyaç her geçen gün artmıştır. Makro ölçekte düşünüldüğünde toplumların kalkınmasında önemli rol üstlenen nitelikli insan gücüne sahip olmak ancak ve ancak eğitim ile mümkündür. Ancak bireylerin aldığı eğitimler tek başına yeterli değildir. Aynı zamanda bireylerin akılcı ve bilimsel düşünebilen, yorumlayıp analiz edebilen, sorunlara çözüm önerileri sunabilen yapıda olması sürekli gelişimin anahtarıdır. Lisans öğrenimi bireylerin ihtiyaç duyduğu mesleki eğitimin temelini kazandırmakla birlikte, kişinin lisans öğrenimi boyunca elde ettiği bilgileri bir ömür kullanabilmesi mümkün değildir. Değişen koşullara adapte olabilmek ve sahip olunan bilgiyi güncellemek lisansüstü eğitim ile mümkündür. Çünkü lisansüstü eğitim bireylere değişen koşullara adapte olabilme ve bilgiyi güncelleme isteği kazandırmaktadır.

Lisans ve lisansüstü eğitimlerin verildiği üniversitelere ilişkin ilk örnekler 11. Yüzyılın sonlarında kurulan Bologna Üniversitesi, sonraki yüzyılda ise Paris, Oxford ve Cambridge'de kurulan üniversitelerdir. Bilinen anlamda üniversitelerin en eskisi Avrupa'da 11. Yüzyılda kurulurken, Asya'daki en eski üniversite 1611'de (Santo Tomas Üniversitesi), 1636'da Amerika'da (Harvard Üniversitesi), 1850'de Avustralya'da (Sydney Üniversitesi) kurulmuştur. Ülkemizdeki yükseköğrenim kurumlarının geçmişini ise çağının ötesinde eğitim verildiği iddiasıyla medreselere, yani 11. Yüzyıla kadar geriye götürmek mümkün olsa da bugün bilinen anlamda modern üniversite sayılabilecek en eski üniversite, 1773'te kurulup cumhuriyetin ilanının ardından 1944 yılında İTÜ'ye dönüştürülen Mühendishane-i Bahr-i Humayun ve 1869'da kurulup 1933'te İstanbul Üniversitesi'ne dönüştürülen İstanbul Üniversitesi'dir.

Elbette ki günümüzdeki üniversiteler, bugünkü konumlarına bir günde gelmemiştir. Üniversiteler de kuruldukları coğrafyanın toplumsal, sosyal ve siyasi gelişmelerinden etkilenmiştir. Örneğin birinci kuşak üniversiteler denilen üniversiteler, bir yanda Papalık, diğer yanda Kutsal Roma İmparatorluğunun baskısı altında kalmış, Rönesans ve Reform'un ardından bu üniversiteler bilginin üretimi ve yayılmasını sağlamaya çalışmıştır. Bununla birlikte 17. Yüzyılda üniversiteler soylu ve zenginlerin

erişebildiği bir ayrıcalık iken, tüm kıtayı kasıp kavuran Napolyon, tüm üniversiteleri kapatıp hepsini Fransa'nın devlet organı haline getirmiştir. Bu ise Kıta Avrupası'nda tepki çekmiş ve 18. Yüzyılda William von Humboldt'un çabalarıyla, sonraki dönemde kendi adıyla anılacak ikinci kuşak üniversiteler ortaya çıkmıştır.

İkinci kuşak üniversiteler (Humboldt Üniversiteleri) modern araştırmalara yönelmiştir. Bu üniversitelerde araştırmalar, akılcı, deneyci, doğrulama / yanlışlama gibi modern bilim ilkelerine uygun olarak yapılmaya başlanmıştır. Bu nedenle Humboldt Üniversitelerini "bilim için bilimin kalesi" olarak görmek mümkündür. Bu üniversiteler, tek disiplinli yapısıyla sadece seçkin ve parlak öğrencileri kabul etmiştir. Ulusal gurur vesilesi olan bu üniversitelerde eğitim yalnızca o ülkenin dili ile verilmiştir. Finansmanı ise devletlerden ve kimi zaman da bağışlar yoluyla sağlamıştır. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nın ardından bu tip üniversite modeli de terk edilmeye başlanmış ve İngiliz-Anglosakson ve Amerikan Üniversite modeli de denilen üçüncü kuşak üniversiteler yaygınlaşmaya başlamıştır.

Üçüncü kuşak üniversiteler, her şeyden önce ikinci kuşak üniversitelerin tek disiplinli yapısının aksine disiplinler üstü ya da disiplinler arası bir yapı benimsemiştir. Bu tip üniversiteler, sanayi, özel kuruluşlar, Ar-Ge firmaları, yatırımcılar ve profesyonel araştırmacılarla işbirliği yapan bir ağın içerisindeki üniversitelerdir. En iyi akademisyen ve öğrenciler için bir rekabet söz konusudur. Öğretim dili çoğu zaman çağın ortak dili İngilizcedir.

Günümüzde ise geleneksel eğitim ve araştırma işlevine engel teşkil etmeksizin sanayi ile etkileşim içerisinde bulunan, bölgenin sosyal ve ekonomik refahını artırmayı amaçlayan dördüncü kuşak üniversite denilen Girişimci Üniversiteler bulunmaktadır. Bu üniversiteler, özel girişimlerle işbirliği, sözleşmeli araştırma ve patent gibi faaliyetler ile finansman elde etmektedir. Ayrıca akademisyenler ve öğrencilerin girişimci davranışlar sergilediği, iş dünyasının yenilikçiliğine katkılar sağlayacak şekilde yeni yollar arayan üniversitelerdir. Girişimci üniversiteler, kendi işletmeleri için kullanmak üzere yenilik araştırıp üretmektedir. Sürekli büyüyen sanayinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirilen bu yeni model üniversiteler, YÖK'ün kurulması ile birlikte Türkiye'de de benimsenmiş ve kürsü modelinin yerini bilim dalı ve anabilim dalı almıştır.

Her ne kadar ülkemizdeki üniversitelerin sayısı son yıllarda oldukça fazla sayıda artmışsa da açılan bu yeni üniversitelerin kalitesi konusu kamuoyunda sıklıkla tartışılmaktadır. Özellikle ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerin sayısının azaltılmasına yönelik açıldığına ilişkin eleştiriler yapılmaktadır. TÜİK verilerine ülkemizin 2017 yıl sonu itibariyle nüfusunun yüzde 16,1'ini 15-24 yaş aralığındaki gençler oluşturmaktadır. Dolayısıyla ülkemiz, sahip olduğu genç nüfus sayesinde yarınlara güvenle bakabilme potansiyeline sahiptir. Ancak bu potansiyelin gerçeğe dönüşebilmesi için önemli olan konu, bu gençleri nitelikli insan gücüne dönüştürebilmektir. Zira ülkemizde genç nüfustaki işsizlik oranı 2017 yıl sonu itibariyle yüzde 20,8'tir. Bunun yanında genç nüfus içerisinde ne eğitimde ne de istihdamda olan gençlerin oranı ise yüzde 24,2 olarak gerçekleşmiştir. İşsiz ve ne eğitimde ne de işgücünde olan genç nüfusu nitelikli insan gücüne dönüştürebilmek için beşerî sermaye yatırımı olarak gençleri lisans ve lisansüstü öğrenimlere yönlendirmek önem taşımaktadır. Dolayısıyla ülkemizde genç nüfusun eğitimine odaklanmak, ülkemizin en acil problemlerinin başında gelmektedir.

Bu kapsamda bu çalışmada Türkiye'nin lisansüstü eğitim sistemi ile en önemli gelişmiş ülkelerden olan ABD, Almanya ve Japonya'nın lisansüstü eğitim sistemleri karşılaştırılacaktır. Türkiye'nin lisansüstü eğitim sisteminin gelişmiş ülkelerdeki lisansüstü eğitim sistemlerinden farklılık ya da yetersizlik gösterdiği noktalar tespit edilecek, bu eksikliklerin giderilmesi için öneriler sunulacaktır. Çalışma kapsamında Türkiye'nin lisansüstü eğitim sistemi ile Almanya'nın, ABD'nin ve Japonya'nınlisansüstü eğitim sistemleri ve yapıları arasındaki farklılıkların ne olduğu, Türkiye'nin bu ülkelerdeki lisansüstü eğitim düzeyine erişebilmesi için neler yapması gerektiği gibi sorulara yanıt aranacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÜNİVERSİTE, YÜKSEKÖĞRETİM VE LİSANSÜSTÜ EĞİTİM

1.1. Üniversite

Neredeyse bin yıldır yükseköğretimin verildiği üniversiteler, günümüzde nitelikli insan ihtiyacını karşılayan kurumların başında gelmektedir. Özellikle bilgi toplumuna geçişin lokomotifi olan üniversiteler, bugün bilgi toplumunun ihtiyaç duyduğu bilgiyi üretmekte ve bilgi üretebilen bireyleri yetiştirmektedir. Çalışmanın bu kısmında üniversiteler ve üniversitelerin tarihçesi ile ilgili bilgi verilecektir.

1.1.1. Üniversite Kavramı

Üniversiteler, bir ülkenin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan gücünün yetiştirilip bilginin üretilmesinde ve bu yolla topluma hizmet edilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Ortaçağ Latincesinde topluluk, cemaat, bütünlük gibi anlamlara gelen "Universitas" kavramından türetilen üniversite, üst düzey ve nitelikli insan gücü yetiştirme, bilimsel gelişime katkı sağlama, bilimsel bilgiyi koruma, yayma ve geliştirme işlevlerini üstlenen örgütlerdir[1]

[1] Savaş Durmuş, "Eğitim Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Ampirik Bir Çalışma"**Finans Politik & Ekonomik Yorumlar,** Cilt. 54, Sayı. 629, 2017, s. 9-18.

Türk Dil Kurumu'nun Güncel Türkçe Sözlüğünde üniversite "bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip, yüksek düzeyde eğitim, öğretim, bilimsel araştırma ve yayın yapan fakülte, enstitü, yüksekokul vb. kuruluş ve birimlerden oluşan öğretim kurumu, darülfünun" olarak tanımlanmaktadır.

Ortaçağdan bu yana bilim ve bilgi üreten, ürettiği bilgileri topluma yayan, bilimsel bilgilerin ve bilimin topluma yayılmasına aracılık eden üniversiteler, en köklü eğitim kurumlarının başında gelmektedir. Üniversiteler, içerisinden çıktığı toplumdan başlayarak evrenselliğe ulaşana kadar insana, topluma, kültüre ve bilime dair ürettiklerini kamuoyuna yayma görevi üstlenmektedir. Geçmişin elitist, gündelik yaşantıdan ve toplumsal sorunlardan uzak yapısının aksine üniversiteler, günümüzde toplumsal sorunlara çözüm önerileri getiren yapıya bürünmüştür.[2]

Sahip oldukları teknolojik altyapısı ile bilim insanlarının, öğretim üyelerinin ve araştırmacıların yetiştirilmesinde önemli roller üstlenen üniversitelerden kuruldukları bölgenin sorunlarına yönelik çözüm önerileri getirmesi beklenmektedir. Ekonomik gelişime katkı sağlayıp kalkınmanın lokomotifi olmaları beklenen üniversiteler, bölgenin sivil toplum kuruluşları ile birlikte projeler üretmek durumundadır. Bu yolla içinden çıktığı toplumun sorunlarına çözümler üretmesi mümkündür. Günümüzde üniversiteler içinde yer aldıkları kentlerin bütünleşik bir parçası olarak emek piyasasının niteliğini artırmaktadır[3]

Üniversiteler, beşeri sermayenin gelişimine katkı sağlayarak ekonomik gelişmeye ve dolayısıyla toplumsal gelişime katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla içerisinden çıktığı toplumun ve bulunduğu bölgenin gelişiminde anahtar rol üstlenmektedir. Üniversiteler, istihdamın temel kaynağı olması, kültürel, sportif ve fiziksel altyapı sağlayıcısı olması, yetenekli mezunları topluma kazandırması, endüstri ile doğrudan

[2] Dicle Özcan, HalilÇakır, "Üniversite-Toplum, Devlet, Piyasa/sermaye İlişkileri Bağlamında Üniversite Özerkliği" **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi,** Cilt. 6, Sayı. 1, 2016

[3]H. Tezcan Uysal, KahramanÇatı, Yükseköğretim Kurumlarındaki Yöneticilerin Girişimci Üniversite Algılamalarında İş ve Örgüt Psikolojisinin Etkisi, **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi,** Cilt. 6, Sayı. 1, 2016.

işbirliği kurması, verdiği eğitim ile girişimciliği ve yeni işletmelerin kurulmasını sağlaması bakımından toplumsal fayda sağlamaktadır[4]

Günümüzde üniversitelerin klasik olarak bilgi üretip yayma ve öğrenci yetiştirme işlevi, çağın gerekliliklerini karşılayamaz hale gelmiştir. Özellikle internetin yaygınlaşması ve bilginin akıl almaz bir hızla üretilip yayılması ile birlikte üniversiteler, bulundukları bölgede teknoloji üreten, piyasayla daha fazla içli dışlı ve sanayinin taleplerini daha fazla dikkate alan bir yapıya bürünmeye başlamıştır. Hatta günümüzde büyük sanayi kuruluşları ve özel şirketler, kendi isimleriyle üniversiteler açarak holdinglerinin eleman ihtiyacını bu üniversitelerden karşılamaya başlamıştır. Bu da üniversitelerin toplumla ve sanayiyle bütünleşmesini sağlamaktadır.[5]

1.1.2. Üniversitelerin Tarihçesi

Tarihsel olarak üniversitelerin üç tip olduğunu söylemek mümkündür. "Birinci kuşak üniversiteler" denilen Ortaçağ üniversitelerinin tek amacı bilgiyi nesilden nesle aktarmaktadır. "İkinci kuşak üniversiteler", birinci kuşak üniversitelerin bilgiyi nesilden nesle aktarmak amacının yanında araştırma yapma amacını da eklemiş üniversitelerdir. Humboldt üniversiteleri olarak da adlandırılan ikinci kuşak üniversiteler, etkilerini 20. Yüzyılın ortalarına kadar sürdürmüştür. Üçüncü kuşak üniversiteler de denilen modern üniversiteler Humboldt üniversitelerine ek bazı özelliklere sahiptir. Günümüzde ise dördüncü kuşak üniversite denilen yeni bir tür üniversite modeli olarak girişimci üniversiteler revaçtadır.[6]

---

[4] Onur Sungur, "Üniversitelerin Bölgesel Kalkınmada Değişen Rolü ve Girişimci Üniversite Kavramı"**AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt. 15, Sayı. 4, 2015.

[5] Yunus Emre Özer, "Girişimci Üniversite Modeli ve Türkiye",**Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt. XXX, Sayı. 2, 2011.

[6] Pınar Özdemir, "Üçüncü Kuşak Üniversiteler",**Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Analiz Dergisi**, Sayı. II, 2016.

1.1.2.1. Birinci Kuşak Üniversiteler (Ortaçağ Üniversiteleri)

Her ne kadar kökeni M.Ö. 4. Yüzyılda Platon'un Academia'sına kadar uzanıyorsa da bugün bilinen anlamıyla üniversitelerin tarihçesine bakıldığında yaklaşık olarak 900-1000 yıllık bir geçmişe sahip olduğu görülmektedir. 11. Yüzyılın sonlarında kurulan Bologna Üniversitesi'nin ardından Paris, Oxford ve Cambridge'de kurulan üniversiteler, günümüzdeki modern üniversitelerin ilk temsilcileri konumundadır.[7]Bologna Üniversitesi, Avrupa'nın en eski üniversitesi konumundayken, 1611'de Asya'da kurulan Santo Tomas Üniversitesi, 1636'da Amerika'da kurulan Harvard Üniversitesi, 1850'de Avustralya'da kurulan Sydney Üniversitesi, bulundukları kıtalardaki ilk üniversitelerdir.[8]

Üniversitelerin ilk örnekleri 12 ila 15. Yüzyıllar aralığında öğrenci ya da öğretmen loncaları olarak biçimlenmiştir. Bir yanda Papalık, öte yanda Kutsal Roma İmparatorluğu'nun çatışması arasında kalan üniversitelerdeki Papalık'ın etkisi 16. Yüzyıldan itibaren azalmaya başlamış, bunun yerine devletin etkisi görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde üniversite eğitiminde ruhban sınıfının eğitiminden çok kamu yöneticilerinin geliştirilmesi anlayışı görülmüştür.

Ortaçağ Latin toplumunun gelişimi ile birlikte ilk üniversiteler de idari yapılanma yoluna gitmeye başlamıştır. Ortaçağ Avrupası'nda ortaya çıkan üniversiteler, modern bilimi geliştirmek amacıyla alt yapısını, ders programlarını ve kurallarını oluşturmuş, böylece o dönemde eğitim veren kilise, katedral ve manastır okullarından farklılaşmıştır. 12. Yüzyıla kadar kabul gören eğitim kurumu katedral ve manastır okullarıyken, 12. Yüzyıl sonrasında bu okulların etkinliği azalmıştır. Bu etkinliğin azalmasında Hristiyanlığın ilk dönemlerinde olduğu gibi kitaplar korunması gereken

---

[7]Songül Sallan Gül,HüseyinGül, "Türkiye'de Yükseköğretimin Gelişimi, Güncel Durumu ve Eleştirisi". **Toplum ve Demokrasi**, Sayı. 17-18, 2014.

[8] Necdet Konan, SalihYılmaz, "Üniversitelerin Sıralanma Ölçütleri ve Türkiye Üniversiteleri İçin Öneriler",**Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt. 7, Sayı. 2, 2017.

birer put değil, aksine bilginin üretimi ve yayılması için bir araç olduğunun kabul edilmesi etkili olmuştur.[9]

17. Yüzyıla gelindiğinde üniversite öğrenciliği zengin ve soyluların ulaşabildiği bir ayrıcalık halini almıştır. 18. Yüzyılda Kıta Avrupası'ndaki birçok üniversite Napoleon tarafından kapatılmış, *Fransız Üniversite Modeli* de denilen bu üniversiteler Fransa'nın devlet organı haline getirilmiştir. Bu durum akademi camiasında tepki çekmiş ve William von Humboldt'un çabalarıyla daha sonra kendi adıyla anılacağı (Humboldt Üniversiteleri) yeni bir üniversite tipi oluşturulmuştur.

1.1.2.2. İkinci Kuşak Üniversiteler (Humboldt Üniversiteleri)

Alman Üniversite Modeli de denilen Humboldt Üniversiteleri, modern araştırmalara yönelmiştir. Eğitim, giderek artan sorumluluklar kazanan öğrenci ve asistanlarla yapılan araştırmayla bütünleşmiştir. Araştırmalar, akılcılık, deneyci yaklaşım, kanıtlama ve elde edilen sonuçların başkaları tarafından doğrulanması ya da yanlışlanmasına olanak tanıyan saydamlık temelinde yapılmaktaydı. Ortaçağ'ın otoriteye güvenme anlayışı, yerini sorgulamacılığa bırakmış ve yalnızca gözlemlenebilenin doğru olarak kabul edilebileceği anlayışı hakim olmuştur. Humboldt üniversiteleri saf bilimin, bir anlamda "bilim için bilim"in adeta kalesidir. Bu tip üniversiteler bilimsel ilerleme hedefiyle faaliyetlerini sürdürmüştür. Kürsü sistemi de bu üniversiteler aracılığıyla yerleşmiştir.[10]

İkinci kuşak üniversitelerin varlık sebebi temel bilimsel araştırmaları yürütmektir. Tek disiplinli fakülte yapısındaki ikinci kuşak üniversiteler, yalnız başlarına çalışmaktadır. Eğitim, yalnızca okula kabul ölçütlerine uyan parlak öğrencilere açık olup adeta bir avuç zümrenin çocuklarına özeldir. Ulusal gurur vesilesi olan bu tip kurumlarda, yazılı ve sözlü ifade için ulusal diller kullanılmıştır. Devlet tarafından

---

[9] Münire Çiftçi, "Girişimci Üniversite ve Üçüncü Kuşak Üniversiteler",**Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Sayı. 27, 2010.

[10] J. G. Wissema, **Üçüncü Kuşak Üniversitelere Doğru: Geçiş Döneminde Üniversiteleri Yönetmek**, İstanbul: Özyeğin Üniversitesi Yayınları, 2014.

finanse edilen Humboldt tipi üniversiteler, ayrıca şahısların bağışlarını da kabul etmiştir.[11]

Humboldt Üniversiteleri, araştırma ve eğitimin birlikteliğini, üniversitenin tüm öğrencilerine kendi alanlarında uzmanlaşmaya gitmeden önce temel eğitim verilmesini ve akademik özerkliği savunmaktadır. Bu özellikleri ile Avrupa'da kısa sürede yaygınlaşmıştır. Tıp dışında mesleki eğitim vermeyen bu üniversitelerde araştırma ve eğitim yapılmaktadır. Bu üniversitelerde toplumun ve insanlığın ortak değerlerine sahip çıkılması, kültürün aktarımı ve bağımsız olarak gerçeğin aranması, üniversitenin ve üniversite eğitiminin felsefesini oluşturmaktaydı.[12]

Humboldt Üniversiteleri, bilimin profesyonel kariyere yakın bir konuma ve dolayısıyla bürokratik ve örgütlü bir yapıya dönüşümünü sağlamıştır. 19. Yüzyıl ortasındaki Almanya'da üniversite hocası ya da öğrenci olan bilim insanları giderek uzman ve öğrencilerden oluşan bir grup içinde çalışmaya başlamıştır. Üniversite kariyerinde zorunlu bir nitelik haline gelen araştırma, profesörlük işlevinin bir parçası haline gelmiştir. Araştırma becerisinin aktarımı, genellikle kişisel olmaktan çok üniversite laboratuvarında ve seminerlerinde gerçekleşmiştir. Bu tip üniversitelerde deneysel bilim araştırmaları, üniversitelere bağlı enstitüler olarak adlandırılan kurumlarda örgütlenmiş, sürekli ve bürokratik bir faaliyet haline gelmiştir. Humboldt Üniversitelerinde sistematik eğitim ve iş bölümü, kişisel ilgiden bağımsız olarak bilimsel büyümenin önemli bir faktörü haline gelmiştir.[13]

1.2.2.3. Üçüncü Kuşak Üniversiteler (Modern Üniversiteler)

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Alman Üniversite Modeli yavaş yavaş terk edilmeye başlanmış ve yerini*İngiliz-Anglosakson* ve *Amerikan Üniversite modellerine* bırakmıştır. Anglosakson modeli, adem-i merkeziyetçilik denilen merkezin yani devletin

[11] Wissema, a.y.

[12] Kadri Yamaç, **Bilgi Toplumu ve Üniversiteler**, Ankara: Efil Yayınevi, 2009.

[13] Joseph Ben-David,**Bilim İnsanının Toplumdaki Rolü: Karşılaştırmalı Bir İnceleme**. Ankara: Epos Yayınları, 2011.

etkilerini azaltan ve hatta yok denilecek kadar sınırlayan modeldir. İngiltere, Kanada, Avustralya ve İrlanda gibi tarihinde Birleşik Krallık'ın izleri bulunan ülkelerde yaygın olan bu üniversite modelinde üniversiteler, ara ya da tampon kurullar aracılığıyla yönetilmektedir. Kurumlar, üniversite mensubu olmayan kişilerden oluşan yönetim kurulu ile yönetilmektedir. Rektörün o kurumun mensubu olması ya da profesör olması şartı yoktur. Yönetim kurulu akademik konulara karışmamaktadır.[14]

Fransız ve sonrasındaki Alman Üniversite modellerinde öğrenciler tek bir diploma için yetiştirilmekteydi. 19. Yüzyılın başlarında kurulan bu sistem, herhangi bir bilim dalında çok yönlü, tam ve derinlikli eğitim vermesi mümkündür. Fakat seçkin bilim insanlarından çoğunun hala amatör olduğu üniversitedeki tek bir profesör, tüm alanın daimi hakimi olabiliyordu. Alman üniversitelerinde verilen eğitim, en yüksek standartlarda bilimsel ya da akademik eğitimi sağlamaktaydı. Ancak diploma alanlar, araştırma yapacak kalitede değildi. Lisans öğrenimi üst düzey veriliyorsa da araştırma amacı taşımaması nedeniyle araştırma yapmak isteyen öğrenciler gayri resmi olarak profesörlerin asistanlığını yapmaktaydı. Hocaların keyfi ve otoriter yapısına bağımlılık yaratan bu sistem, araştırmacılığı kariyer olarak hedefleyenlere yetersiz gelmekteydi.[15]Özellikle Almanya'da öğrenim gören misafir öğrenciler, ABD ve İngiltere'ye döndüklerinde lisansüstü eğitimin kurulmasına öncülük etmiştir. Böylece araştırma kariyerine yönelik olan üçüncü kuşak üniversiteler doğmuştur.

Üçüncü kuşak üniversiteler, ikinci kuşak üniversitelerin özelliklerinin bazılarına ek yeni özelliklere sahiptir. Her şeyden önce araştırmalar, disiplinler üstü ya da disiplinler arasıdır. Bu tip üniversiteler, sanayi, özel Ar-Ge firmaları, yatırımcılar, profesyonel hizmet sağlayıcıları ve diğer üniversitelerle işbirliği yapan ağ üniversiteleri niteliğindedir. Bu nedenle de uluslararası rekabetçi pazarda etkinlik göstermektedir. En iyi akademisyenler ve öğrenciler için rekabet söz konusudur. Bir yandan üst düzey bilim insanlarının ihtiyaçlarına karşılık verirken, diğer yandan kitlesel eğitim programları

---

[14] Ali Rıza Erdem, "Dünyadaki Yükseköğretimin Değişimi",**Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı. 15, 2006.

[15] Ben-David, a.g.e.

yapmaktadır. Dolayısıyla bir çift kanallılık söz konusudur. Çağın gereklilikleri doğrultusunda küresel alanda kabul edilen ortak dil olan İngilizce, tüm ders programlarında kullanılmaktadır.Üniversiteler yeni girişimcilik etkinliklerinin beşiği olarak görüldüğünden, geleneksel hedefleri olan araştırma ve eğitimin yanında bilginin kullanılmasını da hedeflemektedir.

Tablo 1: Üniversite Tiplerinin Özellikleri

	Birinci Kuşak Üniversite	İkinci Kuşak Üniversite	Üçüncü Kuşak Üniversite
Hedef	Eğitim	Eğitim + Araştırma	Eğitim + Araştırma + Bilginin Kullanımı
Rol	Hakikati Savunma	Doğayı Keşif	Değer Yaratma
Yöntem	Skolastik	Modem Bilim, Tek Bilim Dalı	Aynı + Disiplinler Arası
Yaratılan	Profesyoneller	Profesyoneller + Bilim İnsanları	Profesyoneller + Bilim İnsanları + Girişimciler
Yönelim	Evrensel	Ulusal	Küresel
Dil	Latince	Ulusal Diller	İngilizce
Örgütlenme	Uluslar. Fakülteler. Kolejler	Fakülteler	Üniversite Enstitüleri
Yönetim	Şansölye	(Yarı zamanlı) Akademisyenler	Profesyonel Yönetim

Kaynak: Özdemir, a.g.e.

1.2.2.4. Yeni Üniversite Modeli: Girişimci Üniversiteler

1800'lü yılların sonunda MIT ve Standford'daki akademisyenlerin sanayiye danışmanlık hizmeti sunması ile başlayan, günümüzde Cambridge ile devam eden, geleneksel eğitim ve araştırma işlevlerine engel teşkil etmeksizin sanayi ile etkileşim içinde, bölgesel, sosyal ve ekonomik refahı artırmaya amaçlayan üniversite tipidir. Bir özel girişim ile işbirliği, sözleşmeli araştırma ve patent gibi faaliyetler sayesinde finansman alanını genişleten, akademisyenler, teknisyenler ve öğrenciler tarafından yeni girişimler oluşturan, iş dünyasının yenilikçiliğine ve yaratıcılığına katkılar sağlayacak yeni yollar araştıran, ticarileşme ve metalaşma esasına dayalı üniversiteler, yeni tip girişimci üniversite olarak adlandırılmaktadır.[16]

Girişimci üniversiteler kendi işleri / işletmeleri için kullanmak üzere yenilikleri araştırıp üretmekte ve uygulamaktadır. Genel olarak kâr amacıyla hareket ettiğinden *Amerikan Üniversite Modeli* olarak da anılmaktadır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Amerikan hegemonyasının yaygınlaşması ile birlikte *Amerikan Üniversite Modeli*, tüm dünyada tercih edilen üniversite modeli haline gelmiştir. Sürekli büyüyen sanayinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirilen bu yeni model üniversiteler kar maksimizasyonu saikiyle hareket etmekte ve öğrenci-üniversite, üniversite-toplum ilişkisi ve akademik içerik bu amaca uygun olarak yapılandırılmaktadır. YÖK'ün kurulmasıyla birlikte ülkemizde de bu model benimsenmeye başlanmış ve "kürsü" modelinin yerini "bilim dalı" ve "anabilim dalı" almıştır.

Amerikan Üniversite Modeli (Girişimci Üniversiteler), ne tam anlamıyla merkeziyetçi ne de âdem-i merkeziyetçidir. Üst, orta ve alt yönetim kademelerinde idari yönden güçlü olan bu tip üniversiteler, gelir kaynağını artırmak amacıyla araştırmak, kaynak tasarrufu ve maliyet stratejileri uygulamak, karmaşık okul harcı ve yardım yolları geliştirmek ve ticari hayata girmek gibi amaçlarına ulaşmak amacıyla faaliyetlerini gerçekleştirmektedir.[17]

---

[16]Süreyya Sakınç,Sibel Aybarç Bursalıoğlu,"Yükseköğretimde Küresel Bir Değişim: Girişimci Üniversite Modeli",**Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 2, 2012.

[17] Murat Çetin,"Bölgesel Kalkınma ve Girişimci Üniversiteler",**Ege Akademik Bakış**, Cilt. 7, Sayı. 1, 2007.

1.2. Yükseköğretim

Tarihsel süreç içerisinde bilgiyi üreten kurumlar olan üniversiteler, bunu verdikleri yüksek seviyedeki öğretim ile gerçekleştirmektedir. Çalışmanın bu kısmında yükseköğretime ve yüksek öğretimdeki arz ve talep yapısına yer verilecektir.

1.2.1. Yükseköğretim Kavramı

Farklı kademelerden oluşan eğitim sisteminde yer alan yükseköğretim, üst seviyede eğitimin verildiği kademedir. Ülkelerin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde ve yetiştirilen bu nitelikli insan gücü sayesinde üretilen bilgilerin topluma hizmet için kullanılmasında önemli bir rolü olan yükseköğretim, bireylerin mesleki olarak edinmeleri gereken temel bilgileri edinmelerini sağlamaktadır.[18]

Yükseköğretim, Türk Dil Kurumu tarafından "o*rtaöğretimi bitirenlere, üniversite, akademi vb. eğitim kurumları tarafından planlanıp uygulanan öğretim*" olarak tanımlanmaktadır. 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 3. Maddesinde ise "*Milli eğitim sistemi içinde, ortaöğretime dayalı, en az dört yarı yılı kapsayan her kademedeki eğitim-öğretimin tümü*" olarak tanımlanan yükseköğretim, başta öğrenciler ve aileleri olmak üzere hem yerel halkı hem de genel olarak toplumu ve makro anlamda devleti ilgilendiren, birçok paydaşa sahip üst düzey eğitimdir.

Yükseköğretim, bireylere hem özel hem de sosyal açıdan olmak üzere faydalar sağlamaktadır. Bireylerin kazandıkları bilgi ve becerilerin refahı ile gelir düzeylerini artıracağı varsayımı, yükseköğretimin bireylere sağladığı özel faydadır. Sosyal fayda ise hesaplaması güç olmakla birlikte parasal olmayan etkilerdir. Sosyal ve kültürel gelişim, sosyal statüdeki artış gibi sübjektif kazanımlar, yükseköğretimin bireylere kazandırdığı sosyal faydalardır.[19]

---

[18]Mehmet SadıkAydın, HakanKaya, Halil Kete, "Yükseköğretim Hizmetlerinin Özellikleri ve Türkiye'de Yükseköğretim Hizmetlerinin Görünümü",**Journal of Awareness**, Cilt. 2, Sayı. 2, 2017.

[19] Münevver Turanlı, "Türkiye'de Eğitim ve Yükseköğretim"**İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi**, Sayı. 4, 2003.

Yükseköğretim, toplumun ve ülkelerin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan ihtiyacını karşılamak üzere verilen, toplumsal ve kültürel gelişime önemli katkı sağlayan, beşerî sermayenin gelişimine odaklanan ve ülkenin ekonomik ihtiyaçlarına odaklanan eğitim türüdür. Yarı kamusal mal niteliğindeki yükseköğretim hizmeti, sağlık hizmetlerinin gelişimi, nüfusun nitelikli artışı, yoksulluğun azaltılması, gelir dağılımının iyileştirilmesi, demokrasi, sivil hak ve özgürlüklerin gelişimi gibi önemli pozitif dışsal faydalar sağlamaktadır.[20]

1.2.2. Yükseköğretimde Arz Yapısı

Yükseköğretim hizmeti sunan kuruluşları devlet (kamu), vakıf ve özel üniversiteler olmak üzere üç tip üniversiteden söz etmek mümkündür.

1.2.2.1. Devlet Üniversiteleri (Kamu Üniversiteleri)

4 Kasım 1981 Tarih ve 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunuhükümleri uyarınca "*Devlet tarafından kurulmuş bulunan üniversite ile yüksek teknoloji enstitüsü ve bunların bünyesinde yer alan fakülteler, enstitüler, yüksekokullar, konservatuarlar, meslek yüksekokulları ve araştırma uygulama merkezleridir."*

1.2.2.2. Vakıf Üniversiteleri

Yükseköğretime olan talep artışı ile birlikte devlet üniversitelerinin hem nitelik hem de nicelik olarak yetersiz kalması nedeniyle özel öğretim kurumlarına olan ihtiyaç artmıştır. Özellikle büyük holdinglere ait olan özel yükseköğretim kurumları, ihtiyaç duydukları nitelikli işgücünü doğrudan kendilerine ait olan üniversitelerden temin edebildikleri için her geçen gün tercih edilebilirlikleri artmaktadır. Dünya genelinde "özel üniversite" olarak anılan özel yükseköğretim kurumları, ülkemizde ilgili kanunlar gereğince kâr amaçlı olmayan vakıflar tarafından açılabilmektedir. Öğrenim ücretlerinin

[20]JenniferMa, MateaPender, Meredith Welch,**Education Pays 2016: The Benefits of Higher Education for Individuals and Society**. CollegeBoard, 2016.

yüksekliği nedeniyle halk nezdinde "özel üniversite" olarak anılsa da ülkemizdeki uygulama kâr amacı gütmeyen vakıflara ait "vakıf üniversiteleri" şeklindedir.

1.2.2.3. Özel Üniversiteler

Ülkemizdeki vakıf üniversitelerinden farklı olarak yurtdışında yaygın olan üniversite tipidir. Özel üniversiteler, personel istihdamı ve müfredatı bakımından devlete tabi olmayan kurumlardır. Maddi kaynaklarının büyük kısmını öncelikle başarılı öğretim görevlilerini istihdam ederek onların sanayiden aldığı araştırma ve uygulama projelerinden elde etmektedir. Özel üniversiteler üzerinde kuruldukları arazilerini kendileri satın alırlar. Devlet herhangi bir arazi bağışında bulunmaz. Genel olarak öğrenci başına maliyeti daha düşük olan sosyal bilimler alanında faaliyet göstermektedir[21]

1.2.3. Yükseköğretimde Talep Yapısı

Yükseköğretimdeki arz yapısından da görüldüğü gibi yükseköğretim hizmeti yalnızca devlet tarafından verilmemektedir. Ülkemizde özel üniversite olarak görülen vakıf üniversiteleri ve özellikle yurtdışında yaygın olan özel üniversiteler de bulunduğundan, yükseköğretim talebinde bulunan öğrencilerin bu hizmetin ücretini karşılayabilmeleri gerekmektedir. Yükseköğretimin talep yapısı içerisinde yer alan öğrenci bursları, öğrenci kredileri, borçlanma ve kupon yöntemi, yükseköğretimin finansmanında öğrenci kaynaklı finansmanı oluştururken, doğrudan yükseköğretim kurumlarına verilen krediler ve vergisel teşvikler ise yükseköğretim kurumları kaynaklı teşvikleri ifade etmektedir.

1.2.3.1. Öğrenci Bursları

Burs, bireysel olarak yükseköğretim maliyetini karşılayabilmek amacıyla kurumlardan, kuruluşlardan ya da doğrudan sponsor olabilecek bireylerden mezuniyet

[21] Belma Yaşar, "Türkiye ve Bazı Ülkelerdeki Özel Yükseköğretime Genel Bir Bakış",**Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt. 16, Sayı. 1, 2007.

sonrasında istihdam edilmek ya da sosyal sorumluluk kapsamında herhangi bir karşılık beklemeksizin yapılan parasal ödemelerdir. Kamu ya da özel kaynaklı olabileceği gibi merkezi ya da yerel yönetimler tarafından da verilebilmektedir. Kamu kesiminin yanında özel sektörde faaliyet gösteren kuruluşlar da burs kaynağı olabilmektedir.[22]

Burs, geri ödemesiz olarak alınması bakımından yükseköğretim öğrencileri için önemli bir kaynaktır. Ancak, kapsayıcılık açısından bakıldığında, üniversite öğrencilerinin yalnızca bir bölümünün faydalanması bakımından eleştirilere maruz kalmaktadır. Belli bir zekâ ya da başarı düzeyinin üzerindeki öğrencilere verilmesi sistemin sakıncaları arasındadır. Ayrıca burs sistemi özellikle ülkemizde dini grupların sömürüsüne oldukça açıktır. Dolayısıyla burs sisteminin faydalarının yanında kamusal eğitim anlayışı ile çelişkiler taşımaktadır.[23]

1.2.3.2. Öğrenci Kredileri

Burslardan farklı olarak, yükseköğretim hizmetinden faydalanmanın maliyetlerini zaman içerisinde ödemeye imkân tanıyan finansman yöntemidir. Sosyal eşitsizliği ortadan kaldırmaya çalışan kredi sistemi ile yükseköğretim hizmetinden faydalanması daha düşük ihtimal dahilinde olan sosyal gruplardan gelenlerin dahi yükseköğretim hizmeti alabilmelerini sağlaması bakımından sistemin işlerliğine katkı sağlamaktadır.

Burslara göre nispeten daha adil bir sistem olan öğrenci kredilerinden ister kamu ister vakıf isterse de özel üniversitede olsun, yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören tüm öğrenciler faydalanabilmektedir. Öğrenim kredileri harçları kapsayabileceği gibi öğrencilerin eğitim süreci boyunca ihtiyaçlarını ve harcamalarını karşılamaya yönelik olarak da verilebilmektedir. Her ne kadar fırsat eşitliği sağlaması bakımından önemli bir kaynak olsa da mezuniyetten sonra iş bulma kapasitesi sınırlı olan mesleklerde ve toplumlarda, mezuniyet sonrasında hayat kalitesini ve standardını

---

[22] Şahin Çetinkaya, "2016 Yılı Yüksek Öğrenim Öğrenci Burs Artışlarının Öğrenci Harcamaları Üzerine Etkileri: Uşak Üniversitesi Örneği", **Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 10, Sayı. 1, 2017.

[23]Süleyman Ulutürk, Kutlu Dane, "Yüksek Öğretimin Finansmanı". **Forum: Üniversite: Dönüşüm ve Müdahale**. İzmir: Eğitim Sen, 2008.

düşüren bir uygulama da olabilmektedir. Bu nedenle öğrenci kredileri geri ödeme koşulları ve hukuki bağlayıcılığı nedeniyle kamusal yükseköğretim anlayışına zarar verebilmektedir.[24]

1.2.3.3. Borçlanma

Borçlanma yöntemi, öğrenci kredileri gibi yükseköğretime ilişkin maliyetlerin yanında yaşam maliyetlerini de karşılamak üzere, mezun olduktan sonra belli bir ödeme planı çerçevesinde ödemek üzere genellikle bankalara olmak üzere devlete ya da şahıslara borçlanmasıdır. Dolayısıyla borç veren kurumla öğrenciler arasında bursiyer-burs veren gibi bir ilişki değil borçlu-alacaklı gibi bir ilişki kurulmaktadır.[25]

1.2.3.4. Kupon Yöntemi

Kamunun yükseköğretim kurumlarına doğrudan yardım yapmak yerine, yardımlarını yükseköğretim hizmeti alacak olan öğrencilere ya da onların ailelerine yapması esasına dayanan bir uygulamadır. Fiyat karşılığı sunumu mümkün olan kimi kamusal nitelikteki mal ve hizmetlerin piyasa ekonomisi tarafından da pazarlanmasını mümkün kılan kupon yöntemi, söz konusu mal ve hizmetlerin orta ve düşük gelir düzeyine sahip kesim tarafından da tüketilebilmesini sağlamaktadır.[26]

1.2.3.5. Yükseköğretim Kurumlarına Verilen Vergisel Teşvikler

Yükseköğretim talebi, yükseköğretim kurumlarının varlıklarını sürdürebilmeleri ile doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla yükseköğretimin finansmanı için öğrencilere olduğu gibi üniversitelere de birtakım yardımlar sağlanmaktadır. Böylece yükseköğretimin finansmanı öğrenciler, üniversiteler ve devlet tarafından paylaşılmaktadır.

---

[24] Ulutürk, Dane, a.y.

[25] Metin Özkan, Tokay Gedikoğlu, "Türk Yükseköğretim Finansmanına İlişkin Görüşler",**Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt. 4, Sayı. 2, 2014.

[26] Özkan, Gedikoğlu, a.y.

Yükseköğretim kurumlarının finansmanı amacıyla üniversitelere verilen vergisel teşvikler yoluyla yükseköğretim kurumlarının üzerindeki mali yükler azaltılmaya çalışılabilmektedir. Yatırımların artırılması, bölgesel gelişmişlik farklılıklarının azaltılması, beşerî sermayenin gelişiminin ve girişimciliğin desteklenmesi, uzun dönemde topluma fayda sağlayacak konularda Ar-Ge ve teknolojik yatırımların yapılabilmesi için yükseköğretim kurumlarına çeşitli vergisel teşvikler sunulabilmektedir.[27]

Yatırım teşvikleri, daha düşük vergi oranları, vergi istisnaları ve vergi ertelemeleri gibi yöntemlerle yükseköğretim hizmeti sunan kuruluşlar devlet eliyle desteklenmektedir. Ayrıca hazine arsaları ve boş devlet binaları da kampüse dönüştürmek kaydıyla yükseköğretim kurumlarına tahsis edilebilmektedir.[28]

1.2.3.6. Yükseköğretim Kurumlarına Verilen Krediler

Yükseköğretim kuruluşlarına verilen vergisel teşvikler gibi, yükseköğretim talebini artırmak amacıyla arz yönlü verilen desteklerdir. Her ne kadar öğrencilerin borçlanma ya da öğrenci kredisi gibi yöntemlerle kendileri için sağladığı kredileri yükseköğretim kurumlarına verilen dolaylı krediler kapsamında değerlendirmek mümkün olsa da burada kastedilen doğrudan yükseköğretim kurumlarına verilen kredilerdir. Yükseköğretim kurumlarına bankalar ya da devlet aracılığı ile genellikle eğitim amaçlı yatırımlarını karşılamak üzere verilmektedir.

1.3. Lisansüstü Eğitim

Lisansüstü eğitim, yükseköğretim kurumları tarafından mesleki eğitimlerin üzerine uzmanlaşma amacıyla verilen en üst düzey eğitimdir. Çalışmanın bu kısmında lisansüstü eğitim, lisansüstü eğitimin amacı ve işlevleri, lisansüstü eğitimin felsefesi ve boyutlarına değinilecektir.

---

[27]Mehmet Emin Altundemir,HakkıCibo,"Yükseköğretimin Finansmanı Konusunda Üniversitelerin Görüşleri: YÖK Yasa Tasarısı Çerçevesinde",**Maliye Araştırmaları Dergisi**, Cilt. 1, Sayı. 3, 2015.

[28] İlhan Söyler,Süleyman Karataş,"Türkiye'de Özel Yükseköğretim Kurumlarının Kuruluşu ve Finansmanı",**Uluslararası Yükseköğretim Kongresi: Yeni Yönelişler ve Sorunlar**.

1.3.1. Lisansüstü Eğitim Kavramı

Sanayi devriminin ardından kas gücüne dayanan üretim anlayışının yerini sanayileşmeye bırakması ile birlikte bilginin önemi artmaya başlamıştır. Küreselleşmenin ve internetin etkisi ile bilgi, üretim kaynakları içerisinde en çok ihtiyaç duyulan kaynak haline gelmiştir. Günümüzde bilgi, bireyin kendisine yaptığı en önemli yatırımların başında gelmekte ve ekonomik verimliliğine yadsınamaz bir katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla bilgi, beşerî sermaye bağlamında değerlendirilen bilgi, insanın diğer tüm servet türlerine erişmesini sağlayan önemli bir araç olarak görülmektedir.[29]

Beşerî sermaye stoku içerisinde bilgi hem zorunlu eğitim hem mesleki eğitim hem de diğer eğitimler yoluyla edinilebilmektedir. Bilgi stoku, bireyin yeteneği, eğitimi, yaparak öğrenmesi, gözlemi ve sosyal etkileşimleri sayesinde artırılabilmektedir. Bilgiye yapılacak her türlü yatırım, uzun vadede kazanç sağlayacaktır. Bu nedenle ekonomik yapı içerisinde bilgiye, fiziki sermayeye yatırım yapıldığı gibi yatırım yapılmak durumundadır.[30] Bu sayede gelişme ve kalkınma da hızlanacaktır. Dolayısıyla bilgi uzun vadede hem bireylerin hem toplumların hem de ülkelerin ihtiyaç duyduğu en önemli kaynaktır.

İletişim teknolojilerindeki gelişmelerin de etkisiyle bilgi akıl almaz bir hızda artmaktadır. İnsanlar arasındaki etkileşimlerde ve sosyal ortamlarda dahi bilginin önemli olduğunun farkına varılmasıyla birlikte insanların kendilerine yatırım yapma istekleri ve arzuları artmaktadır. Bilginin öneminin kavranması ile birlikte lisans eğitiminin yeterli olmadığı, lisans eğitiminin üzerine lisansüstü eğitim almak gerekliliği düşüncesi

[29] Durmuş, a.g.e.

[30] Deniz Özyakışır, "Beşeri Sermayenin Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü: Teorik Bir Değerlendirme",**Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Cilt. 6, Sayı. 1, 2011.

özellikle gelişmiş ülkelerdeki toplumlarda yaygınlaşır olmuştur.[31] Lisansüstü eğitimin gelişimi ve önem kazanmasında etkili olan faktörleri şu şekilde sıralamak mümkündür.[32]

- Bilim ve teknolojide yaşanan hızlı gelişimlerde üniversitelerin ciddi bir rolü olduğunun farkına varılmaya başlanması,
- Üniversitelerin sayısının artmaya başlamasıyla birlikte öğretim elemanı ihtiyacının artması,
- Üniversitelerin işlevlerinin arasına araştırma işlevinin de katılması,
- Ülkelerin kalkınabilmesi için gereken nitelikli insan gücüne olan ihtiyacın artması,
- Lisansüstü eğitimine sahip olan bireylerin iş piyasasında daha fazla tercih edilmeye başlanması,
- Lisansüstü eğitim düzeyine sahip olan bireylerin iş piyasasında daha yüksek maaşlarla iş bulabilmesi,
- Temel eğitim süresinin uzaması ile birlikte eğitime yönelik toplumsal algının olumluya dönmesi,
- Oldukça hızlı ilerleyen teknolojik gelişmelerin lisansüstü eğitim sonrasında da eğitimi gerekli kılması nedeniyle araştırma ve problem çözebilme yeteneğine sahip bireylere olan ihtiyacın artması.

Bu ihtiyacın bir ürünü olarak ortaya çıkan lisansüstü eğitim, ülkelerin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan gücünü yetiştirmek amacıyla oluşturulan bir sistemdir. Bilgi toplumuna geçiş ile birlikte nitelikli insan gücü ihtiyacını gidermek için üniversitelerde lisansüstü programlar açılmaktadır. Düzenlenen bu programlar ile öğrencilere hem

---

[31] Mahmut Bozan, "Lisansüstü Eğitimde Nitelik Arayışları",**Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, Cilt. 4, Sayı. 2, 2012.

[32] Zeynep Medine Özmen, Funda Aydın Güç, "Doktora Eğitimi ile İlgili Yaşanan Zorluklar ve Baş Etme Stratejileri: Durum Çalışması",**Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt. 3, Sayı. 3, 2013.

kişisel hem de toplumsal hayatlarında ihtiyaç duyacakları özellikler kazandırılmaktadır.[33]

Öğrencilerin ilgi, yetenek ve kapasitelerini en akılcı şekilde değerlendirebilmek amacıyla 2 yıllık ön lisans ve 4-6 yıllık lisans programları üniversiteler bünyesinde düzenlenmektedir. Bireylerin ilgi alanlarıyla ilgili bilgilerini ve uygulama becerilerini artırmayı amaçlayan lisans eğitimleri, bilim ve teknolojideki gelişmeler çerçevesinde oluşan yeni bilgileri takip etmek konusunda yetersiz kalmakta ve lisansüstü eğitime ihtiyaç duyulmaktadır. Lisansüstü eğitimler, yeni bilgiler ve kültürlerle sürekli etkileşim ve iletişim halinde olan bireylerin yetiştirilmesine katkı sağlamaktadır.[34]

Lisansüstü eğitim, lisans derecesine sahip olan öğrencilerin alanlarında uzmanlaşmaları için belli bir bilim dalı ya da sanat koluna yönelik olarak eğitim almaları amacıyla verilen en üst düzey eğitimdir. Yüksek lisans, doktora, tıpta uzmanlık ya da sanatta yeterlilik gibi lisans eğitiminin ardından alınan eğitimler lisansüstü eğitimdir. Lisansüstü eğitim, ülkelerin ihtiyaçları doğrultusunda araştırmalar yaparak bilim ve teknoloji üretebilecek bilim adamlarının yetiştirilebilmesi için verilen planlı ve programlı eğitimdir. Kamunun ve özel sektörün ihtiyaç duyduğu nitelikli elemanın eğitimine odaklanmaktadır.[35]

Kişisel gelişim, mesleki ilerleme, akademik personel olabilme, alanında uzmanlaşma, kişisel ve mesleki tatmin duygusuna sahip olma, yeni iş imkanlarına ulaşabilme, maddi gelir sağlama ya da arttırma gibi amaçlarla lisansüstü öğrenim programlarına başvuran adaylar, üniversitelerin bilim üretme, araştırmacı üniversite olabilme vizyonları çerçevesinde değerlendirilmekte ve en uygun adaylar seçilmektedir. Lisansüstü eğitim, bireyler için olduğu kadar üniversiteler için de itibar kaynağı

---

[33] İbrahim Limon, Mehmet Durnalı, "Doktora Öğrencilerinin Doktora Eğitimi ve Öğretim Üyelerine Yönelik Metaforik Algıları",**Sakarya University Journal of Education**, Cilt. 8, Sayı. 1, 2018.

[34] Mustafa İlhan, Meral Öner-Sünkür, Ferat Yılmaz, "İlköğretim Öğretmen Adaylarının Lisansüstü Eğitime Yönelik Tutumlarının İncelenmesi (Dicle Üniversitesi Örneği)",**Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,** Sayı. 23, 2012,

[35] Melih Dikmen, Murat Tunder, "Lisansüstü Eğitim Yapan Öğrencilerin Danışmanlarından Beklentileri: Eğitim Bilimleri Bölümü Anabilim Dalları Örneği",**4. Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi**. Antalya, 2016.

olduğundan öğrencilerinin eğitimine katılımını artıracak ve lisansüstü eğitimin kalitesinden memnun olmalarını sağlayacak şekilde eğitim vermek üniversitelerin önceliği olmak durumundadır.[36]

Üniversiteler, eğitim-öğretim işlevinin yanında araştırma yapmak işlevine de sahiptir. Üniversitelerin araştırma yapabilmeleri için ise üniversite bünyesinde araştırma yapabilecek bireylerin gerekli yeterliliklere sahip olması gereklidir. Akademik dünyaya adım atmak isteyen bireylere bilimsel tutum ve davranışları ve araştırma yetkinliğini kazandırmak üniversitelerin görevidir. Üniversiteler bu görevlerini öğrencilerine verdiği lisans ve lisansüstü eğitimler yoluyla yerine getirmektedir. Çağdaş toplumların en temel özelliklerinden olan sorgulama yeteneğine sahip bireyler, lisans ve özellikle lisansüstü eğitimler yoluyla yetiştirilmektedir.[37]

1.3.2. Lisansüstü Eğitimin Amaçları ve İşlevleri

Lisans eğitimleri, bireyin ilgi alanına göre sahip olması gereken temel bilgileri vermektedir. Ancak lisans eğitiminde alınan bilgilerin bireyin tüm hayatı boyunca kullanabilmesi olanaksızdır. Günümüzde baş döndürücü hızda artan bilimsel ve teknolojik gelişmeler nedeniyle birey, sahip olduğu bilgileri sürekli güncellemek ve yenilemek durumundadır. Lisansüstü eğitimi, bireylere bilgilerini sürekli güncelleme isteği ve becerisi kazandırmaktadır. Bu sayede bireyler, gelişen ve değişen koşullar altında dahi topluma faydalı bireyler olabilmektedir.[38]

Lisansüstü eğitim, bireylerin kendi istekleri doğrultusunda dahil olduğu bir eğitim süreci olup, öğrencilere bilimsel araştırma yapabilme, bilgiye erişebilme, bilgiyi

---

[36] Ayşe Bağrıaçık-Yılmaz, Emine Su-Tonga, Hasan Çakır, "Lisansüstü Eğitim Öğrencilerinin Aldıkları Eğitim Hakkındaki Görüşlerinin Değerlendirilmesi",**GEFAD**, Cilt. 37, Sayı. 1, 2017.

[37] Canan Arslan, Sedat Karagül, "Türkçe Eğitimi Programında Lisansüstü Öğrenim Gören Öğrencilerin Bilimsel Araştırma Yapmaya Yönelik Kaygı Düzeyleri",**Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı. 38, 2016.

[38] Sevilay Aydemir, Şefika Çam, "Lisansüstü Öğrencilerinin Lisansüstü Eğitimi Almaya İlişkin Görüşleri",**Turkish Journal of Education**, Cilt. 4, Sayı. 4, 2015.

değerlendirip kullanabilme, bağımsız araştırma yapabilme, olaylara ve olgulara geniş bir perspektiften bakarak yorumlayabilme yetisini kazandırmaktadır. Böylece bu yetilerini kullanarak özgün bir bilimsel eser ortaya çıkartabilmektedir. Öte yandan lisansüstü eğitim ile toplumsal ihtiyaçları karşılamak üzere öğretim elemanı yetiştirilebilmektedir.[39]

Lisansüstü eğitim, bireylere belli bir süre içerisinde araştırma yapıp alanında uzmanlaşmayı ve bilimsel rapor hazırlama becerisini kazandırmaktadır. Bu becerilerin kazandırıldığı öğrencilerden beklenen ise bilim üretmek ve yaymaktır. Bilim ise bilimsel çalışmalar, yüksek lisans ve doktora tezleri, makaleler, konferanslar, çalıştaylar gibi faaliyetler ile üretilmekte ve yayılmaktadır.[40]

Bilgiyi bilimsel yöntemlerle üretip ürettiği bilgiyi yine bilimsel olarak paylaşabilen, araştırmacı ruhlu bireyler yetiştirmek amacıyla verilen lisansüstü eğitimin en önemli parçalarından biri merak duygusu içerisinde problemleri teşhis edip onlara çözüm üretebilecek ya da açıklama getirebilecek hipotezler oluşturabilmek ve bu hipotezleri test edebilmektir.[41]

Lisansüstü eğitim, eğitimin sosyal, siyasal, ekonomik ve psikolojik işlevlerinin tamamını yerine getirmekle birlikte, bunlara ek olarak eğitim-öğretim, araştırma-geliştirme, psiko-sosyal ve sosyoekonomik işlevler de üstlenmektedir:[42]

Eğitim-Öğretim İşlevi: Belli amaçlara bağlı olarak bilgi, beceri ve tutum kazandırma odaklı etkinliklerdir.

---

[39] İlhan, Öner-Sünkür, Yılmaz, a.g.e.

[40] Şendil Can, Büşra Ceyhan, "Eğitim Bilimleri Enstitüsü Lisansüstü Öğrencilerinin Bilimsel RApor Yazma ve Yayınlama Konusundaki Görüşleri (Muğla İli Örneği)",**Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi**, Sayı. 35, 2015.

[41] Özcan Erkan Akgün, Selime Güntaş, "Lisansüstü Öğrencilerinin Bilimsel Araştırma Yeterliliklerinin Danışman Görüşlerine Dayalı Olarak İncelenmesi: Kuzey Kıbrıs Türkiye Cumhuriyeti Örneği",**Sakarya University Journal of Education**, Cilt. 8, Sayı. 2, 2018.

[42] Turan Akman Erkılıç, "Öğretmen Adaylarının Lisansüstü Eğitim İstekliliklerini Etikleyen Etmenler (Eskişehir Örneği)",**GAU J. Soc. & Appl. Sci.,**Cilt. 3, Sayı. 5, 2007.

Araştırma-Geliştirme İşlevi: Akademik niteliklere uygun bir araştırma geliştirme faaliyetlerini yapabilecek bilgi, beceri ve tutum kazandırma odaklı etkinliklerdir.

Psiko-sosyal İşlevi: Bireyin çevresiyle uyumlu, kendiyle barışık ve motive olabilme gibi psikoloji odaklı sosyal içerikli istekleri içermektedir. Lisansüstü eğitimin psikososyal işlevi, bireyin kendini gerçekleştirme çabalarını desteklemektedir.

Sosyoekonomik İşlevi: Lisansüstü eğitim, bireyin yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan iş ve mesleki bilgileri edinmesini sağlamaktadır.

1.3.3. Lisansüstü Eğitim Programları

Genel olarak lisansüstü eğitim programlarını lisans eğitiminin ardından gelen yüksek lisans, doktora ve sanatta yeterlilik olmak üzere üç alt başlıkta incelemek mümkündür:

Yüksek Lisans: Yüksek lisans öğrenimi, herhangi bir akademik alanda çalışmalar yapmaya istekli olan insanların, bu çalışmayı yapabilmesi ve uzmanlaşabilmesi için gereken bilgi ve becerilerin verilmeye çalışıldığı programlardır. Katılımcılarını mesleki konulardaki son gelişmeleri takip etmeye zorlayan yüksek lisans eğitiminin sonunda alanında akademik nitelikte bir çalışma yapabilme, bunu raporlamayabilme ve sunabilme becerisi kazanılmaktadır.[43]

Doktora: Doktora programları, öğrencileri akademik ya da araştırma kariyerine hazırlayan, kamuda, özel sektörde ve sanayide birçok sektöre kaynak oluşturan en üst düzey eğitimdir. Doktora programları öğrenciye bağımsız araştırma yapma, bilimsel problemleri inceleyerek yorumlayabilme, analiz edebilme ve yeni sentezlere ulaşabilme yeteneğini kazandırmaktadır.[44]

---

[43] Ahmet Katılmış, Hülya Çelik, Yaşar Kop, "Türkiye'de Yüksek Lisans Öğreminde Yaşanan Sorunlar: Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Örneği",**Gaziantep University Journal of Social Sciences**, Cilt. 12, Sayı. 1, 2013.

[44] Limon, Durnalı, a.g.e.

Sanatta Yeterlik: Doktoranın eş değeri olan sanatta yeterlik programı, özgün bir sanat eserini ortaya koymayı, müzik ve sahne sanatlarında ise üstün bir uygulama ve yaratıcılığı amaçlayan programdır.[45]

1.3.4. Lisansüstü Eğitimin Boyutları

Lisansüstü eğitim, genel itibariyle bilime katkı sağlamak amacıyla verilmektedir. Günlük hayat pratiklerinde oluşan gündelik bilgilerin yerine bilimsel bilgiyi oluşturma ve yayma amacına hizmet eden lisansüstü eğitim, doğal olarak belli metodolojik, antropolojik ve ahlaki düzlemde verilmek durumundadır.[46]

1.3.4.1. Metodolojik Boyut

Lisansüstü eğitimde bilimsel bilginin üretilmesi ve yayılması amaçlandığından, eğitim verilirken belli bilimsel temellere oturmalı, belli bilimsel yöntemler kullanılmaktadır. Gündelik bilgi gibi gündelik yaşam pratiklerinde deneme yanılma yoluyla ya da ağızdan ağıza yayılma gibi yöntemler bilimsel açıdan kabul edilebilir değildir. Dolayısıyla lisansüstü eğitim, bilimsel olarak bir metodolojiye sahip olmalıdır.

1.3.4.2. Antropolojik Boyut

Lisansüstü eğitimin antropolojik boyutu, verilen eğitimlerin insanlığın iyiliği için kullanılması anlamındadır. Lisansüstü eğitim ile geçmişten günümüze insan hayatına dokunacak bilimsel ilerlemeler mümkün olmuştur. Dolayısıyla lisansüstü eğitimi insanlığı ileriye götürmek amacıyla kullanmak gereklidir.

1.3.4.3. Ahlaki ve Etik Boyutu

---

[45] Metin Eker, Esen Karadağ, Begüm Topuz,"Akademik Sanat ve Lisansüstü Sorunsalı: Sanatta Yeterlik ile Sanatsal Yeterlik". **VI. Ulusal Lisanüstü Eğitim Sempozyumu**. Sakarya, 2013.

[46] İlhan İlkılıç, "Lisansüstü Eğitimin Anlamı ve Amacı",

http://cdn.istanbul.edu.tr/statics/saglikbilimleri.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2018/02/%C4%B0lhan-Hoca-Sunum.pdf

Lisansüstü eğitim, insan hayatına dokunmalıdır. Ancak bunu yaparken insan hayatına mal olacak faaliyetlerde bulunmamak gereklidir. Örneğin 1910'lu yıllarda kimya alanında elde edilen gelişmeler, İkinci Dünya Savaşı'nda insan hayatına mal olacak şekilde kullanılmıştır. Dolayısıyla antropolojik olarak insan hayatına dokunacak bilimsel ilerlemeler, insan hayatına mal olabilecek şekilde de kullanılabilmektedir. Bu nedenle lisansüstü eğitim yoluyla elde edilen bilgilerde etik gözetilmelidir.

1.3.4.4. Gelecek Boyutu

Lisansüstü eğitimin, bilimsel temellere dayanarak insan hayatına dokunması, insan hayatına mal olmayacak şekilde verilmesi ve kullanılması gereklidir. Bunu yaparken de bilimsel bir düşünce yapısıyla hareket edilmeli ve gelecek inşa edilmeye çalışılmalıdır. Dolayısıyla kimsenin göremediğini görebilmek, farklı bakış açıları getirebilmek gibi yetiler, lisansüstü eğitimin sonucunda verilmesi hedeflenen özellikler olmalıdır. Bu bağlamda lisansüstü eğitim, bilimsel bir bakış açısıyla geleceği inşa etme üzerine kuruludur.

1.3.5. Lisansüstü Eğitim Felsefesi

Lisansüstü eğitim, etik değerleri özümsemiş bireyler yaratarak toplumsal gelişim ve ilerlemeyi sağlamaktadır. Etik değerlerin özümsenmesi sayesinde ilerleyen bilim ile makro anlamda toplum da dönüşüme uğrayacaktır. Lisansüstü eğitim, gelişen bilim sayesinde üretim yöntemleri üzerinde de karşı konulamaz bir olumlu etki yaratacaktır. Bilimsel ilerlemenin yarattığı teknik gelişme, eski köhnemiş ekonomik ve politik kurumların gittikçe daha da karşı gelici davranmasına neden olacaktır (!) Çünkü hayatın her alanında olduğu gibi gelişime karşı gelenler olacaktır. Bilim, eski ve köhnemiş sistemlerin yerine yenilikçi ve daha iyiye götüren bir sistemi ve dolayısıyla toplumsal yapıyı inşa edecektir.[47]

Bilimin aralıksız ilerleyişi ve hızlı büyümesi, bilim insanlarının toplumdaki rolünü de zaman içinde değiştirmiştir. Rönesans döneminde özellikle İtalya'da bilim

[47] John Desmond Bernal, **Bilimin Toplumsal İşlevi**, (T. Ok, Çev.) İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 2011.

insanı, tanrıdan ve insandan çok doğayı incelerken entelektüel araçlar olarak otoritenin buyurgan kaynaklarının yorumunu, spekülasyonu ya da sezgiyi değil, aksine ölçülebilir kıstasları kullanmıştır. Geçmişten kalan standartları kendi çağında kullanmak yerine, kendi zamanındaki bilgiyi geleceğe aktarmayı tercih etmiştir.

1850'li yıllar ile birlikte bilimsel faaliyette sıçramalar gerçekleşmiştir. Fransa'da hükümet destekli akademilerde bilim insanlarının istihdamı, kısa süre sonra Almanya'da ise araştırma laboratuvarı, enstitü ve profesörlerin istihdamı gibi daha profesyonel bir yapılanmaya geçilmiştir. Bu yapılanma 20. Yüzyılda ABD'de araştırma ve eğitimin birleştiği bölümden başka, geçmişleri farklı disiplinlere dayanan birbirinden farklı kıdemli araştırmacıların görevlendirildiği daha kompleks bir araştırma enstitüsü tipi ortaya çıkmıştır. Üniversitelerin gelişimi ile birlikte bilimsel faaliyetin örgütsel yapısı ve yapılış şekli de değişime uğramıştır.[48]Bu açıdan bakıldığında, bilim ve bilimsel faaliyet, sürekli bir gelişimi sağlayarak ülkelerin bilim alanında dönemler itibariyle hegemonya yaratmasını sağlamıştır. Bu da dönemleri itibariyle önce Fransa, sonra Almanya ve sonra ABD'yi bilimin kalesi haline getirmiştir. Lisansüstü eğitim de ülkelerin hegemonyalarını güçlendirmelerini sağlamaktadır.

Eğitim ile felsefe arasında sıkı bir ilişki vardır. Öncelikle felsefe eğitime bir nitelik ve değerler sistemi kazandırmaktadır. Eğitimin ve felsefenin öznesinin insan olduğu göz önüne alındığında insan ile ilgili problemler ve bu problemlerin çözüm yolları her iki disiplinin de konusunu oluşturmaktadır. Eğitim, hangi felsefeyi temeline alırsa ona uygun verilmektedir. Bu nedenle eğitim sisteminin denetiminde de o felsefeye uygun düzenlemeler yapılmaktadır. Dolayısıyla eğitim felsefesi ile kuram ve uygulama arasında bir birliktelik sağlanmaktadır.[49]Lisansüstü eğitimler de belli bir metodoloji içerisinde verildiğinden, lisansüstü eğitim ile kuram ve uygulama arasında bağlantı oluşturulabilmektedir.

---

[48] Ben-David, a.g.e.

[49] Alı Rıza Erdem, "Eğitim Fakültelerinde Uygulanan Öğretmen Yetiştirme Programlarının Felsefesi",**Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı. 9, 2011.

Lisansüstü eğitim, bir ülkenin ihtiyaç duyduğu yüksek nitelikli insan gücünü yetiştirmek ve bilimsel kapasitesine katkı yapmak amacıyla verilmektedir ki bu da ülkelerin küreselleşen günümüz dünyasında rekabet edebilirliklerini doğrudan etkilemektedir. Türkiye'nin de kabul ettiği Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi'nde kabul edildiği şekliyle, ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora olmak üzere dört seviye yükseköğretim bulunurken, yüksek lisans ve doktora eğitimi lisansüstü eğitim kapsamında değerlendirmektedir. Lisansüstü eğitim içerisinde ise özellikle doktora eğitimi diğerlerinden farklı bir anlam ifade etmektedir. Yüksek lisans mezunları ve doktora öğrencileri, araştırmacılığın ilk aşamasındaki bireyler olarak görülürken, doktora mezunu olmak ise mükemmel araştırmacı sıfatını getirmektedir. Doktora diplomasına sahip bir araştırmacı, kendi alanında en ileri düzeyde bilgiye sahip olurken, araştırma teknikleri ve metodolojisi konusunda da ileri düzeyde yetkinliğe sahip olmaktadır.[50]

Bu noktada beceri ve yetkinlik kavramlarından değinmek yerinde olacaktır. Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi'nde beceri, "*bilgiyi uygulayabilme, problemleri çözebilme ve görevleri tamamlayabilme yeteneği*" olarak tanımlanmıştır. Yetkinlik ise "*bilgiyi, kişisel, sosyal ve / veya metodolojik becerileri iş ve çalışma ortamları ile mesleki ve kişisel gelişim konusunda kullanabilme yeteneği*" olarak tanımlanmaktadır.[51] Hem felsefi açıdan hem de kazanımlar açısından düşünüldüğünde, lisansüstü eğitimin bireye kuramsal ve uygulamalı bilgiyi, kavramsal ve bilişsel beceriyi ve bağımsız çalışabilme ve sorumluluk alabilme, öğrenme, iletişime geçebilme ve alana özgü bilgileri kullanabilme yetkinliklerini kazandırması hedeflenmektedir.[52] Tablo 2'de lisansüstü eğitimde hedeflenen kazanımlar görülmektedir.

---

[50] Durmuş Günay, "Türkiye'de Lisansüstü Eğitim ve Lisansüstü Eğitime Felsefi Bir Bakış",**Üniversite Araştırmaları Dergisi**, Cilt. 1, Sayı. 2, 2018.

[51] Firdevs Güneş, "Bologna Süreci ile Yükseköğretimde Öngörülen Beceri ve Yetkinlikler",**Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 1, 2012.

[52] Güneş, a.y.

Tablo 2: Lisansüstü Eğitimde Hedeflenen Kazanımlar

	Bilgi	Beceri	Yetkinlik
Yüksek Lisans	Özgün düşünme ve/veya araştırmanın temeli olarak yüksek düzeyde uzmanlaşmış bilgi -bu bilgilerin bazısı, bir çalışma veya öğrenme alanının öncü bilgisidir- Bir alandaki ve farklı alanların ara yüzündeki bilgi meseleleri hakkında eleştirisel farkındalık	Araştırma ve/veya yenilikte gerekli olan, yeni bilgi ve prosedürler geliştirebilmek ve farklı uzmanlık alanlardaki bilgileri entegre etmek için, uzmanlaşmış problem-çözme becerileri	Yeni stratejik yaklaşımlar gerektiren, karmaşık ve öngörülemeyen çalışma veya öğrenme durumlarını yönetmek ve dönüştürmek.
			Profesyonel bilgi ve uygulama ve/veya takımların stratejik performanslarını değerlendirmeye katkıda bulunmak için sorumluluk almak
Doktora	Bir çalışma veya öğrenme alanında veya alanlar arasındaki ara yüzde en gelişmiş öncü bilgi	Araştırma ve/veya inovasyonda kritik problemleri çözebilmek ve mevcut bilgi veya mesleki uygulamayı yeniden tanımlamak ve genişletmek için gerekli, sentez ve değerlendirmeyi içeren, en ileri ve uzmanlaşmış beceriler ve teknikler	Güçlü otorite, inovasyon, özerklik, akademik ve profesyonel bütünlük (integrity) göstermek ve yanı sıra araştırma dâhil olmak üzere çalışma veya öğrenmenin en öncü süreçlerini ve yeni fikirleri geliştirmeye sürekli bir adanmışlık göstermek

Kaynak: Günay, a.g.e.

Yükseköğretim kurumlarında verilen lisansüstü eğitimlerde bireylere alana özgü bilgi, beceri ve yetkinlikler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Ancak yükseköğretim kurumlarının bu konudaki sorumlulukları bunlarla sınırlı değildir. Lisansüstü eğitimlerin bilim insanı yetiştirme sorumluluğu, verilecek eğitimleri bilim etiğine uygun verme ve bilim etiğini ihmal etmeyen bilim insanları yetiştirme gibi sorumlulukları söz konusudur.[53]

Bilim İnsanı Yetiştirme Sorumluluğu: Yükseköğretim kurumları yalnızca araştırma yapmak sorumluluğuna değil, aynı zamanda geleceğin bilim insanlarını yüksek lisans (bilim uzmanı) ve/veya doktora (bilim doktoru) eğitimleri yoluyla yetiştirmek sorumluluğuna da sahiptir. Bu amaçla verilen bilim uzmanlığı eğitimlerinde öğrencilere açık fikirli olmak, ön yargılı olmamak, karşıt görüşleri sorgulamak, kuşkucu olmak ve düşüncelerinde bağımsız olmak gibi araştırma teknik yeterlilikleri kazandırılmalıdır. Bilim doktoru eğitimlerinde ise olay ve olgulara farkı açıdan bakabilen, yorumlayabilen, analiz edip sentezleyebilen bireyler yetiştirilmek durumundadır[54]

Bilim Etiği: Bilimsel araştırmada etik antik çağlardan bu yana tartışılmaktadır. Bilimsel araştırma için öncelikle amaçlanan varsayımla ilgili bilimsel literatür ayrıntılı olarak gözden geçirilmeli, belli bir metodoloji uygulanmalı ve başkalarının da uygulayabileceği şekilde bu metodoloji ayrıntılı olarak anlatılmalı, araştırmanın deneklerin araştırmaya katılım konusundaki özgür iradelerine saygı gösterilmeli, araştırma verileri arşivlenmeli ve analiz edilmelidir. Bunu yaparken, gerçeğe uygunluk, bilimsel araştırmanın başkalarına ve deneklere zarar vermemesi, araştırmanın sonuçlarının sorumluluklarını üstlenme ve uygun atıf ve kaynak gösterme gibi etik ilkelere riayet edilmelidir.[55]

---

[53] Ali Rıza Erdem, "Bilim İnsanı Yetiştirmede Etik Eğitimi"**Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 1, 2012.

[54] Ali Rıza Erdem, "Bilim İnsanı Yetiştirmede Araştırma Eğitimi". **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt. 2 Sayı. 3, 2012.

[55] Emel Aközer, Mehmet Aközer, "Bilim Etiğinin Zaman Tünelinde: İki Ebeveyn Tavsiye Kitabı ve Bilimde Bir Dönüm Noktası",**Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt. 4, Sayı. 2, 2014.

Tablo 3: Bilim Etiğinde Sorumluluklar

Bilimsel Etkinliğin Kendisine Yönelik Sorumluluklar	Bilim Topluluğuna Yönelik Sorumluluk
Belgitlenebilir olgulara dayanma, verilerin toplanmasında ve yorumlanmasında saydamlık anlamında nesnellik	Başka araştırmacılarla ve kamuyla iletişimde açıklık (ve dürüstlük); erişime açık olma
Yeni bilimsel katkılara ve fikirlere açıklık; kuşkuculuk	Bilimsel etkileşimde, iletişimde ve kaynak paylaşımında ortaklaşma
Araştırmanın yürütülmesinde ve sonuçlarının bildiriminde güvenilirlik	Başkalarının yapıtlarına düzgün atıfta bulunma ve takdir sunmakta, meslektaşlarına doğruluk ve dürüstlük içinde davranmakta adaletlilik; akran/hakem değerlendirmesinde adaletlilik
Araştırma önerilerine ve raporlara katkıların sunumunda yanlışsızlık	
Tarafsızlık ve bağımsızlık; olası çıkar çatışmaları açısından saydamlık	

Kaynak: MehmetAközer, Emel Aközer, "Bilim insanlarının Bilime Yönelik Sorumlulukları: Bir Etik Temellendirme Önerisi". **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt. 5, Sayı. 3, 2015.

Yayın Etiği: Yayın etiğiyle ilgili olarak yazarların sıralaması, araştırmada kullanılan yöntemlerin yazılması, uygun atıf ve kaynak gösterimi, araştırmanın yürütülmesinde katkısı olanlara teşekkür edilmesi, hakemli dergilerde hakem

değerlendirmesinden geçmek gibi etik ilkeler göz ardı edilmemelidir. Bilimsel bir yayında olması gereken vazgeçilmez özellikleri şu şekilde sıralamak mümkündür:[56]

- Bilimsel yayının içerdiği bilgiler doğrudur ve kasıtlı olarak eksik bilgiler içermemektedir.
- Bilgilerin üretimi ve geliştirilmesinde bilim etiği gözetilmelidir.
- Bilimsel sistematiğe bağlı kalarak toplanan veriler ve bu verilerden elde edilen bulgular yayınlanmalıdır.
- Kişisel çıkarlar, politik görüşler ve dini inançlar yayını etkilememelidir. Yayın tarafsız olmak durumundadır.
- Yayında kullanılan bütün kaynaklar uygun bir şekilde atıf yapılarak verilmelidir.
- Yayının üretilmesi aşamasında katkısı bulunan herkes yazar olarak yayına dahil edilmelidir. Yazar olarak dahil edilmeyecekse mutlaka teşekkür edilmelidir.

Bilim Etiğinin İhlali: Bilim etiğinin en temel ihlali intihaldir. İntihal, bir başkasının fikirlerinin kaynak gösterilmeksizin kullanımı olup akademik alandaki etik sorunların başında gelmektedir. İntihal dışında bilim etiğinin ihlali olarak görülen diğer başlıklar şöyledir:[57]

Sahtecilik: Araştırma yapmaksızın yapılmış gibi gösterilerek sonuçlar yayınlamak

Çarpıtma: Araştırma yapılmasına rağmen bilimsel sonuçları bilerek ve isteyerek değiştirmek.

Yayın Tekrarı, Çoklu Yayın: Bir yayını yayınlamak üzere birden fazla dergiye göndermek.

Dilimleme: Büyük çaplı bir araştırmanın sonuçlarını bölerek birden fazla yayında kullanmak.

---

[56] Osman İnci, "Bilimsel Yayın Etiği". **Türk Kütüphaneciliği**, Cilt. 29, Sayı. 2, 2015.

[57] İnci, a.y.

Yazarlık Hakkı: Araştırmaya katkısı olmayanları, yayında yazar olarak göstermek ya da araştırmaya katkısı olanları yayında yazar olarak göstermemek. Ayrıca yazarların sıralamasında değişiklik yapmak.

Görüldüğü üzere bilim, belli değerler üzerinde inşa edilmektedir. Etik değerler hem bilimi hem araştırmayı hem de genel olarak insanlığı geliştirebilmek amacıyla belirlenmiştir. Etik ilkelerin ihlali, bilimsel araştırmaların zarar görmesine neden olabileceği gibi amacına ulaşmamasına da neden olacaktır. Dolayısıyla araştırmacıların araştırma, yorumlama, değerlendirme ve uygulama konusundaki etik ilkeleri öğrenmeleri şarttır. Lisansüstü eğitim ile etik değerleri özümsemiş ve bu değerlere riayet eden bireyler yetiştirilmelidir. Lisansüstü eğitimin en temel felsefesi bu olmalıdır. Etik değerleri özümseyememiş bireylerin bilimin ilerlemesine katkı sağlayabileceği düşünülemez.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE VE SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE LİSANSÜSTÜ EĞİTİM

2.1. Lisansüstü Eğitimin Felsefi Arka Planı

ABD'de 19. Yüzyılın sonlarında kurulan araştırma üniversitelerinde öncelikle fen bilimlerinde, sonrasında ise sosyal bilimlerde doktora programları açılmıştır. 20. yüzyılda ise bu üniversitelerde mesleki alanlarda da doktora programı verilmeye başlanmıştır. Mesleki olarak ilk açılan doktora programları tıp ve hukuk alanlarını içerirken, kısa sürede artan uzman kadro ihtiyacı doğrultusunda eğitim alanında da doktora programı açılmıştır.

Eğitim alanında ilk Ph.D (Felsefe Doktoru) derecesi, 1893 yılında Columbia Üniversitesindeki Teacher College'da, aynı alandaki ilk Eh.D (Eğitim Doktoru) derecesi ise 1921'de Harvard Üniversitesi'nde verilmiştir[58]. Baştan itibaren bu iki doktora derecesinde bir ayrım söz konusu olmuştur. Doktora programlarının yalnızca bilimsel araştırma ve akademik personel üretimine odaklanması gerektiğini düşünen akademik çevreler tarafından Eh.D. programının varlığı ise sürekli olarak eleştirilere uğramıştır. Bu eleştirilerin başında Ph.D. programlarının Eh.D programlarının basitleştirilmiş bir hali olduğu, Eh.D programlarının da benzer şekilde Ph.D. programlarının basitleştirilmiş bir hali olduğu gelmektedir. Yani bu iki doktora derecesi arasında ayrımın belirgin olması gerektiği savunulmuştur. Bu görüşe göre ne Ph.D. programlarındaki ne de Eh.D.

[58] Lee S. Shulman, "Signature Pedagogies in the Professions", **Daedalus**, Volume: 134, Issue: 3, 2005.

programlarındaki öğrenciler ne mesleki ne de bilimsel konularda titizlikle hazırlanabilmektedir. Halbuki Ph.D. derecesi nasıl ki bulunduğu alandaki bilimsel bilgi birikimini geliştirmeye yönelik bir hazırlık sürecini temsil ediyorsa mesleki doktora programları da bulundukları alandaki mesleki uygulamaların iyileştirilmesine ve geliştirilmesine yönelik bir hazırlık sürecini temsil etmelidir.[59]

Pek çok ülkede lisansüstü programları sosyal bilimler enstitüsü ya da eğitim bilimleri enstitüsünde yer almaktadır. Bu programların ortaya çıkışını da Shulman (2005) tarafından ortaya atılan imza pedagojisi kavramı bağlamında incelemek gereklidir. İmza pedagojisine göre kişilerin ileride edinecekleri mesleklerine uygun olarak eğitim alması gereklidir. Bu sürecin de 3 önemli yönü bulunmaktadır: Düşünmek, performans göstermek ve bütünlük içinde hareket etmek. Ancak meslek öğrenimi aşamasında bu üç kavrama eşit derecede önem veren kuruma çok rastlanır. İmza pedagoji, hangi alanda çalışacak olursa olsun, profesyonelleri yetiştirirken yalnızca anlamaya yönelik değil, başarmaya ve başkalarıyla iş birliği içinde olmaya yönelik bir eğitim tasarlamaktadır[60].

İmza pedagojinin kullanılabilmesi için eleştirel arkadaş gruplarının varlığı gereklidir. İmza pedagoji, tartışma ortamı oluşturarak programda yer alan öğrenciler arasındaki etkileşimi artırmaktadır. Eleştirel arkadaş grupları, profesyoneller arasındaki destekleyici ve zorlayıcı ilişkileri tanımlamaktadır. Bu tip gruplar, eğitim alanında da görülmektedir. Eleştirel arkadaşlar, eleştirel bakış açısıyla konu ya da sektör ne olursa olsun olayları farklı ve eleştirel bir pencereden sorgulayarak bağımsız analizlerle yapıcı eleştiriler geliştirerek kişi ya da kurumlara yardımcı olmaktadır.[61]

İmza pedagoji, eleştirel arkadaş grupları oluşturarak ve tartışma ortamı yaratarak herhangi bir uzmanlık alanında, o alan hakkındaki bilgiyi nasıl bilmek gerektiğini tanımlamaktadır. O alandaki uzmanlık fonksiyonlarını tanımlamakta, bilginin nasıl

---

[59] Lee S. Shulman, Chris M. Golde, Andrea Conklin Bueschel, KRisten J. Garabedian, "Reclaiming Education's Doctorates: A Critique and a Proposal", ***Educational Researcher***, Volume: 35, Isse: 3, 2006.

[60] Lee S. Shulman, a.g.e.

[61] Chris M. Golde, "Signature Pedagogies in Doctoral Education: Are They Adaptable fort he Preperation of Education Researchers", **Educational Researcher**, Volume: 36, Issue: 6, 2007.

analiz edilebileceğini, nasıl eleştirileceğini, nasıl kabul ya da reddedileceğini kararlaştırmaktadır. Özetle imza pedagoji teori ile pratik arasında köprü kurmaktadır. Araştırma, gözlem, okuma, yorum yapma, soru sorma, problemleri belirleyip hipotez kurma, soruşturma, kanıt toplama gibi çabaları gerektirmektedir.[62]

İmza pedagoji, uygulama ve pratiği bir araya getiren doktora programlarına ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır. İmza pedagoji, doktora öğrencilerinin disiplinlerinin sınırlarını aşıp pratik yapmalarını, tezleri için gerçek dünyadan veri toplayarak konu bulmalarını sağlamaktadır. [63]

Ph.D. (Felsefe Doktoru) ve Eh.D. (Eğitim Doktoru) ayrımında imza pedagojiden faydalanılırken, Eh.D'nin doktoranın yalnızca bilimsel araştırma değil uygulama odaklı olarak kurgulanan sahada çalışanların eğitimcilerin de eğitimlerine devam edebilmelerine imkan veren bir program olarak ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Bu noktada Uygulamada karmaşık sorunlara çözüm getirmek için eşitlik, etik ve sosyal adalet doğrultusunda, toplumsal yaşantıda olumlu bir farklılık yaratan, bireyler ve toplumlar arasında çalışma ve ortaklık inşa edecek işbirliği çalışmalarını geliştiren, sistematik sorgulayabilen ve teori ile pratiği birleştirebilen bireylerin yetişmesini sağlamaktadır. [64]

2.2. Lisansüstü Eğitimde Kalite Yönetimi

Sürdürülebilir ekonomik büyümede rekoru kıran ülkeler entelektüel sermaye, sağlam bir Ar-Ge sektörü ve bilgi teknolojilerine büyük yatırım yapmış ve yapmaya da devam etmektedir. 2000'li yıllar ile birlikte ar-ge ve bilgi üretim sektörleri, küreselleşen dünyanın temel gelişim lokomotifleri haline gelmiş ve köklü bir dönüşüm geçirmiştir.

---

[62] Pat Thomson, Christine Hall, Ken Jones, Julian Sefton Green, "The Signature Pedagogies Project: Final Report", Culture, Creativity and Education, 2012.

[63]Chris M. Golde, a.g.e.

[64]Joan L.Buttram, Virginia Doolittle. "Redesign of EdD and PhD Educational Leadership Programs"**International Journal of Educational Reform,** Volume: 24, Issue: 3, 2015.

Bu dönüşümü yaratan sistem içerisinde politika ve sivil toplum kuruluşları, düşünce kuruluşları, sanayi, laboratuvarların yanı sıra yükseköğrenim kurumları da bulunmaktadır. Yükseköğrenim kuruluşları hem dönüşümü başlatan hem de dönüşümden etkilenen kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tüm ülkeler için yükseköğrenim kurumları, araştırma ve bilgi üretme kapasitelerini güçlendirmek durumundadır ve bunun için de lisansüstü eğitime olan talebi artırmaya çalışmaktadır. Lisansüstü eğitim talebi, ülkelerin politik, sosyoekonomik ve kültürel açıdan günün gelişmelerine cevap verme kapasitelerinin belirleyicilerinden biridir. Lisansüstü eğitim talebi, çoğu zaman yükseköğrenim sistemlerinin ve yapılarının yenilenmesini zorunlu kılmaktadır. Böylece ülkeler, sürekli değişen bir küresel çevre olan bilgi toplumunda yerini alabilmektedir. Bununla birlikte araştırma ve lisansüstü eğitimi teşvik etmeye yönelik bu uygulama aciliyeti de lisansüstü eğitimin finansmanı ve içeriği üzerindeki baskıları artırmaktadır. Özellikle düşük ve orta gelirli ülkeler için bu baskılar oldukça zorlayıcı olabilmektedir.[65]

Araştırma ile elde edilen bilgiler sürdürülebilir sosyal kalkınmanın temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle üst düzey bilimsel bilgiler de dahil olmak üzere bilginin gelişime entegre edilmesi, bilginin, uygulamalar ile değere dönüştürülmesi ve kitlesel fayda sağlayabilmek için en iyi uygulamaların paylaşımını gerektirmektedir. Sosyal kalkınma, politik yönetişim, ekonomik büyüme, istihdam eğilimleri ve gelir dağılımı, eğitim düzeyleri, sağlık hizmetlerine erişim, kırsal ve kentsel nüfus düzenleri, özel tüketim, yaşam beklentisi ve iletişim teknolojisine erişim, enerji ve doğal kaynakların kullanımı ile birlikte bunların kalitesini etkileyen faktörler gibi bir dizi karmaşık yönü içermektedir. Bu göstergeler, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve OECD gibi küresel kuruluşlar tarafından sosyal ve insani gelişimi ölçmek için kullanılmaktadır.

Sosyal gelişim perspektifinden bakıldığında, ülkeler arasında bilgiye erişimle ilgili süregelen ciddi eşitsizlikler çözümlenmemiş ve çözüm daha da aciliyet kazanmıştır.Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki araştırma açığı, gecikmeden

[65] ENQA, Quality Assurance in Postgradute Education, Helsinki, 2010. https://enqa.eu/indirme/papers-and-reports/workshop-and-seminar/ENQA%20workshop%20report%2012.pdf

düzeltilmesi gereken bir meseledir. Yeni bilgi sınırlarını keşfetmek ve bunlara erişmek için mükemmelliği aramak ve teşvik etmek, ekonomik gelişmişlik düzeyleri ne olursa olsun tüm ülkeler için ulaşılması gereken bir hedeftir. Bu sınırlar, genellikleyüksek eğitimli ve yetenekli kişilerin eksikliği duyulan, bilim, teknoloji ve mühendislik, sağlık, tarım ve ekonomi alanlarındadır. Bu nedenle lisansüstü eğitim sürekli kendisini yenilemeli ve araştırma açığını kapatacak nitelikte mezunlar vermelidir.[66]

Birçok durumda, akademinin araştırma fonksiyonu bir ülkenin bilgi tabanının ana kaynağı olmaya devam etmektedir. Bu işlevin geleceği büyük ölçüde lisansüstü eğitimine dayanır ve lisansüstü eğitimin kalitesi entelektüel yeteneklerin konsantrasyonu, hem ulusal hem de kurumsal olarak fonlama dahil olmak üzere sağlam kaynaklar ve uygun yönetişim olmak üzere üç faktörü gerektirmektedir.

Araştırma üniversiteleri ve uzun vadede lisansüstü eğitim, inovasyon sistemlerine ve bölgesel ve uluslararası düzeyde daha geniş bilgi topluluklarına entegre olmaya açılan kapı niteliğindedir.Araştırmaya yatırım yapılabilmesi ise hem araştırma sektörü hem de yükseköğrenim için kaynak ayrılabilmesiyle mümkündür. Bununla birlikte araştırma üniversitelerinin genel durumu ve buna bağlı olarak lisansüstü eğitim, orta ve düşük gelirli ülkelerde iç açıcı değildir. Zayıf ve eski altyapıya ve araştırmaya yapılan yetersiz yatırımlara ek olarak, bu ülkeler beyin göçünün kötü etkilerine de maruz kalabilmektedir. Özellikle düşük ve orta gelirli ülkelerin lisansüstü eğitime yapacakları yatırımlar beyin göçü probleminin en azından zayıflamasını sağlayabilir.[67]

Lisansüstü eğitimin kalitesi, ülkelerin uzun vadede gelişmişlik düzeyini etkileyebilen bir konudur. Kaliteli bir lisansüstü eğitim, yükseköğrenim kurumunun mevcut imkanlarını en iyi şekilde kullanıp öğrencilerin bilgiye ulaşmayı, üretmeyi ve bilgiyi nasıl kullanacaklarını bilen bireyler yetiştirme kapasitesiyle ilişkilidir. Diğer bir ifadeyle, öğrencilerin araştırma konularının üzerinde düşünebilmesini, sorgulayabilmesini, kuşku duymasını ve eleştirebilmesini sağlayan eğitimdir. Lisansüstü eğitimde kalite yönetimi ise öğrencilerin hem günümüzde hem de gelecekte içinden

[66] ENQA, a.g.e.

[67] ENQA, a.g.e.

yetiştiği kuruma ve genel olarak topluma bağlılığını artıracak sosyal, psikolojik, ilmi ve ahlaki değerlerini geliştirecek sistemlerin sürekli olarak iyileştirilmesi ile ilişkilidir.[68]

Lisansüstü eğitimin kalitesini, kendisine yapılan yatırımlar ile ilişkilendirmek mümkündür. Bu bağlamda sorgulayan, bilgiyi araştıran, üreten ve kullanmasını bilen bireyler yetiştirebilmek için her şeyden önce hem yükseköğrenim kurumunun hem de öğrencinin ekonomik anlamda desteklenmesi gereklidir. Bunun haricinde bu yatırımların çıktısı olarak özellikle ülkede lisansüstü öğrenim gören yabancı öğrencilerin sayısı, öğrenim ücretlerinin düzeyi, yükseköğrenim kurumlarınındünyanın en saygın üniversiteleri sıralamasında kendisine yer bulup bulamadığı gibi boyutlar da belirleyici olabilmektedir.

2.3. Türkiye'de Lisansüstü Eğitim

Türkiye'de lisansüstü eğitime değinmeden önce Türkiye'de üniversitelerin gelişimine değinmek yerinde olacaktır. Ülkemizde üniversitelerin tarihçesini Cumhuriyet öncesi ve sonrası dönem olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. 11. yüzyılda Bağdat'ta Büyük Selçuklu Devleti veziri Nizamülmülk tarafından kurulan Nizamiye Medresesi, 13. Yüzyılda Kayseri'deki Çifte Medrese ve Konya'daki Karatay Medresesi ile Erzurum'daki Çifte Minareli Medrese, tarihimizdeki ilk yükseköğretim kurumları olarak görülmektedir.[69] 15. ve 16. Yüzyılda açılan Fatih ve Süleymaniye medreseleri çağının ötesinde verdiği eğitim ile ilk üniversite olarak görmek mümkün olmakla birlikte, modern üniversite olarak sayılabilecek ilk örnek 1773'te kurulup 1944'te İTÜ'ye dönüştürülen Mühendishane-i Bahr-i Humayun'dur. 1869'da kurulan

[68] Mehmet Tosun, **Lisansüstü Eğitimde Kalite Yönetimi: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Bir Uygulama**, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2012.

[69] Süleyman Doğan, "1992 Yılında Kurulan Türk Üniversiteleri Rektörlerinin 2023 Hedeflerinin İncelenmesi"**Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt. 8, Sayı. 2, 2018.

Darülfunun ise Osmanlı döneminde kurulan ilk üniversitedir. Darülfunun, 1933'te İstanbul Üniversitesi'ne dönüştürülmüştür.[70]

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte birçok alanda olduğu gibi eğitim ve öğretim alanında da devrimler yapılmıştır. 1925'te Darülfunun'un MEB'den ayrılarak özerk bir yapıya kavuşması, yükseköğrenim alanında yapılan devrimlerin başlangıcı kabul edilmektedir. Sonrasında 1925'te Ankara'da Hukuk Mektebi, 1926'da Orta Muallim Mektebi, 1929'da Gazi Orta Muallim Mektebi, 1933'te Ankara'da Yüksek Ziraat Enstitüsü, 1935'te Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, 1946'da ise Ankara Üniversitesi kurulmuştur. 1946'da 4936 Sayılı Üniversiteler Kanunu'nun çıkarılmasıyla üniversiteler "genel özerkliğe ve tüzel kişiliğe sahip birimler" olarak tanımlanmıştır.[71]

1950 ila 1982 arası dönemde ise yükseköğrenim Ankara ve İstanbul'dan çıkarak Anadolu'ya yayılmaya başlamıştır.1981'de yeni bir üniversite reformu yapılmış ve çeşitli fakülte ve yüksekokullar birleştirilerek aynı günde 6 ayrı şehirde 8 yeni üniversite kurulmuştur.Ülkemizdeki üniversite kuruluşlarındaki üçüncü dalga 1992 yılında yaşanmıştır. Çoğu orta büyüklükteki şehirlerde ve biri vakıf (Koç Üniversitesi – İstanbul), 23'ü devlet üniversitesi olmak üzere toplam 24 üniversite aynı anda kurulmuştur.1994'ten sonra ise ülkemizde vakıf üniversiteleri açılmaya başlanmıştır. İlk kurulan vakıf üniversitesi, 1984'te Ankara'da Bilkent Üniversitesi olurken, 1994'ten 2006'ya kadar vakıf üniversiteleri kurulmaya başlamıştır. Bu dönemde toplam 22 vakıf üniversitesi kurulmuştur.Üniversite kuruluşlarındaki dördüncü dalga ise 2006-2008 yılları arasında yaşanmıştır. Bu dönemde 10'u vakıf 39'u devlet olmak üzere toplam 49 yeni üniversite kurulmuştur.

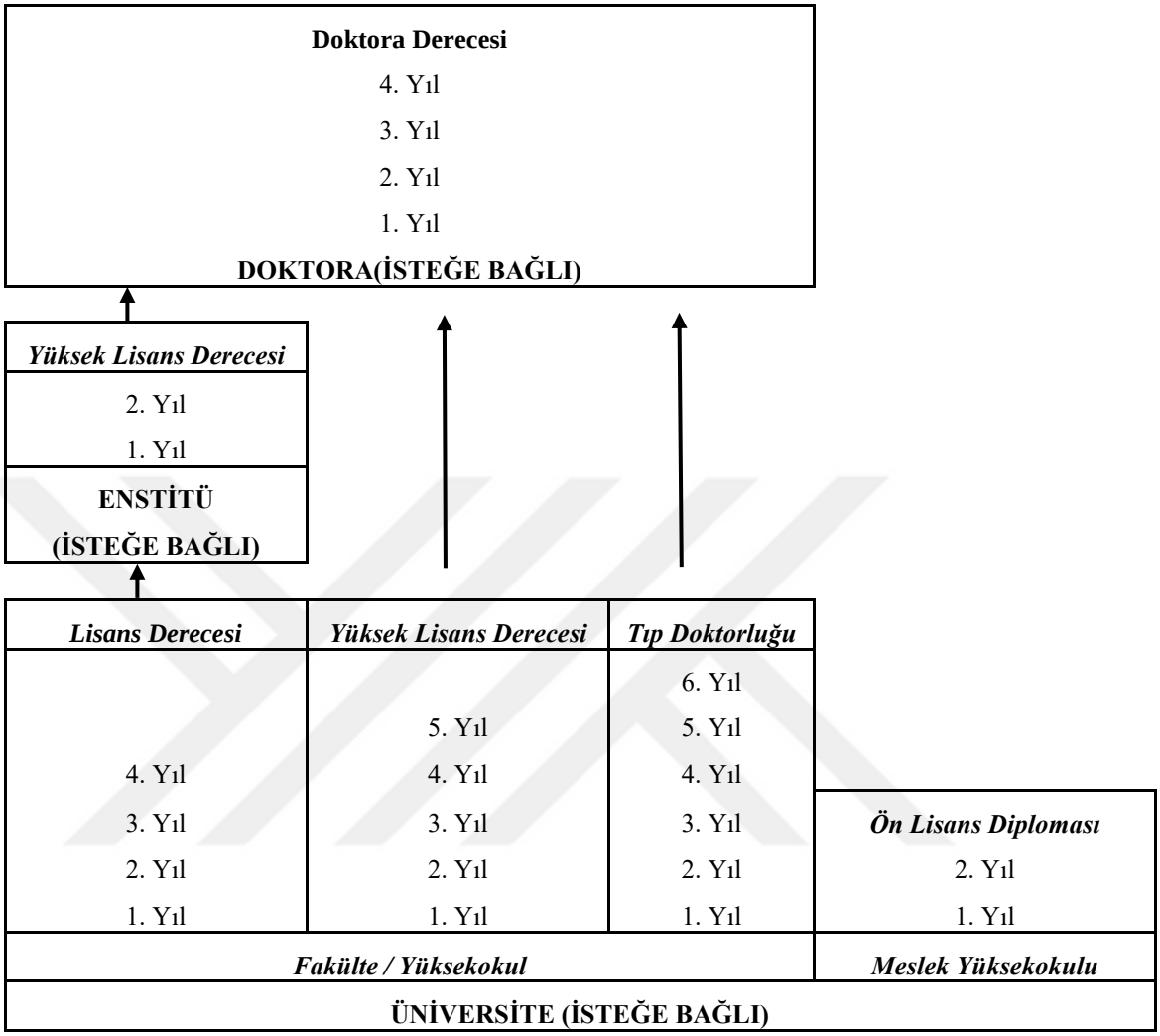
Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yükseköğretim ve lisansüstü eğitim zorunlu değil, isteğe bağlıdır. İsteğe bağlı bir eğitim türü olması nedeniyle yükseköğretimde, hayatın her alanında olduğu gibi özel sektöre de ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle de ülkemizde de dünyada olduğu gibi özel yükseköğretim

---

[70] Sevil Sargın, "Türkiye'de Üniversitelerin Gelişim Süreci ve Bölgesel Dağılımı",**Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt. 3, Sayı. 5, 2007.

[71] Gül, Gül, a.g.e.

kurumları bulunmaktadır. Eğitim sistemimizin en üstünde yer alan yükseköğretimin süresi,bağlı olunan yüksekokul, fakülte ya da enstitüye göre değişmektedir. Şekil 1'de Türkiye Eğitim Sistemi ve sistemin içerisinde yükseköğretimin ve lisansüstü eğitimin durumu bütünsel olarak görülmektedir.

Şekil 1: Türkiye Eğitim Sisteminde Yükseköğretimin ve Lisansüstü Eğitimin Yeri

Kaynak:OECD,"Education Policy Outlook: Turkey", 2013, http://www.oecd.org/education/EDUCATION%20POLICY%20OUTLOOK%20TURKEY_EN.pdf

2.3.1. Lisansüstü Öğretim Programı Açma ve Lisansüstü Eğitime Öğrenci Kabul Kriterleri

Dünyanın her yerinde olduğu gibi ülkemizde de lisansüstü programların açılabilmesi için belli başlı kriterleri karşılamak gereklidir. Bu bağlamda yüksek lisans ve doktora / sanatta yeterlilik programının açılması için gereken koşullar farklıdır. Ayrıca bu programlara öğrenci kabul kriterleri de farklılık göstermektedir. ülkemizde bir

yüksek lisans programının açılabilmesi için YÖK'e başvuru yapılması gereklidir. Yüksek lisans açılabilmesi için;

1. Açılması planlanan her bir program için üniversite kadrosunda görev yapmakta olan doktorası ya da doçentliği açılmak istenen alandan olan ya da açılması istenen program disiplinlerararası ise o alanla doğrudan ilişkili olmak kaydıyla en az ikisi doçent, toplam 3 öğretim üyesinin bulunması,
2. Bu öğretim üyelerinin doktora mezuniyetinden itibaren en az iki yıl çalışıp programın açıldığı dönemde öğretim üyesi olması,
3. Üniversitenin yetkili kurulları tarafından açılması planlanan yüksek lisans programı için söz konusu programın kredi miktarının yarısını geçmemek kaydıyla çekirdek müfredatının belirlenmesi, çekirdek müfredatın dışındaki derslerde seçmeli, seminer ve uygulamalı derslere ağırlık verilmiş olması,
4. Öğrenci kaydı yapılırken daha sonra değiştirebilme imkânı tanınmakla birlikte öğrencilerin çalışacakları danışman öğretim üyelerinin de belirlenmesi,
5. Öğretim üyesi başına düşen tez danışmanlığı üst sınırının 12'yi aşmamak kaydıyla belirlenmesi

Bu kriterlerin yanında genel olarak başvuru yaparken fiziksel olarak bina ve dersliklerin m^2'leri, açılması planlanan program ile ilgili üniversitenin kütüphanesindeki süreli yayın sayısı, üniversiteye ek külfet getirip getirmeyeceği, programa kayıt yaptıracak öğrencilerin farklı disiplinlerden gelmesi durumunda bu öğrencilere bir bilimsel hazırlık programı uygulanıp uygulanmayacağı gibi bilgiler de sunulmalıdır. Ayrıca öğrenci kabul kriterleri de belirtilmelidir.

Doktora / sanatta yeterlilik programının açılabilmesi için de YÖK'e başvuru yapılması gereklidir. Yüksek lisans programının başvuru koşullarındaki genel ilkeler doktora / sanatta yeterlilik programı için de geçerlidir. Yüksek lisans programı açma kriterlerinden farklı olarak, doktora programının açılabilmesi için doktorası ya da doçentliği açılması planlanan alandan olan ikisi profesör ya da biri profesör ikisi doçent olmak üzere en az 6 öğretim üyesinin bulunması gereklidir. Bu öğretim üyelerinden biri yabancı uyruklu olabilmektedir. Açılması planlanan program için söz konusu öğretim üyelerinin en az dört yarıyıl bir lisans ya da iki yarıyıl boyunca tezli yüksek programında ders vermiş olması gereklidir. Eğer program yabancı dilde olacaksa, ders verecek

öğretim üyelerinin yabancı dil yeterliliği konusunda Yükseköğretim Kurumlarında Yabancı Dil Öğretimi ve Yabancı Dille Öğretim Yapılmasında Uyulacak Esaslara İlişkin Yönetmeliğin 8/7. maddesindeki koşulları sağlamaları gereklidir. Doktora programlarının açılmasında ek olarak öğrenci talebi ile ilgili tahmini bilgiler, açılması planlanan program ile ilgili yurtdışı örnekleri sunulmalıdır.

Bu programlar açıldıktan sonra lisansüstü eğitime öğrenci kabul kriterleri açıkça belirlenmelidir. 20 Nisan 2016 Tarih ve 29690 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin 5. Maddesinde yüksek lisans programına başvuru ve kabul kriterleri, 16. Maddesinde ise doktora programına başvuru kriterleri yer almaktadır. Buna göre, yüksek lisans programına başvuru ve kabul kriterleri şunlardır:

(1) Yüksek lisans programına başvurabilmek için adayların, lisans diplomasına ve başvurduğu puan türünde senato tarafından belirlenecek 55 puandan az olmamak üzere ALES puanına sahip olmaları gerekir. Ancak güzel sanatlar fakültelerinin ve konservatuvarın enstitülerdeki anabilim ve anasanat dallarına öğrenci kabulünde ALES puanı aranmaz.

(2) Tezsiz yüksek lisans programlarına öğrenci kabulünde, yükseköğretim kurumları ALES puanı aramayabilir, ALES puanı istenildiği takdirde taban puan senatolar tarafından belirlenir.

(3) Mezun durumda olan/olabilecek adayların başvurusuna ilişkin esaslar, ALES puanının %50'den az olmamak koşuluyla ne kadar ağırlıkla değerlendirmeye alınacağı ve lisansüstü eğitim-öğretime öğrenci kabulüne dair diğer hususlar senato tarafından belirlenir.

(4) Yükseköğretim kurumları yüksek lisans programlarına yalnız ALES puanı ile de öğrenci kabul edebileceği gibi ALES puanına ek olarak lisans not ortalaması, yazılı olarak yapılacak bilimsel değerlendirme ve/veya mülakat sonucunu da değerlendirmeye alabilir.

Doktora programına başvuru ve öğrenci kabul kriterleri ise şöyledir:

a) Tezli yüksek lisans diplomasına sahip olmaları ve ALES'ten başvurduğu programın puan türünde 55 puandan az olmamak koşuluyla ilgili senato kararı ile belirlenecek ALES puanına sahip olmaları gerekir.

b) *Tıp, diş hekimliği, veteriner, eczacılık fakülteleri ile hazırlık sınıfları en az on yarıyıl süreli lisans diplomasına veya Sağlık Bakanlığınca düzenlenen esaslara göre bir laboratuvar dalında kazanılan uzmanlık yetkisine sahip olmaları ve ALES'ten başvurduğu programın puan türünde 55 puandan az olmamak koşuluyla senato tarafından belirlenecek ALES puanına sahip olmaları gerekir.*

c) *Lisans derecesiyle doktora programına başvuranların lisans mezuniyet not ortalamalarının 4 üzerinden en az 3 veya muadili bir puan olması ve ALES'ten başvurduğu programın puan türünde 80 puandan az olmamak koşuluyla senato tarafından belirlenecek ALES puanına sahip olmaları gerekir. Doktora programına başvuracak olanların programa kabulünde, ALES puanı yanı sıra yazılı olarak yapılacak bilimsel değerlendirme sınavı ve/veya mülakat sonucu ile yüksek lisans derecesiyle başvuranlar için yüksek lisans not ortalaması da değerlendirilebilir.*

d) *ALES puanının %50'den az olmamak koşuluyla ne kadar ağırlıkla değerlendirmeye alınacağı senato tarafından belirlenir. Yükseköğretim kurumu yalnız ALES puanı ile de öğrenci kabul edebilir. ALES'e eşdeğer kabul edilen ve Yükseköğretim Kurulunca ilan edilen eşdeğer puanlar, her bir üniversitenin senato kararları ile yükseltilebilir.*

e) *Güzel sanatlar fakültelerinin ve konservatuvarın enstitülerdeki anabilim ve anasanat dallarına öğrenci kabulünde ALES puanı aranmaz. Ancak üniversite senatosunun kararı ile ALES puanı aranabilir. ALES puanı istenildiği takdirde taban puan senato tarafından belirlenir.*

f) *Doktora programına öğrenci kabulünde anadilleri dışında Yükseköğretim Kurulu tarafından kabul edilen merkezî yabancı dil sınavları ile eşdeğerliği kabul edilen uluslararası yabancı dil sınavlarından en az 55 puan veya ÖSYM tarafından eşdeğerliği kabul edilen uluslararası yabancı dil sınavlarından bu puan muadili bir puan alınması zorunlu olup, bu asgari puanların girilecek programların özelliklerine göre gerekirse yükseltilmesine üniversite senatoları tarafından karar verilir.*

2.3.2. Lisansüstü Eğitime İlişkin İstatistikler, Program Türleri, Enstitüler

2017-2018 Öğretim Yılı itibariyle Türkiye'deki lisansüstü seviyesinde öğrenim gören öğrencilerin sayıları Tablo 4' te verilmiştir. Buna göre devlet üniversitelerinde 2017-2018 Öğretim Yılı'nda yüksek lisansta 94 bin 502'si yeni kayıt olmak üzere toplam 370 bin 295 öğrenci bulunmaktadır. Doktora seviyesindeki öğrenci sayısı ise 14 bin 804'ü yeni kayıt olmak üzere toplam 85 bin 583'tür. Vakıf üniversitelerinde yüksek

lisansta 36 bin 726'sı yeni kayıt olmak üzere 84 bin 378, doktorada 1969'u yeni kayıt olmak üzere toplam 9 bin 517 öğrenci bulunmaktadır. Ülkemizde lisansüstü alanında öğrenim gören toplam öğrenci sayısı ise yüksek lisansta 454 bin 673, doktorada 95 bin 100 olmak üzere toplam 549 bin 773'tür.

Tablo 4: Lisansüstü Öğretimdeki Öğrenci Sayıları

			Yüksek Lisans	Örgün Öğretim	İkinci Öğretim	Uzaktan Öğretim	Doktora
Devlet	Yeni Kayıt	Erkek	62.738	35.405	21.007	6.326	7.963
		Kadın	31.764	25.894	4.836	1.034	6.841
		Toplam	94.502	61.299	25.843	7.360	14.804
	Toplam Öğrenci Sayısı	Erkek	220.716	180.286	30.726	9.704	48.773
		Kadın	149.579	139.554	8.450	1.575	36.810
		Toplam	370.295	319.840	39.176	11.279	85.583
Vakıf	Yeni Kayıt	Erkek	26.626	18.297	16	8.313	1.137
		Kadın	10.100	9.567	2	531	832
		Toplam	36.726	27.864	18	8.844	1.969
	Toplam Öğrenci Sayısı	Erkek	55.065	44.358	53	10.654	5.840
		Kadın	29.313	28.531	7	775	3.677
		Toplam	84.378	72.889	60	11.429	9.517
Toplam	Yeni Kayıt	Erkek	89.364	53.702	21.023	14.639	9.100
		Kadın	41.864	35.461	4.838	1.565	7.673
		Toplam	131.228	89.163	25.861	16.204	16.773
	Toplam Öğrenci Sayısı	Erkek	275.781	224.644	30.779	20.358	54.613
		Kadın	178.892	168.085	8.457	2.350	40.487
		Toplam	454.673	392.729	39.236	22.708	95.100

Kaynak: https://istatistik.yok.gov.tr/

YÖK'ün Bilgi Yönetim Sistemi'nde yer alan bilgilere göre Aralık 2018 itibariyle ülkemizdeki yüksek lisans programlarının sayısı devlet üniversitelerinde 10 bin 30, vakıf üniversitelerinde 2 bin 389 olmak üzere toplam 12 bin 419'dur. Doktora programlarının

sayısı ise devlet üniversitelerinde 4 bin 965 ve vakıf üniversitelerinde 494 olmak üzere toplam 5 bin 459'dur.

Tablo 5: Lisansüstü Eğitimde Program Türleri

Üniversite Türü	Devlet	Vakıf	Vakıf MYO	Toplam
Üniversite	129	72	5	206
Fakülte	1339	455	0	1794
Yüksekokul	359	105	0	464
MYO	888	105	5	998
Enstitü	496	212	0	708
Araştırma Uygulama Merkezi	2642	618	1	3261
Bölüm	14856	3043	81	17980
Program	17566	11506	460	29532
Ana Bilim Dalı	28578	2411	0	30989
Bilim Dalı	7512	599	0	8111
Yüksek Lisans Programı	10031	2390	0	12421
Doktora Programı	4966	494	0	5460
Sanatta Yeterlilik Programı	120	15	0	135

Kaynak: https://istatistik.yok.gov.tr/

2017-2018 Öğretim Yılı'nda ilk 5'te yer alan en fazla öğrenciye sahip enstitülerin sıralaması görülmektedir. Buna göre hem yüksek lisansta hem de doktorada en çok öğrenci üniversitelerin sosyal bilimler enstitülerinde bulunmaktadır.

Üniversitelerdeki toplam 160 sosyal bilimler enstitüsünde 233 bin 543 yüksek lisans, 39 bin 57 doktora öğrencisi bulunmaktadır.

Tablo 6: En Fazla Öğrenciye Sahip Enstitülerdeki Öğrenci Sayıları

	Birim	Yüksek Lisans		Doktora	
	Sayısı	Yeni Kayıt	Toplam	Yeni Kayıt	Toplam
Enstitüler	527	131.228	454.673	16.773	95.100
Sosyal Bilimler Enstitüsü	160	73.480	233.543	6.112	39.057
Fen Bilimleri Enstitüsü	147	36.477	141.120	5.766	32.376
Sağlık Bilimleri Enstitüsü	93	9.380	31.062	3.117	12.645
Eğitim Bilimleri Enstitüsü	43	6.656	30.135	864	5.628
Güzel Sanatlar Enstitüsü	15	775	4.291	219	1.162

Kaynak: https://istatistik.yok.gov.tr/

2.3.3. Lisansüstü Eğitimin Finansmanı ve Destekler

Ülkemizde özel sektörün ve kamu kuruluşlarının verdiği bursların haricinde burs ve kredi hizmeti Kredi ve Yurtlar Kurumu tarafından verilmektedir. 2018 yılı itibariyle Kredi ve Yurtlar Kurumu barınma hizmetini ülke geneli ve KKTC'de bulunan toplam 781 yurt ile vermektedir. Bu yurtlarda barınan öğrenci sayısı 700 bine yakındır. Kurumun yatırım programında 158 bin 302 kapasiteli 181 yeni yurt projesi bulunmaktadır.

Kurum tarafından Eylül 2018 itibariyle aylık 375 TL'lik beslenme yardımı yapılmaktadır. Ek olarak başvuran tüm öğrencilere kredi verilmektedir. 2018 yılında 1 milyon 663 bin 205 öğrenciye burs ya da kredi ödemesi yapılmıştır. Ocak 2019 itibariyle

öğrencilere ödenen burs / kredi tutarı, lisans öğrencileri için 500 TL, yüksek lisans öğrencileri için 1000 TL, doktora öğrencileri için ise 1500 TL'dir.[72]

Öğrencilere verilen burs ve kredilerin haricinde üniversitelere verilen destekler, teşvikler ve genellikle AB kaynaklı hibe programları da bulunmaktadır. Örneğin AB destekli "Üniversiteler Hibe Programı" ile toplam 9 milyon 300 bin Euro'luk bir kaynak, AB'den Türkiye'deki üniversitelere aktarılmaktadır. Bu programda minimum 150 bin Euro, Maksimum ise 450 bin Euro'luk hibe verilmektedir. Hibe tutarı, maliyetler toplamının yüzde 50'sinden az, yüzde 90'ından fazla olamamaktadır. Projeler, Türkiye ile AB arasında kalıcı ve uzun dönemli ortaklık yaratmak durumundadır.[73]

2.3.4. Türkiye'nin Dahil Olduğu Akademik Hareketlilik Programları

Türkiye'den lisansüstü eğitim programlarında akademik hareketlilik kapsamında öğrenciler ya da öğretim üyeleri yabancı ülkelere gidebilmekte ya da yabancı ülkelerden Türkiye'ye öğrenci ya da öğretim üyesi kabul edilebilmektedir. Türkiye'nin dahil olduğu akademik hareketlilik programları, Farabi Değişim Programı, Mevlâna Değişim Programı ve Erasmus Değişim Programı'dır.

2.3.4.1. Farabi Değişim Programı

Bugünkü Türkistan'ın Farab şehrinde 870 yılında dünyaya gelen programa adını veren Farabi, Buhara, Bağdat, Şam, Kahire, Harran ve Halep gibi zamanının en önemli ilim merkezlerini dolaşmıştır. Felsefe, Matematik, Mantık, Siyaset Bilimi ve Musiki alanında eserler vermiştir. İslam dünyasında Muallim-i Sani (İkinci Öğretmen) olarak anılmaktadır. Batı dünyasında ise "Alpharabius" olarak tanınmaktadır.

Kısaca Farabi Değişim Programı olarak anılan Yükseköğretim Kurumları Arasında Öğrenci ve Öğretim Üyesi Değişim Programı", üniversite ve yüksek teknoloji enstitüleri bünyesindeki ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyindeki öğrencilerin ve öğretim üyelerinin değişimi programıdır. Farabi Değişim Programı ile

[72]KYK, 2018, http://yurtkur.gsb.gov.tr/Sayfalar/2837/2573/BasindaKYK

[73]AB Başkanlığı,"Üniversiteler Hibe Programı", 2018, https://www.ab.gov.tr/_5967.html

öğrenci ve / veya öğretim üyelerinin bir ya da iki yarıyıl süresince kendi kurumlarının dışında bir yükseköğretim programında eğitim ve öğretim faaliyetlerine devam etmesi amaçlanmaktadır. Bu programa katılan öğrencilere karşılıksız burs, öğretim üyelerine ise ek ders ödemesi yapılmaktadır.[74]

2.3.4.2. Mevlâna Değişim Programı

Batı dünyasında Rumi olarak tanınan Mevlâna, bugünkü Afganistan sınırındaki Horasan bölgesindeki Belh şehrinde 1207'de doğmuştur. Mevlâna ismi, onu sevenler tarafından verilmiş ve onunla özdeşleşmiştir. Hoşgörüsü ile yalnızca İslam aleminde değil tüm insanlığı kendisine hayran bırakmıştır. UNESCO, Mevlana'nın doğumunun 800. Yıldönümü nedeniyle 2007 yılını Mevlâna ve Hoşgörü Yılı ilan etmiştir.

Mevlâna Değişim Programı, yurtiçinde eğitim veren yükseköğretim kurumları ile yurtdışında eğitim veren yükseköğretim kurumları arasında öğrenci ve öğretim elemanı değişimini mümkün kılan bir programdır. Diğer değişim programlarından farklı olarak hiçbir coğrafi bölge ayrımı olmaksızın tüm dünyadaki yükseköğretim kurumlarını kapsamaktadır. Değişim programına katılmak isteyen öğrenciler en az 1, en çok 2 yarıyıl eğitim için, öğretim elemanları ise en az 1 hafta en fazla 3 ay süreyle dünyadaki yükseköğretim kurumlarında ders vermek üzere programdan faydalanabilmektedir. Benzer şekilde dünyadaki bütün üniversitelerden öğrenci ve öğretim elemanları da Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarına gelebilmektedir.

Mevlâna Değişim Programı, Türkiye'yi yükseköğretim alanında cazibe merkezi haline getirmek, yükseköğretim kurumlarımızın akademik kapasitelerini artırmak, kurumların küreselleşmesine katkıda bulunmak, Türkiye'nin zengin kültürel mirasını paylaşmak, kültürler arası etkileşimi artırmak ve karşılıklı sevgi ve saygının tesisini sağlamak gibi amaçlarla oluşturulmuştur. Mevlâna Değişim Programı'na başvurabilmek için lisansüstü öğrencilerin genel akademik not ortalamasının 4 üzerinden en az 3 olması gereklidir. Programa katılan öğrencilerin öğrenim gördükleri süre içinde aldıkları diğer

[74]YÖK,"Farabi Değişim Programı", 2018, http://www.yok.gov.tr/web/farabi/anasayfa

burs ve krediler devam etmektedir. Ayrıca kendi öğretim kurumlarına ödemekle yükümlü oldukları katkı payı / öğrenim ücretlerini ödemeye de devam ederler.[75]

2.3.4.3. Erasmus+ Değişim Programı

Erasmus+ Programı, 1 Ocak 2014 tarihi itibariyle uygulanmaya başlanan, eğitim, gençlik ve spor alanlarında farklı yaş grupları ile farklı hedef kitlelere yönelik destekler içeren çatı programının genel adıdır. Program kapsamında desteklenen faaliyetler temel olarak 3 Ana Eylem ve 2 Özel Eylem altında toplanmaktadır. Ana eylemler, "Bireylerin Öğrenme Hareketliliği", "Yenilik ve İyi Uygulamaların Değişimi için İşbirliği" ve "Politika Reformuna Destek", özel eylemler ise "Jean Monnet Programı" ve "Spor Destekleri" başlıklarında toplanmaktadır.[76]

Erasmus+ Değişim Programı kapsamında Türkiye'de örgün öğretim veren Erasmus Üniversite Beyannamesi (EÜB) sahibi bir yükseköğretim kurumuna kayıtlı öğrencilerin 1 akademik yılı içinde 1 ya da 2 dönemliğine bir AB ülkesi EÜB sahibi yükseköğretim kurumunda değişim öğrencisi olma ve program dahilinde yurtdışında kaldığı süre için mali destek alma şansına sahip olmaktadır. Hibeli ya da hibesiz olabilen program kapsamında öğrenciler öğrenim hayatları boyunca bir kez hibeli olarak faydalanabilmektedir. Ancak hibesiz programa daha önce hibeli program kapsamında değişim öğrencisi olanlar da başvurabilmektedir[77]

Süreç içerisinde öğrencinin Türkiye'de alması gereken derslere karşılık gideceği kurumda alacağı eşdeğer dersler belirlenmektedir. Alınan derslerin adının ve içeriğinin bire bir aynı olmasına gerek yoktur. Yüksek düzeyde benzeşmesi yeterli olmaktadır. Ders seçiminde 1 dönem için 30, 1 yıl için 60 AKTS kredisi hedeflenmelidir. Öğrencinin aldığı derslerin kredisinin üçte ikisi oranında kredi toplaması başarı hedefidir. Başarılı sayılan öğrencilerin yurtdışında başarılı olduğu dönem(ler), Türkiye'de de başarılmış

---

[75]YÖK, "Mevlana Değişim Programı", 2018, http://www.yok.gov.tr/web/mevlana/anasayfa

[76]Ulusal Ajans, "Erasmus+ Yükseköğretim Programı", 2018, http://ua.gov.tr/programlar/erasmus-program%C4%B1/y%C3%BCksek%C3%B6%C4%9Fretim-program%C4%B1

[77] Ulusal Ajans, a.y.

sayılmaktadır. Başarısız olan öğrenciler ise eğitimlerine Erasmus'a gitmeden önce kaldıkları yerden devam etmektedir.[78]

Erasmus öğrencileri Türkiye'de öğrencisi oldukları üniversiteye kayıtlarını yaptırırlar, yurt dışında geçirecekleri süre için öğrencilerin kayıt dondurması söz konusu değildir. Kayıt ve harç ücretleri öğrencilerin kayıtlı oldukları kendi kurumlarına yatırılır, gidilecek kuruma herhangi bir kayıt veya harç ücreti ödenmez. Ancak gidilecek kurum, kendi öğrencilerinden talep ettiği kayıt ve harç ücreti harici küçük meblağlı ödemeleri Erasmus öğrencilerinden de talep edebilir.

Tablo 7: Hareketlilik Programlarına Göre Türkiye'ye Gelen ve Türkiye'den Giden Öğrencilerin Dağılımı

		Giden	Gelen
Farabi	Erkek	397	1.400
	Kadın	755	2.038
	Toplam	1.152	3.438
Mevlâna	Erkek	25	119
	Kadın	31	224
	Toplam	56	343
Erasmus	Erkek	2.172	1.016
	Kadın	2.139	1.451
	Toplam	4.311	2.467
Genel Toplam	Erkek	2.594	2.535
	Kadın	2.925	3.713
	Toplam	5.519	6.248

Kaynak: https://istatistik.yok.gov.tr/

[78] Ulusal Ajans, a.y.

2.3.5 . Türkiye'de Lisansüstü Eğitimin Sorunları ve Çözüm Önerileri

Genel olarak Türkiye'deki lisansüstü eğitiminde öğretim üyesi sorunu, mali sorunlar, kütüphanelerin yetersizliği, yabancı dil sorunu, yönetsel problemler, tez danışmanı ile ilgili problemler ve araç gereç problemleri vb. gibi problemler bulunmaktadır.

Öncelikle Türkiye'deki lisansüstü eğitim verilen üniversitelerde öğretim üye sayısının yetersizliği önemli bir problemdir. Lisansüstü eğitimler, daha nitelikli öğretim görevlileri gerektirmekle birlikte özellikle yeni kurulan üniversitelerde gerekli niteliklere sahip öğretim üyeleri olmaksızın ya da sayıca az olmasına rağmen eğitime başlaması lisansüstü eğitimin kalitesini düşürmektedir. Yetersiz öğretim görevlisi sayısı, öğretim üyesi başına düşen ders yükünü ve tez danışmanlığı yükünü artırmaktadır.[79]Bu nedenle de lisansüstü eğitim için gerekli olan nitelikleri taşıyan öğretim görevlileri ile programlar açılmalıdır. Ayrıca öğretim görevlilerinin lisans düzeyinde verdiği ders sayısının fazlalığı nedeniyle tez danışmanlığına daha az zaman ayırabilmesi de önemli bir sorundur. Bu da yine yetersiz sayıda öğretim görevlisi problemi ile ilişkilidir

Yetersiz öğretim üyesi ile ilgili bir başka sorun programların asgari sayıdaki öğretim üyesi ile açılmasıdır. Yönetmelikteki asgari sayıdaki öğretim görevlisi sayısı, programın açılması için yeterli olmakla birlikte programın sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi için yetersiz kalabilmektedir. Bu nedenle de öğretim görevlisi sayısında asgariyi hedeflememek gereklidir.Öğretim üyesi başına düşen tez danışmanlığı sayısının fazlalığı da başka bir problemdir. Yönetmeliklerle öğretim görevlisi başına 12 tez danışmanlığı sayısı oldukça fazladır. Ağır iş yükü altındaki öğretim görevlilerinin tek başlarına 12 tezin danışmanlığını üstlenmeleri hem o tez çalışmasının kalitesini düşürmekte hem de öğrenciye faydası asgariye inmektedir.[80] Bu nedenle öğretim görevlisi başına 12 olan tez danışmanlığı sayısı sınırının düşürülmesi gereklidir.

---

[79] Sedat Karaman, Fehim Bakırcı, "Türkiye'de Lisansüstü Eğitim: Sorunlar ve Çözüm Önerileri",**Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, Sayı. II, 2010.

[80] Zekai Şen, "Türkiye'de Yüksek Lisans ve Doktora Eğitimi Kalitesinin İyileştirilmesi için Öneriler",**Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt. 3, Sayı. 1, 2013.

Enstitüler mali açıdan zorluk yaşayabilmektedir. Mali yetersizliklerin yanında kısıtlı ödenek alabilme ya da hiç alamama, destek alamama, altyapı eksikleri gibi problemler enstitüler açısından problem teşkil etmektedir.[81]Ayrıca lisansüstü eğitimin maliyetinin yüksekliği nedeniyle öğrencilerin kitap, kırtasiye ve fotokopi masraflarını karşılamak zorunda kalması, maddi zorluklar nedeniyle öğrencilerin bu imkanlardan mahrum kalması nedeniyle öğrenimin kalitesi düşebilmektedir. Lisansüstü eğitimin verilebilmesi için gerekli olan araç, gereç ve laboratuvarların bulunmaması ya da yetersizliği nedeniyle öğrenciler kendi imkanlarını kullanmak ve başka üniversitelerin laboratuvarlarını kullanmak zorunda kalabilmektedir.

Lisansüstü eğitim konusunda mutlaka dil şartı aranması gerektiği halde bazı üniversitelerin bazı lisansüstü programlarında yabancı dil şartı aranmamaktadır. Lisansüstü eğitimin araştırma temelli olmasına rağmen yeterli düzeyde yabancı dil bilmeyen öğrencilerin kabul edilmesi hem araştırmanın kalitesini hem de öğretimin kalitesini düşürmektedir.[82]Bu nedenle öğrencilerin lisansüstü aşamasından önce mutlaka yeterli yabancı dil öğrenmesi ve yabancı dil bilir şekilde lisansüstüne geçiş yapması gereklidir.

Lisansüstü eğitimde yapılan tez çalışmalarının özgünlüğü en büyük problemlerin başında gelmektedir. Bilime yeni bir soluk getirmeyen, birbiriyle aynı konuya sahip çok sayıda tez çalışmasına YÖK'ün Ulusal Tez Merkezi aracılığı ile ulaşılabilmektedir.[83] Bu nedenle tez konusunun seçiminde mezuniyeti kolaylıkla elde etmek değil bilime yenilik getiren, ülkemizin sorunlarına çözüm önerileri getirebilecek, uluslararası dergilerde yayınlanabilecek kalitede özgün konular olması gereklidir.

Lisansüstü eğitim alanında yaşanan bir diğer problem, kurumun kütüphanesinin ya da çalışma alanlarının yetersizliğidir. Hatta özellikle yeni kurulan üniversitelerde

---

[81] Fikret Şenses, "Uluslararası Gelişmeler Işığında Türkiye Yükseköğretim Sistemi: Temel Eğilimler, Sorunlar, Çelişkiler ve Öneriler". **ERC Working Papers in Economics,** 07/05, 2007.

[82] Akgün, Güntaş, a.g.e.

[83] Bilgen Kıral, Seda Saracaloğlu, "Akademik Sahtekarlık Eğilimi ile Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Arasındaki İlişki",**YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt. 15, Sayı. 1, 2018.

kütüphane hiç bulunmayabilmektedir. Bu nedenle nitelikli bir kütüphanesi olmadan üniversitelerin ve enstitülerin kuruluşuna onay verilmemelidir.

Ayrıca ALES gibi alan bilgisinden ziyade sayısal ve sözel genel yetenek sorularından oluşan bir sınavın lisansüstü eğitimde belirleyici olması da bir problem olabilmektedir. Lisansüstü eğitim düzeyine gelmiş bir birey zaten belli bir seviyenin üzerindeki bireyler olduğundan, ALES puanının lisansüstü öğrenime geçişte önemli bir kriter olarak kabul edilmesi problem gibi görülebilmektedir. Bu sınavın lisansüstü eğitime geçişte belirleyicilik etkisinin azaltılması önerilmektedir.

2.4. Almanya'da Lisansüstü Eğitim

Almanya, Avrupa Birliği'nin en büyük ülkesidir. Yaklaşık 83 milyonluk nüfusu ile Kıta Avrupası'nın ve Avrupa Birliği'nin en yüksek nüfusuna sahiptir. Ülkede 16 eyalet bulunmaktadır. Ülke, eyaletlerin bir araya gelmesiyle oluşan federal bir cumhuriyettir. 16 eyaletten nüfus bakımından en küçüğü Bremen olup Kuzey Ren-Vestfalya eyaleti ise yaklaşık 18 milyonluk nüfusu ile en büyük eyalettir. Bremen, ülkenin GSYİH'inde yaklaşık yüzde 1'lik bir katkı sağlarken, Kuzey Ren-Vestfalya ise yüzde 22'ye yakın katkı vermektedir. Federal Anayasa kapsamında eyaletler yükseköğrenim de dahil olmak üzere eğitimden ve finansmanından sorumludur. Bu da 16 birbirinden bağımsız yükseköğrenim sisteminin oluşmasını ve üniversitelerin özerkliğini sağlamaktadır. Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesinin ardındannispeten geri kalmış doğu bölgelerindeki üniversitelere daha fazla kaynak ayrılabilmesi için yükseköğretimde reform ihtiyacı doğmuş vekaynakların yeniden dağıtılması gerekliliği ayyuka çıkmıştır. Bu kapsamda 2000'li yıllar ile birlikte eyaletler ile federal hükümet arasında özellikle eğitimin finansmanı konusunda daha fazla işbirliği yapılması konusunda anlaşma yapılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde Almanya'daki yükseköğretim ve lisansüstü eğitim sisteminin yapısına ve genel görünümüne yer verilecektir.

2.4.1. Lisansüstü Eğitimin Yapısı ve Eğitim Süreleri

Almamya'da yükseköğretimin ve dolayısıyla lisansüstü eğitimin ikili bir yapısı vardır. Almanya'da yükseköğretim kurumları, üniversiteler, farklı giriş koşulları bulunan Politeknik Üniversiteler (Fachhochschulen) ve Uygulamalı Bilimler Üniversiteleri olmak üzere üç tiptir. Ayrıca müzik ve sanat okulları da (konservatuarlar) bulunmaktadır.[84]Almanya'daki toplam yükseköğretim kurumu sayısı 2017/2018 öğretim yılı itibariyle 429'dur. Bunların 106'sı üniversite, 53'ü konservatuar, 218'i teknik üniversite ve geri kalanı da enstitülerdir. Bu yükseköğretim kurumlarından 120'si özel yükseköğretim kurumudur. Bu özel üniversitelerin 19'u üniversite, 3'ü teoloji, 4'ü konservatuar, 93'ü uygulamalı bilimler ve 1'i kamu yönetimi yüksekokulu olarak dağılmaktadır.

Tablo 8: Almanya'daki Yükseköğretim Kurumlarının Sayısı*

Tür	2015/2016	2016/2017	2017/2018
Üniversite	107 (20)	106 (19)	106 (19)
Eğitim Bilimleri Enstitüsü	6 (0)	6 (0)	6 (0)
Teoloji Enstitüsü	16 (3)	16 (3)	16 (3)
Müzik ve Sanat Enstitüsü (Konservatuar)	52 (3)	53 (4)	53 (4)
Kamu Yönetimi Enstitüsü	30 (1)	30 (1)	30 (1)
Teknik Üniversite (Fachhochschulen)	215 (92)	217 (92)	218 (93)
Toplam Yükseköğretim Kurumu Sayısı	426 (119)	428 (119)	429 (120)

* Parantez içindeki rakamlar özel yükseköğretim kurumlarını belirtmektedir.

[84] Gillian Clarke, Ingrid Lunt, **International Comparisons in Postgraduate Education: Quality, Access and Employment Outcomes**. Oxford: HEFCE, 2014.

Kaynak: DE Statis, 2018,
https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/SocietyState/EducationResearchCulture/InstitutionsHigherEducation/Tables/TypeInstitution.html

Almanya'daki yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin sayısı ise 2018/2019 öğretim yılının güz yarıyılı itibariyle toplam yaklaşık 2,9 milyondur. Bu öğrencilerin 1,75 milyonu üniversitelere devam etmektedir. Üniversiteler, araştırma odaklı olup geniş bir yelpazedeki alanlarda öğrenim vermektedir. Araştırma odaklı olduğu için doktora derecesine kadar öğrenciler bulunmaktadır. Teknik üniversiteler ise 1 milyonu geçkin öğrenciye sahiptir. Bu üniversitelerde mühendislik, mimarlık, işletme gibi profesyonel hayata hazırlık amaçlı öğrenimler verilmektedir. Bu üniversiteler araştırma odaklı olmadığından doktora eğitimi vermemektedir. Müzik ve sanat eğitimi verilen konservatuarlardaki öğrenci sayısı ise 35 binden fazladır.

Tablo 9: Almanya'daki Yükseköğretim Kurumlarındaki Öğrenci Sayıları

	Güz Yarıyılı			
	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019
Üniversite	1,729,503	1,747,515	1,754,634	1,751,115
Eğitim Bilimleri Enstitüsü	24,456	25,109	25,09	25,039
Teoloji Enstitüsü	2,493	2,476	2,449	2,583
Konservatuar	35,536	35,98	36,086	36,834
Teknik Üniversiteler	929,241	956,717	982,188	1,003,402
Kamu Yönetimi Enstitüsü	36,57	39,213	44,531	48,613
Toplam	2,757,799	2,807,010	2,844,978	2,867,586

Kaynak: De Statis, 2018,

https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/SocietyState/EducationResearchCulture/InstitutionsHigherEducation/Tables/TotalTypeInstitutionHigherEducationWinterTerm.html

Almanya'da yüksek lisans eğitimi 2 yıl sürmektedir. Lisans öğrenimi Alman öğrenciler arasında daha yaygın olup, lisansüstü eğitimine olan talep daha düşüktür. Bu durumun sebebi lisans eğitiminin mesleğe yönelik eğitim vermesi, lisansüstü eğitimin ise araştırmaya yönelik olmasıdır. Bununla birlikte araştırma odaklı olmayan, profesyonel ve mesleki hayata hazırlık amacıyla sunulan yüksek lisans eğitimi veren enstitüler de bulunmaktadır. Ayrıca Alman öğrencileri arasında bulundukları eyalette ve şehirde üniversiteye gitme eğilimi yüksek olup, üniversite eğitimi amacıyla şehir değiştirme daha azdır.[85]

Almanya, yılda yaklaşık 25 bin doktora mezunu vermektedir. 2000'li yıllar ile birlikte geleneksel Humboldt tipi üniversitelerde olduğu gibi ustak-çırak ilişkisine yönelik doktora eğitiminden, öğrenci ile tez danışmanı arasında kişisel ilişkiye dayalı bir modele geçmiştir. Bu modelde doktor adayları, sıklıkla tez danışmanları olan profesörler ile yarı zamanlı hatta bazen tam zamanlı işçi-işveren ilişkisine girebilmektedir. Bu durum tez yazım aşamasının tamamlanmasına kadar sürmektedir. Bu durum Almanya'daki doktora öğrencilerinin tez danışmanları olan profesörlerine yüksek ölçüde bağlı olmasını doğurmuştur.[86]

2.4.2. Lisansüstü Eğitime Erişim, Destekler ve Eğitim Ücretleri

Almanya'da yükseköğretime katılım oranları 1960'ta yüzde 8'den 1990'da yüzde 25'e ve 1998'de yüzde27,7'den 2002'ye kadar yüzde35,6'ya yükselmiştir. 2007 ve 2011 yılları arasında ise yüzde 36,8'den yüzde 50,9'luk bir katılım oranına ulaşmıştır. 2017 itibariyle nüfusun mesleki kurslar da dahil olmak üzere çıraklık ve meslek eğitimlerine katılım oranı yüzde 47,50'dir. Lisans mezunlarının oranı yüzde 2,2 iken yüksek lisans mezunlarının oranı yüzde 1,4 ve doktora mezunlarının oranı ise yüzde 1,2'dir. Ayrıca

[85] Clarke, Lunt, a.g.e.

[86] Richard Budd, "Undergraduate orientations towards higher education in Germany and England: problematizing the notion of 'student as customer", **Higher Education**, Vol. 73, Issue. 1, 2017.

öğretmenlik, kamu yönetimi ve sanatta yeterlilik de dahil olmak üzere diploma sahibi olanların oranı ise yüzde 12,90'dır.

Tablo 10: Almanya'da Yükseköğrenime Katılım Oranı

Çıraklık / Mesleki Eğitime Katılım	47,50%
Lisans	2,20%
Yüksek Lisans	1,40%
Diploma Sahibi Olan*	12,90%
Doktora	1,20%

*= Öğretmenlik, Kamu Yönetimi ve Sanatta Yeterlilik de dahil olmak üzere

Federal Eğitim Yardımı Yasası (Bundesasubildungsförderungsgesetz - BAFÖG) 1971'den bu yana gençlerin bireysel sosyal ve ekonomik koşullarının izin vermemesi halinde bile eğitim ve öğretime devam edebilmeleri için devlet finansmanı sağlamaktadır. Bu destekler için yaş, aile koşulları ve finansal araçlar gibi kesin koşullar bulunmaktadır. Öğrenciler BAFÖG yardımlarını yüzde 50 devlet yardımı, yüzde 50'sini ise 20 yıl içinde taksitler halinde ödemek üzere faizsiz kredi olarak almaktadır. Krediyi geri ödeme zorunluluğu, kredinin finanse ettiği eğitim programının tamamlanmasından beş yıl sonra başlamaktadır ve maksimum geri ödeme toplamı 10.000 Euro ile sınırlandırılır[87]

[87] Budd, a.g.e.

Genel olarak Almanya'daki yüksek lisans öğrencilerine araştırma asistanı olarak işe alınmadıkları sürece destek sağlanmamaktadır. Ancak düşük gelir düzeyine sahip öğrenciler, BAFÖG yardımlarından faydalanabilmektedir. Doktora öğrencileri ise genellikle araştırma görevlisi olarak çalışmakta ya da çoğu zaman destek sağlayan birçok vakıftan birinden burs alabilmektedir.Ayrıcasanayi tarafından belirlenen bir projede istihdam alanı içinde üniversitenin dışında giderek de çalışabilmektedirler.[88]BAFÖG kapsamında 2017 yılı itibariyle toplam 782 bin 38 öğrenciye ortalama 487 EUR olmak üzere toplam 2 milyar 929 milyon 538 bin EUR tutarında destek verilmiştir. Verilen bu desteklerin yüzde 64,2'si karşılıksız devlet yardımı, yüzde 35,8'i ise geri ödemeli faizsiz kredi şeklinde verilmiştir.[89]Almanya'daki bursiyerlerin sayısı ise 2017 itibariyle toplam 25 bin 947'dir ve federal yardımlar ve ödemeler hariç verilen bursların toplam tutarı 26 milyon 948 bin 831 EUR tutarındadır.

Almanya'daki yükseköğretime yapılan harcamalar ise Tablo 9'da görülmektedir. Almanya'daki yükseköğretimin finansmanı için Almanya İstatistik Dairesi'nden (Deutsche Statistische Bundesamt – DESTATIS)elde edilen bilgilere göre 2016 yılı itibariyle toplam 52 milyar 114 milyon EUR'luk harcama yapılmıştır. Bu tutarın 20, 48 milyar EUR'luk kısmı sağlık enstitüleri hariç üniversiteler, 6 milyon 168 bin EUR'luk kısmı ise uzmanlaşmış enstitüler tarafından yapılmıştır.

[88] Ulrich Teichler, "Recent changes of financing higher education in Germany and their intended and unintended consequences"**International Journal of Educational Development**, Issue.58, 2018.

[89] DE Statis, 2018,

https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/SocietyState/EducationResearchCulture/EducationalCulturalFinance/Tables/Training/BAfoeG.html

Tablo 11: Yükseköğretim Harcamaları (Milyon EUR)

Türler	2013	2014	2015	2016
Üniversiteler (Sağlık Enstitüleri Hariç)	19	19,63	20,33	20,48
Üniversitelerin Sağlık Enstitüleri	20,87	21,82	22,59	24,22
Eğitim Bilimleri Enstitüsü	134	140	143	147
Teoloji Enstitüsü	41	42	43	47
Konservatuar	621	605	623	643
Uzmanlaşmış Enstitüler	5,311	5,624	5,927	6,168
Kamu Yönetimi Enstitüleri	342	355	375	408
Toplam	46,31	48,21	50,03	52,11

Kaynak: DE Statis, 2018, https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/SocietyState/EducationResearchCulture/EducationalCulturalFinance/Tables/Training/BAfoeG.html

2.4.3. Lisansüstü Eğitim Kalitesi

Almanya'da yükseköğretim kurumları arasında rekabeti oluşturmak amacıyla 2005 yılı itibariyle Mükemmellik İnisiyatifi oluşturulmuştur. Mükemmellik İnisiyatifi, Federal Hükümet ve 16 eyalet tarafındanrekabetçi bir sıralama sistemi ile en iyi üniversiteleri belirleyerek ve ödüllendirerek üniversitelerin kalitesini artırmaya yönelik bir girişim olarak başlatılmıştır. Girişim DFG ve Alman Bilim ve İnsani Bilimler Konseyi tarafından ortaklaşa yürütülmektedir.İnisiyatif, Federal Hükümet (yüzde 75) ve eyaletler (yüzde 25) tarafından ortaklaşa finanse edilmektedir. Mükemmellik Girişimi öncelikle araştırma faaliyetinin kalitesine yönelik olsa da yine de öğretim etkinliği kalitesi üzerinde bir etkiye sahip olmuştur. İnisiyatifin oluşturulmasının ardından

doktora öğrenci sayısında patlama olmuş ve doktora eğitimleri bireysellikten uzaklaşarak artan bir araştırma eğilimine doğru kaymıştır.[90]

2.4.4. Almanya'da Lisansüstü Eğitim Tercihi

Günümüzde Almanya, dünyanın hemen her yerinden gelen uluslararası öğrenciler için önemli bir eğitim rotası haline gelmiş durumdadır. Almanya, yükseköğrenim açısından adeta bir cennet görünümündedir. Almanya'nın dünya çapında birçok üniversite, sayısız program, yüksek istihdam edilebilirlik ve uygun yaşam maliyetleri gibi küresel ölçekte rekabet edebilir bir yükseköğrenim sistemi bulunmaktadır. Uzun ve zengin bir tarihe sahip olan Almanya'da kırsal ve kent arasındaki yaşam arasında uçurum bulunmaması da canlı ve dinamik bir yaşamı sağlamaktadır.

Yüksek vasıflı profesyonellere duyulan ihtiyacın artması ve yükseköğrenimin bir zorunluluk haline geldiği dönemde, Ekim 2014'ten bu yana Almanya'da üniversitelerde öğrenim ücreti alınmamaktadır.

Çok sayıda üniversiteye sahip olmakla ilgili olarak Almanya, herkesin çıkarlarına uygun neredeyse sayısız program sunmaktadır. Endüstrileşmiş bir ülke olarak Almanya, Mühendislik üniversitelerine yatırım yapmış ve bugün Mühendislik programları tüm dünya üniversiteleri arasında özellikle Alman üniversitelerinde oldukça popüler durumdadır. Ayrıca, Alman üniversitelerindeki geleneksel programların sayısı da bilimsel çalışmalarla yeni çalışma alanları ortaya çıkması nedeniyle hızlı bir şekilde genişlemektedir.

Alman üniversitelerindeki eğitim programları, yapıları ve öğrencilere sunulma şekilleri bakımından moderndir. Dünyadaki en güncel bilimsel gelişmeleri karşılamak ve küresel zorluklarla güvenle yüzleşebilecek bireyleri eğitmek için tasarlanmıştır.Müfredatları, öğretim ve araştırmaya kapsamlı yaklaşımlar bulmayı veya

[90] Clarke, Lunt, a.g.e.

yaratmayı amaçlayan sürekli hüküm ve değişime tabidir. Programın sonunda, dünya çapında tanınan ve değer verilen bir mezuniyet belgesi elde edilmektedir.

Bir Alman üniversitesinden elde edilen diploma, tüm dünyada saygın ve değerli bir niteliktir. Bunun bir göstergesi olarak, Alman üniversitelerinden mezunlar, küresel iş piyasasında yüksek bir istihdam edilebilirliğe sahiptir.Böylece, mezun olduktan sonra, birçok işveren Almanya'daki olağanüstü bir eğitim sayesinde edinilen mesleki becerilere güvenmektedir.

Almanya'daki üniversiteler ve Almanya'dan elde edilen yüksek lisans derecesi, tüm dünyada iyi bilinmektedir ve gelecekteki işverene öğrencinin sağlam bir temel eğitimi aldığını ve daha fazla bilgi sahibi olduğunu gösterir. Alman üniversitelerinde, teorinin yanında pratik öğrenme de uygulanmaktadır. Bu amaçlastajlar birçok çalışma programında zorunludur ve her profesör en az bir staj yapılmasını önerir. Büyük ve gelişmiş sanayi ve özellikle büyük şehirler stajyerlik için birçok fırsat sunmaktadır. Dolayısıyla Almanya'da lisansüstü eğitim, iş dünyasına geçtiklerinde bir adım önde olmak isteyenlerin tercihidir.

2.5. ABD'de Lisansüstü Eğitim

Amerika Birleşik Devletleri, 325 milyonluk nüfusu ile Kuzey Amerika'nın en büyük, dünyanın ise nüfus bakımından Çin ve Hindistan'dan sonra üçüncü büyük ülkesidir. Nüfusunun yüzde 80'i kentlerde yaşamaktadır. ABD'de üniversitelerin akreditasyonu federal hükümetin sorumluluğundadır. Ancak akreditasyon için başvurular eyaletlerdeki Amerikan Eğitim Dairesine (US Department of Education) yapılmaktadır. Akredite olan üniversitelerin, enstitülerin ve programların listesi 3 ayda bir yayınlanmaktadır.

ABD, lisansüstü eğitimde nitelik ve nicelik bakımından dünyanın en önemli ve lider ülkesi konumundadır. Amerikan lisansüstü programlarından mezun olanlar genellikle uluslararası şirketlerde çalışmaya başlamakta, küresel olarak talep görmekte ve rahatlıkla ülke değiştirebilmektedir.

Amerikan üniversiteleri, yıllardır dünyanın en önemli ve başarılı ilk 100 üniversitesi sıralamasını domine etmektedir. Her yıl dünyadaki üniversitelerin öğretim kalitesi, araştırma,

atıf, endüstriden elde edilen gelir ve global görünüm alanında ve bunların ortalamasıyla elde edilen genel skorun 100 tam üzerinden sıralamasını yapan Times Higher Education kuruluşunun 2018 yılı sıralamasına göre dünyanın en iyi ilk 10 üniversitesinin 8'i, ilk 50 üniversitesinden 24'ü ve ilk 100 üniversitesinden 42'si Amerikan üniversiteleridir.[91]Çalışmanın bu kısmında ABD'deki lisansüstü eğitim sisteminin yapısına eğitim süresi, erişim, eğitimin kalitesi ve eğitim ücretleri ve desteklerden bahsedilecektir.

2.5.1. Lisansüstü Eğitimin Yapısı ve Eğitim Süreleri

ABD, sınıflarının küçüklüğü ve öğrenim merkezli yaklaşımıyla karakterize edilen bir lisansüstü eğitim yapısına sahiptir. Bununla birlikte genel itibariyle Amerikan Üniversitelerinin saygınlığı ve kalitesi dünyadaki diğer ülkelerdeki tüm üniversitelerden daha yüksektir. Amerikan üniversitelerinden lisansüstü derecesine sahip olanlar, dünyanın diğer ülkelerindeki üniversitelerden lisansüstü derecesine sahip olanlara göre daha uzun çalışma süreleri sayesinde daha yüksek deneyime ve niteliğe sahip olmaktadır.[92]Bu nedenle de Amerikan üniversitelerinde lisansüstü düzeyinde öğrenim görenlerin mezuniyet yaşları, dünyanın geri kalan ülkelerindeki üniversitelerden mezun olanlara göre daha yüksektir.

Amerikan yükseköğrenim sisteminde devlet okullarının yanında özel üniversiteler de vardır. Özel kurumlar, sahipleri veya hissedarları için gelir sağlar; kariyer kolejlerinden ve ticaret okullarından yüksek lisans ve doktora dereceleri alan akredite üniversitelere kadar çok çeşitli kurumları kapsar. Bazı kurumlar halka açık, anonim şirketler tarafından işletilen, bazıları küçük sayılabilecekse de genellikle özel sektöre ait büyük kuruluşlardır. Özel üniversiteler, uzun süredir devam eden Amerikan serbest piyasa ekonomisine olan inançtan yararlanır ve bu ilkeleri eğitime uygular.

Amerikan yükseköğrenim sisteminde ilk düzey lisans derecesidir. Lisans düzeyi 4 yıl sürmektedir. Ayrıca ülkemizdeki ön lisansın karşılığı olan 2 yıllık "community college"lerden başlayarak 4 yıllık üniversitelere geçiş yapmak da mümkündür. Lisans

---

[91] Times Higher Education, 2018, https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings

[92] Cary Carney, **Native American Higher Education in United States**. Routledge, 2017

düzeyinde bir diplomaya sahip olan bir kolej ya da üniversite mezunu, lisansüstü düzeyine geçiş yapmayı tercih edebilmektedir. Genel itibariyle lisansüstü programları 2 yıldır. Yüksek lisans programının çoğu sınıf içi eğitim ile geçmektedir. Mezuniyet anında ise yüksek lisans tezinin yazımı zorunludur.[93]

ABD'de lisansüstü eğitim akademiye yönelik ve profesyonel hayata yönelik olmak üzere iki tip verilmektedir. ABD'de profesyonel yüksek lisans dereceleri genellikle yüksek düzeyde yapılandırılmış ve içerik odaklı, mimarlık, işletme, kamu yönetimi, halk sağlığı, sosyal hizmet gibibelirli bir meslekte kariyer için tercih edilmektedir. Akademik hayata yönelik "araştırma yüksek lisans derecesi (research master degree)" ise doktora (PhD) başvurusu yapabilmenin ön koşulu olarak görülmektedir. Ancak 2000'li yıllar ile birlikte bütünleşik doktora dadenilen programların varlığı nedeniyle tercih edilirliği azalmaktadır. Bununla birlikte doktora programına başlayıp devam etmek istemeyenlere de "araştırma yüksek lisansı" diploması verilebilmektedir.[94]

Amerikan yükseköğrenim sisteminin en üst basamağı doktora derecesidir. Doktora derecesi üç yıl veya alana ve programa göre daha uzun sürebilmektedir. Uluslararası öğrenciler için bu süre 5-6 yıla kadar çıkabilmektedir. Doktora programlarının ilk iki yılı genellikle ders ve seminer aşamalarıyla geçmektedir. 1 yıl ise araştırma ve tez yazımına ayrılmıştır. Amerikan üniversitelerinden doktora derecesi alabilmek için en az iki yabancılı dili en az okuma düzeyinde bilmek gereklidir.[95]

Bir yüksek lisans programına kayıt için doğal asgari şart lisans derecesine sahip olmak, doktora programına kayıt için ise yüksek lisans derecesine sahip olmaktır. Ancak lisans programından doktoraya geçişi mümkün kılan bütünleşik doktora programları da bulunmaktadır. Yüksek lisans programına geçişte merkezi sistemden çok başvurulan üniversitenin ilgili akademik birimleri daha fazla söz sahibidir. Kimi durumlarda

---

[93] Clarke, Lunt, a.g.e.

[94] Derek Bok, **Higher Education in America: Revised Edition**. Princeton University Press, 2015.

[95]Changwan Kim, Christopher R. Tamborini, ,Arthur Sakamoto, "Field of study in college and lifetime earnings in the United States". **Sociology of education**, Vol. 88, Issue. 4, 2015.

başvurulan program için, ülkemizdeki ÖSYM'nin karşılığı olan ETS'nin (Educational Testing Service) hazırladığı ülkemizdeki ALES benzeri bir sınav olan GRE (Graduate Record Examination), niyet mektubu ya da bir profesörden referans mektubu, kişisel başvuru yazısı, örnek akademik çalışmalar ve mülakat gibi isteklerde de bulunulabilmektedir. Çoğu yüksek lisans programı tipik olarak 30 kredilik ders aşaması ya da tezle birlikte 60 kredi gerektirebilmektedir (1 Kredi = 3 Saat). Program sonunda Sanat alanında Sanat Yüksek Lisansı (Master of Arts – MA) ve doğa bilimleri, matematik, mühendislik gibi alanlarda Bilim Yüksek Lisansı (Master of Science – MS) kazanılmaktadır. Mezun olabilmek için 4.0 puan üzerinden 3.0 ortalamaya sahip olmak gereklidir.

Doktora ise yüksek lisans derecesinin ardından genellikle minimum 4 ila maksimum 7 yıl sürmektedir. Bu sürenin bir ila iki yıllık kısmı ders aşamasıdır. Ders aşamasının sonunda yeterlilik sınavı yapılmaktadır. Bu elemeyi geçebilenler resmi doktora adayı olmaktadır. Ardından gelen tez aşamasında ise orijinal tez yazılı ve profesörlerden oluşan bir jüri karşısında savunulur.

2.5.2. Lisansüstü Eğitime Erişim, Destekler ve Eğitim Ücretleri

Lisansüstü eğitime erişim konusunda en önemli göstergeler, lisansüstü programlara kayıt olanların ve mezun olanların sayılarıdır.

Amerikan Eğitim Dairesi'nin öğrenim düzeyi ile ilgili istatistikleri 3 yıl kadar geriden gelmektedir. Lisansüstü programlarına kayıt yaptıranların sayısı 2015-2016 Güz Yarıyılı öncesinde yüksek lisans düzeyi için 364 bini devlet üniversitesine 421 bini özel üniversiteye olmak üzere toplam 785 bin, doktora düzeyi için 89 bini devlet üniversitesi 88 bini özel üniversite olmak üzere toplam 177 bini bulmuştur.

Tablo 12: ABD'de Lisansüstü Eğitime Kayıt Yaptıranların Sayısı (2015-2016 Güz Yarıyılı)

	Devlet Üniversitesi	Özel Üniversite		Toplam
		Kar Amacı Gütmeyen	Kar Amacı Güden	
Yüksek Lisans Düzeyi	364,526	350,721	70,348	785,6
Erkek	155,468	142,264	22,712	320,44
Kadın	209,058	208,457	47,636	465,15
Doktora	89,786	80,044	8,037	177,87
Erkek	43,657	37,54	2,892	84,089
Kadın	46,129	42,504	5,145	93,778

Kaynak: NCES, 2018,
https://nces.ed.gov/programs/digest/d17/tables/dt17_301.10.asp?current=yes

Erişim konusundaki diğer önemli istatistik mezuniyet sayılarıdır. Yayınlanan son net veriler 2014-2015 öğretim yılına aittir. 2014-2015 öğretim yılının ardından ise simülasyonlar aracılığı ile 2026-2027 öğretim yılına kadar tahminler yapılmıştır. Yayınlanan kesin verilere göre 2014-2015 öğretim yılı itibariyle ülkede toplam 758 bin 708 yüksek lisans mezunu bulunmaktadır. Bu rakamın yüzde 59,6'sını kadınlar oluşturmaktadır. Doktora derecesine sahip olanların sayısı ise toplam 178 bin 547'dir. Doktora mezunu kadınların oranı iseyüzde 51,9'dur. Yapılan tahminlere göre 2019-2020 öğretim yılının sonunda ABD'deki toplam yüksek lisans mezunu sayısı 818 bine, toplam doktora mezunu sayısı ise 186 bine yükselecektir.

Tablo 13: ABD'de Lisansüstü Mezunlarının Sayısı

	Yıl	Yüksek Lisans				Doktora			
		Toplam	Erkek	Kadın	Kadın Yüzdesi	Toplam	Erkek	Kadın	Kadın Yüzdesi
Net Veriler	2010-11	730.922	291.680	439.242	60,1	163.827	79.672	84.155	51,4
	2011-12	755.967	302.484	453.483	60	170.217	82.670	87.547	51,4
	2012-13	751.718	301.552	450.166	59,9	175.026	85.080	89.946	51,4
	2013-14	754.582	302.846	451.736	59,9	177.587	85.585	92.002	51,8
	2014-15	758.708	306.590	452.118	59,6	178.547	84.921	93.626	51,9
Tahminler	2015-16	769.000	312.000	457.000	59,4	180.000	85.000	95.000	52,8
	2016-17	773.000	319.000	454.000	58,7	181.000	86.000	95.000	52,7
	2017-18	790.000	325.000	465.000	58,8	183.000	86.000	97.000	52,9
	2018-19	802.000	328.000	474.000	59,1	184.000	87.000	97.000	52,5
	2019-20	818.000	333.000	485.000	59,3	186.000	88.000	98.000	52,8

Kaynak: NCES, 2018,

https://nces.ed.gov/programs/digest/d16/tables/dt16_318.10.asp?referrer=report

Amerikan Eğitim Dairesi'nin verilerine göre ABD'de genel olarak eğitime ayrılan tutar 322 milyar 572 milyon USD düzeyindedir. Bu tutarın içinde 228 milyar USD'lik kesim doğrudan Federal Bütçe'den yapılan desteklerdir. Federal Bütçe'den yapılan desteklerin içerisinde 101 milyar USD'lik kısım ise yüksek lisans ve doktora düzeyi için yapılan yardımlardır. Ayrıca federal bütçe haricinde doğrudan kredi programları, aileye verilen eğitim kredileri, "Perkins Loans" denilen düşük faizli öğrenim kredileri, çeşitli öğrenim kredisi programları, Çalış-Oku Yardımları (Work-Study Aid) ve federal burslar (Federal Supllemental Educational Opportunity Grant –

Federal Tamamlayıcı Eğitim Fırsatı Bursları) gibi öğrenim amaçlı krediler, burslar ve destekler bulunmaktadır.[96]

Tablo 14: Eğitime Ayrılan Kaynaklar (bin USD)

Yıl	Bütçe ve Bütçe Dışı Destekler Toplamı	Bütçe Destekleri		Bütçe Dışı Yardım, Burs ve Krediler
		Toplam	Lisansüstü	
2010	302.535.916	190.074.517	54.747.914	112.461.398
2011	318.395.585	198.219.497	70.404.588	120.176.088
2012	312.653.538	200.500.537	74.871.662	112.153.001
2013	295.949.066	188.359.515	66.913.730	107.589.551
2014	298.648.926	195.305.540	72.027.291	103.343.386
2015	300.815.936	201.855.197	77.213.652	98.960.738
2016	290.047.139	193.062.110	63.978.359	96.985.030
2017	322.572.912	228.394.161	101.021.573	94.178.751

Kaynak: NCES, 2018, https://nces.ed.gov/programs/digest/index.asp

Lisansüstü öğrencileri, öğrenim ücretinin ve yaşam giderlerinin maliyetini karşılayan öğrencinin öğrenim için kabul edildiği kurumda kullanılmak üzere bireysel olarak burslara başvurabilmektedir. Ayrıca STEM (Science-Fen, Technology-Teknoloji, Engineering-Mühendislik ve Mathematics-Matematik) alanlarında lisansüstü düzeyde öğrenim gören öğrencilere Ulusal Bilim Vakfı (The National Science Foundation-NSF) iki yıllık 300 bin USD'lik destek vermektedir. Ek olarak bu alanlardaki öğrencilere fakülte üyelerinin katkılarıyla araştırma asistanlığı ödeneği sağlanmaktadır. Bu ödenek finansmanın yaklaşık yüzde 80'ini karşılamaktadır. Yüzde 20'lik kısım ise diğer eğitim

[96] Clarke, Lunt, a.g.e.

hibeleri ve burslar tarafından karşılanmaktadır. Asistanlık aracılığı ile finansman hemen tüm alanlarda verilmekle birlikte daha çok sosyal ve beşerî bilimlerde görülmektedir.

2.5.3. Lisansüstü Eğitim Kalitesi

ABD'deki eğitimin kalitesi ile ilgili önemli bir gösterge, yayın ve atıf sayıları ile atıf alan yayın oranı ile bu yayınların yayınlandığı dergilerin aldığı atıf sayıları ile ilgili olan etki değeridir. ABD'de yayınlanan yayınların etki değerlerinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. En yüksek etki değerine sahip makaleler Beslenme ve Diyetetik alanında verilmektedir. Bu alandaki makalelerin yüzde 81,83'ü atıf almıştır. Beslenme ve Diyetetik'i Coğrafya, Davranış Bilimleri, Psikoloji ve alt dalları, yönetim bilimleri ve işletme takip etmektedir.

Tablo 15: Bilim Dalına Göre Yayın ve Atıf Sayıları, Atıf Alan Yayın Oranı ve Etki Değerleri (2015)

Bilim Dalı	Yayın Sayısı	Atıf Sayısı	Atıf Alan Yayın Oranı %	Etki Değeri
Beslenme ve Diyetetik	21.731	253.375	81,83	11,66
Coğrafya, Fiziksel	9.738	103.813	85,09	10,66
Davranış Bilimleri	19.434	206.847	80,45	10,64
Psikoloji, Deneysel	22.406	221.474	73,68	9,88
Psikoloji, Geliştirme	20.406	199.928	77,96	9,80
Psikoloji, Klinik	29.700	264.019	75,98	8,89
Psikoloji, Sosyal	13.817	120.513	81,37	8,72
Psikoloji, Eğitim	7.563	62.949	78,75	8,32
Psikoloji	27.182	223.628	60,70	8,23
Yönetim	28.505	228.629	64,20	8,02
Psikoloji, Matematiksel	2.180	17.385	81,01	7,97
Psikoloji, Çok Disiplinli	31.234	231.627	58,41	7,42
İşletme	22.719	166.256	59,23	7,32
Çevre Çalışmaları	17.020	124.160	63,34	7,29
Psikoloji, Uygulamalı	15.793	101.929	61,79	6,45
Sosyal Bilimler, Matematik Yöntemler	7.121	45.659	69,08	6,41
Ergonomi	2.933	18.749	75,11	6,39
Psikoloji, Biyolojik	7.314	46.718	58,41	6,39
Operasyon Araştırma Ve Yönetim Bilimi	16.798	106.725	67,84	6,35
Sosyal Bilimler, Biyomedikal	11.662	71.667	68,74	6,15
Coğrafya	8.069	49.360	66,20	6,12

Kaynak**:** Scimago Institutions Rankings, 2018

ABD'de eyaletler, üniversitelerin ve kolejlerin kendi yetki alanları dahilinde işlem yapmalarını sağlamaktan sorumludur. Bununla birlikte akreditasyon denilen bir sistem vardır ve bu sistem kurumlar için zorunlu değildir. Akreditasyon sistemi, Amerikan üniversitelerinde kalite düzeyini güvence altına almak için getirilen bir sistemdir. Yükseköğretim Akreditasyon Konseyi'nin (CHEA- Council of Higher Education Accrediation) sorumluluğundaki akreditasyon sistemi, kurumların federal bütçeden ve eyalet bütçesinden pay alabilmeleri için gereklidir. Akreditasyon alabilmek için ise belli kalite standartlarının tutturulması gereklidir.

2.5.4. ABD'de Lisansüstü Eğitim Tercihi

ABD üniversiteleri çeşitliliğe büyük önem vermektedir. Bu yapı sınıfları her yaştan, din ve kökenden insanlardanoluşturmaktadır, ki bu da kültürlerarası anlayışı ve ağ kurmayı teşvik eden teşvik edici ve zengin bir öğrenme ortamı sağlar. Sınıfların çoğu 20'den fazla öğrenciyi içermeyecek şekilde oluşmaktadır ve bu da öğretim görevlilerine öğrencileri tanıma ve öğrenmelerini sınıf dışında bile destekleme konusunda zaman ayırma imkânı tanımaktadır.

ABD üniversitelerinin kampüslerinde her zaman çok aktif bir sosyal yaşam vardır, Öğrencilerin daha fazla kariyer fırsatına yardımcı olacak ve benzer zevkleri ve ilgileri olan öğrencilerle etkileşime girmelerini sağlayacak birçok kulüp ve kuruluşa katılma imkânı bulunmaktadır.ABD, genel olarak bir kültür karışımıdır ve bu da ders çalışmak ve yaşamak için ABD'yi ilginç bir yer yapmaktadır. Böylesi bir kültür mozaiğinden çıkan öğrenciler de hem hayatta hem de iş hayatında daha başarılı bireyler olabilmektedir.

ABD üniversitelerindeki öğrencilerin mezuniyet halinde bu kadar başarılı olmasının nedenlerinden biri de "liberal sanatlar" konusunda eğitim almış olmalarıdır. Bu, sadece belli bir ana dalına değil, aynı zamanda çeşitli matematik ve bilimler, felsefe, tarih ve edebiyat gibi diğer konulara odaklanma anlamına gelir.Liberal sanatların yararı, öğrencileriyalnızca acil kariyer planlarından daha fazlasına hazırlamasıdır. Daha akıllı, daha düşünceli, daha başarılı bir kişi olmanın yanındauzmanlık alanındaki bir işte veya başka bir alanda başarılı olmaya yardımcı olur. ABD üniversitelerinden mezun olanlar

yönetici olabilir, kendi işlerini kurabilir, ki bu damezun olduktan sonra sınırsız olanaklar anlamına gelmektedir.

ABD'deki uluslararası öğrenciler haftada 20 saate kadar kampüste bir işte çalışabilmektedir. Neredeyse her üniversitenin, büyük şehirlerde bulunmayanların bile, öğrencilerin stajlarını güvence altına almasına yardımcı olmaya çalışan departmanlarıbulunmaktadır.

Tüm ABD üniversiteleri, gerçek dünyadaki iş tecrübesini sağlayan sayısız müfredat dışı faaliyetler de sunmaktadır. Bu okul gazetesi için yazı yazmayı, bilim fuarlarına katılmayı, tartışma ekibine katılmayı ve daha fazlasını içerebilir. Sınıfta öğrenilenleri pekiştirmek için pratik bir deneyim sunmaktır. Bir iş görüşmesinde de bu tecrübeler paha biçilmez bir hal alır. Tüm ABD kurumlarının, öğrencilere özgeçmişlerine yardımcı olma, iş görüşmesi becerilerini öğretme ve çalışmalarında ve sonrasında iş fırsatları bulmalarına yardımcı olmaya odaklanan profesyonellerden oluşan bir kariyer hizmetleri departmanı vardır.

2.6. Japonya'da Lisansüstü Eğitim

Japonya, Uzak Doğu'da bulunan gelişmiş bir ada ülkesidir. Pasifik Okyanusu'nda bulunan Japonya, Japon Denizi aracılığı ile Çin, Kuzey Kore, Güney Kore ve Rusya ile, güneyindeki Ohotsk Denizi aracılığı ile ise Tayvan'la komşudur. Coğrafi olarak 6 binin üzerindeki adadan oluşan bir takımada olan Japonya, 377 bin km2'lik alanda 126 milyonluk bir nüfusa ev sahipliği yapmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından düzenlenen yeni anayasada bir ordu kurması yasaklandığından, sadece kendi adası üzerinde savunma yapabilmesi için hafif silahlı bir "Öz Savunma Gücü" bulunmaktadır. Dolayısıyla savunma harcamaları düşüktür. Ayrıca oldukça aktif deprem kuşakları ve fay hatları üzerinde yer aldığından sıklıkla deprem ve arkasından gelen tsunamiler ile sarsılmaktadır. Japonya, kaynaklarını savunmaya ve silaha değil eğitime ve ar-ge'ye ayırabilmesinin avantajının yanı sıra doğa ile yaşadığı çetin mücadelelerden galip çıkabilmek içineğitime büyük önem vermektedir. Çalışmanın bu bölümünde Japon eğitim sisteminin en tepesinde yer alan lisansüstü eğitim sistemine yönelik bilgilere yer verilecektir.

2.6.1. Lisansüstü Eğitimin Yapısı ve Eğitim Süreleri

Bilgi toplumuna geçiş ve küreselleşme sürecinin hızlanması ile birlikte üniversitelerden gelişime yönelik daha fazla rol üstlenmeleri istenmektedir. Japon üniversiteleri ve Japon yükseköğretim sistemi de bu ihtiyaca önemli bir karşılık vermesi bakımından dünyada önemli bir yere sahiptir.

Japon Anayasası, akademik özgürlüğe saygı duymaktadır. Anayasa'da her vatandaşın yeteneklerine göre eğitim alma konusunda eşit fırsatlara sahip olacağını öngörmektedir. Ayrıca Temel Eğitim Yasası, yükseköğrenim kurumlarının bağımsızlığını, özerkliğini ve eğitim ve araştırmanın esaslarına saygı gösterilmesini şart koşmaktadır. Bu özyönetim ilkesi, Japon Yüksek Mahkemesi kararıyla da güvence altına alınmış durumdadır.[97]

Japonya'da üniversiteler kuruluş esaslarına göre üçe ayrılmaktadır:Doğrudan Japon Hükümeti tarafından kurulan Ulusal Üniversiteler (2004'ten sonra şirketleşmişlerdir), yerel kamu kuruluşları tarafından kurulan Kamu Üniversiteleri ve özel eğitim kurumları tarafından kurulan Özel Üniversiteler. Özel üniversiteler, tüm üniversitelerin yaklaşık yüzde 80'ini oluşturmaktadır. Her üniversite, kuruluşunun manevi mirasına uygun olarak kendine özgü eğitim ve araştırma faaliyetleri göstermektedir.[98]

[97] Brian J. McVeigh, **Japanese Higher Education as Myth**. Routledge, 2015.

[98] Yan Luo, "Measuring quality of undergraduate education in Japan: comparative perspective in a knowledge based society",**Higher Education**, Vol. 69, Issue. 6, 2015.

Tablo 16: Japon Yükseköğrenim Kurumları

	Uzmanlık Okulları (Specialized School)	Teknoloji Kolejleri (College of Technology)	Kolejler (Junior College)	Üniversiteler (University)
Toplam	1.125	57	341	777
Ulusal	45	51	0	86
Kamu	1.067	3	17	91
Özel	13	3	324	600

Kaynak: Statistics Japan, 2018,
http://www.stat.go.jp/english/data/nenkan/67nenkan/1431-25.html

Japonya'da yüksek öğrenim, diğer ülkelerde olduğu gibi toplam 12 yıllık bir eğitimin ardından başlamaktadır. Bu temel eğitimin 6 yılı ilkokulda (elementary school), 6 yılı ise 3'er yıllık aşamalı olmak üzere alt (lower secondary) ve üst (upper secondary) ortaokul olarak alınmaktadır. Bu temel eğitimin ardından ön lisans derecesindeki kolejler ve alt ortaokul mezunlarının 5 yıllık bir süre boyunca uygulamalı ve yaratıcı tamamlama eğitimi aldıkları ve uzmanlık alanları olan teknoloji kolejleri bulunmaktadır. Üst ortaokul mezunları ise üniversitelerde lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimi alabilmektedir. Ayrıca lisans, yüksek lisans ve doktoraya ek olarak profesyonel diploma da alınabilmektedir.[99]

Üniversitelerde lisans eğitimleri 4 yıl, yüksek lisans eğitimleri 2 yıl, doktora eğitimleri ise 5 yıl sürmektedir. Ayrıca enstitülerde 2 yıllık bir profesyonel diploma da alınabilmektedir. Üst ortaokul mezunlarının kabul edildiği Junior College'larda 2 ya da 3 yıllık bir eğitim ile ön lisans diploması alınabilmektedir. Yükseköğrenim kurumlarından bu eğitimler akademik diploma niteliği taşımaktadır.

[99] Edward R. Beauchamp, Richard Rubinger, **Education in Japan: A source book**. Routledge, 2017.

Akademik diploma niteliği taşımayan, uzmanlık niteliğinde verilen eğitimlerin sürelerine bakıldığında, alt ortaokul mezunlarının College of Technology'lerde 5 yıllık bir tamamlama eğitimi ile ön lisans mezunu olabildiği, Uzmanlık Okullarında (Specialized School) 2 ya da 3 yıllık eğitim ile Uzmanlık derecesi, 4 yıllık bir eğitim ile de Yüksek Uzmanlık derecesi alınabildiği görülmektedir.

2.6.2. Lisansüstü Eğitime Erişim, Destekler ve Ücretler

Japon yükseköğrenim sistemi içerisinde yer alan kurumlardaki öğrenci sayısı incelendiğinde lisans, yüksek lisans, doktora ve profesyonel diplomanın verildiği üniversitelerdeki toplam öğrenci sayısının 2016 yılı itibariyle 2 milyon 873 bin 624 olduğu ve bunların da 1 milyon 247 bin 726'sının kadın olduğu görülmektedir. Uzmanlık okullarında 48 bin 434'ü kadın toplam 139 bin 821, teknoloji kolejlerinde 10 bin 402'si kadın toplam 57 bin 658 ve kolejlerde 113 bin 975'i kadın toplam 128 bin 460 öğrencinin kayıtlı olduğu görülmektedir. Japon yükseköğretim kurumlarında erkeklerin daha fazla sayıda olduğu görülmektedir.

Tablo 17: Japon Yükseköğrenim Sistemindeki Öğrencilerin Sayısı (2016)

	Toplam	Erkek	Kadın
Uzmanlık Okulları	139.821	91.387	48.434
Ulusal	2.991	1.968	1.023
Kamu	136.072	89.013	47.059
Özel	758	406	352
Teknoloji Kolejleri	57.658	47.256	10.402
Ulusal	51.623	41.882	9.741
Kamu	3.740	3.305	435
Özel	2.295	2.069	226
Kolejler	128.460	14.485	113.975
Kamu	6.750	1.001	5.749
Özel	121.710	13.484	108.226
Üniversiteler	2.873.624	1.625.898	1.247.726
Ulusal	610.401	398.551	211.850
Kamu	150.513	71.224	79.289
Özel	2.112.710	1.156.123	956.587

Kaynak: Statistics Japan, 2018,
http://www.stat.go.jp/english/data/nenkan/67nenkan/1431-25.html

Japon yükseköğrenim sisteminin en tepesinde yer alan üniversitelerde lisansüstü düzeydeki öğrencilerin sayısı incelendiğinde ise 2016 yılı itibariyle 627 kurumda, 159

bin 114 yüksek lisans, 73 bin 851 doktora öğrencisinin kayıtlı olduğu ve yeni kayıt yaptıran öğrencilerin sayısının da 72 bin 380 olduğu görülmektedir.

Tablo 18: Japonya'da Lisansüstü Düzeyde Kayıtlı Öğrenci Sayısı

	Lisansüstü Kurum Sayısı	Kayıtlı Öğrenci Sayısı				Yeni Kayıt
		Yüksek Lisans	Doktora	Uzmanlık	Toplam	
Ulusal						
2014	86	93.403	50.686	6.247	150.336	42.662
2015	86	93.416	50.676	5.999	150.091	42.463
2016	86	93.940	50.561	6.223	150.724	42.719
Kamu						
2014	77	10.514	4.789	768	16.071	4.774
2015	78	10.372	4.876	726	15.974	4.750
2016	79	10.522	4.853	733	16.108	4.906
Özel						
2014	460	56.012	18.229	10.365	84.606	25.420
2015	463	55.186	18.325	9.898	83.409	24.752
2016	462	54.652	18.437	9.667	82.756	24.755
Toplam						
2014	623	159.929	73.704	17.380	251.013	72.856
2015	627	158.974	73.877	16.623	249.474	71.965
2016	627	159.114	73.851	16.623	249.588	72.380

Kaynak: Statistics Japan, 2018,
http://www.stat.go.jp/english/data/nenkan/67nenkan/1431-25.html

Japonya, özellikle yurtdışından öğrencileri kendisine çekebilmek için birçok burs ve finansal destek sağlamaktadır. Ülkede yüksek lisans ve doktora mezunlarına olan talebin yetersizliği nedeniyle Japon öğrenciler lisansüstü programlarına genel olarak çok fazla rağbet göstermemektedir.[100] Bu nedenle de ülkedeki lisansüstü programlarına yabancı öğrencileri kabul edebilmek için Japon Hükümeti'nin verdiği MEXT Bursları, Japonya Öğrencilere Destek Kurumu (JASSO) Bursları, yerel yönetimlerin ve uluslararası değişim kurumlarının bursları ile sivil toplum kuruluşlarının bursları bulunmaktadır.

Japon Hükümeti tarafından verilen MEXT Bursları, öğrencilerin kendi ülkelerine gidiş dönüş uçak bileti, yemek ve barınma gibi günlük masraflarının da karşılandığı bir burstur. Kayıt ücreti de dahil olmak üzere hiçbir okul giderini karşılamayan bu bursu alabilmek için Japon elçiliğinden ya da kayıt yaptırılacak üniversiteden tavsiye mektubu almak gereklidir. Bu bursu alan bir öğrenci, başka kaynaklardan burs alamamaktadır. Lisansüstü öğrencilerinin bu bursu alabilmeleri için 35 yaşından küçük olması gereklidir. Bu burs, Japon dili eğitimi de dahil olmak üzere toplam maksimum 2 yıl için verilmektedir. Aylık 143 bin ila 148 bin Yen (6800 - 7000 Türk Lirası) arasında bir tutar burs olarak ödenmektedir.

Japonya Öğrencilere Destek Kurumu (JASSO) ise iki farklı burs sunmaktadır: MEXT Yabancı Değişim Öğrencileri Teşvik Bursu ve Yabancı Öğrencilere Destek Enstitüsü Bursu. MEXT Yabancı Değişim Öğrencileri Teşvik Bursu günlük masrafını kendisi karşılayan öğrencilere 48 bin Yen (2300 TL), Yabancı Öğrencilere Destek Enstitüsü Bursu ise anlaşmalı yüksek öğretim kurumlarındaki öğrencilere aylık 80 bin Yen (3800 TL) olarak ödenmektedir.

Bu bursların haricinde şirketlerin, özel kurumların, sivil toplum kuruluşlarının ve okulun bulunduğu bölgenin yerel yönetimlerinin verdiği burslar da bulunmaktadır. JASSO veri tabanında lisansüstü öğrencilerinin başvurabileceği bu nitelikte 167 farklı burs türü bulunmaktadır.

---

[100] Gregory S. Poole, ""International" Higher Education in Japan". **The Impact of Internationalization on Japanese Higher Education**. Rotterdam: SensePublishers, 2016.

Bunların haricinde Japonya'daki üniversitelerin yüzde 80'ini oluşturan özel üniversitelerin yıllık ücretleri 8 bin USD'den başlayarak 30 bin USD'ye kadar ulaşabilmektedir. Üniversite ücretleri, şehre ve üniversiteye göre farklılık göstermektedir. Genellikle Devlet Üniversiteleri ile Kamu Üniversitelerinin ücretleri özel üniversitelerin ücretlerinin üçte biri kadardır.

Japonya'daki üniversitelere başvuracak öğrencilerin öncelikle giriş sınavlarına girmesi gerekmektedir. EJU (Japon Üniversitesine Uluslararası Öğrenci Kabul Testi) sınavına katılımı birçok üniversite zorunlu kılmaktadır.

2.6.3. Japonya'da Lisansüstü Eğitimin Kalitesi

Japonya'da kolejler ve üniversiteler akreditasyon kazanmak ve akreditasyon sahipliğini sürdürebilmek için bakanlığın belirlediği Üniversite Kuruluş Standartları'nı karşılamak ve korumak durumundadır. 1947'den beri Japonya Üniversite Akreditasyon Birliği (JUAA: Japan University Accreditation Association) bakanlığın zorunlu akreditasyonuna ek olarak gönüllü bir akreditasyon sistemi daha geliştirmiştir. 2000 yılında kurulan Ulusal Akademik Dereceler ve Üniversite Değerlendirme Enstitüsü (NIAD-QE: National Institution for Academic Degrees and Quality of Enhancement of Higher Education)yükseköğrenimdeki kalite standartlarının değerlendirilmesi konusunda ulusal pilot proje başlatmış ve 2004'te yeni bir akreditasyon süreci başlamıştır. JUAA da dahil olmak üzere bir dizi yeni ve yerleşik akreditasyon kurumu, hükümet tarafından yetkilendirilmiştir.

2.6.4. Japonya'da Lisansüstü Eğitim Tercihi

Japonya, dünyanın en iyi eğitim sistemlerinden birine sahiptir. Bu da kendisine ciddi bir ekonomik güç olarak geri dönmektedir. Japonya, ekonomik büyümeyi desteklemenin bir aracı olarak uzun süredir eğitime öncelik vermiştir. Bu da Japonya'yı hem finansal hem de eğitim açısından en güçlü ülkelerden biri haline getirmiştir.

Japonya, teknolojik ve ekonomik yönden oldukça gelişmiş bir ülkedir. Her gün, çeşitli üniversitelerdeki araştırmacılar ve öğrenciler, enstitüler, işletmeler ve şirketler, hiç bitmeyen araştırma, geliştirme ve bir sonraki en yeni teorilerin ve teknolojinin

yaratılmasıyla ilgilenmektedir. Bu bilimsel teknolojiler ve akademik teoriler, dünyadaki birçok insan tarafından, insan yaşamlarının ve toplumlarının uluslararası ölçekte geliştirilmesine ve desteklenmesine yardımcı olarak düşünülmektedir.

Japonya, kadim tarihi boyunca ada ülkesi olmanın da avantajı ile kültürünü çok sıkı bir şekilde muhafaza etmiş ve günümüze ulaştırmıştır.Japoncayı öğrenmenin zorlukları olsa da Japonca konuşmak, kültürü daha iyi tanımanın ve Japonya'nın Japonca olmadan asla sahip olunamayacak bir yönünü keşfetmenin bir yoludur.

Japonya'da lisansüstü öğrenim görmek, araştırmacı ve yenilikçi bireyler için adeta bir rüyanın gerçekleşmesidir. Japonya'da lisansüstü öğrenim görmek, iş dünyasında kapıların ardına kadar açılması anlamına gelmektedir. Japonya'da büyük şirketler, küresel işletmelerini temsil etmek için daha fazla uluslararası mezun işe almak istemektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE VE SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çağımızda toplumların kalkınmasında nitelikli insan gücünün önemi yadsınamaz boyuttadır. Nitelikli insan gücü ise yükseköğretim sayesinde oluşturulabilmektedir. Bu nedenle de çağın gerekleri doğrultusunda önce lisans eğitimine duyulan ihtiyaç, sonrasında ise lisans eğitiminin yetersiz kalması üzerine lisansüstü eğitime olan ihtiyaç artmıştır. Bu artan ihtiyacı karşılayabilmek için ise özellikle ülkemizde özellikle son yıllarda her geçen yıl üniversitelerin sayısı artmıştır. Ancak bu noktada üniversitelerin kalitesi önem kazanmaya başlamıştır. Bu araştırma, ülkemizdeki lisansüstü eğitimin yapısını, kalitesini ve eğitime verilen destekleri dünyada yükseköğretim denince ilk akla gelen ülkeler olan Almanya, ABD ve Japonya ile kıyaslamak, bu ülkelerle aramızdaki farklılıkları ortaya koymak ve bu ülkelerin seviyesine ulaşabilmek için yapılması gerekenlere ilişkin öneriler sunmak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

3.2. Verilerin Toplanması

Çalışmada ülkelerin istatistik kurumlarında yayınlanan son resmi verilerin yanı sıra dünyanın en önemli istatistik kuruluşlarından biri olan Statista'nın verileri kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan verilerTürkiye için YÖK'ün istatistiki verilerinden ve TÜİK'ten, Almanya için Alman İstatistik Kurumu DEStats'tan, Japonya için Japonya İstatistik Kurumu Statistics Japan'dan, ABD için Amerikan Eğitim Dairesi NCES'ten

veriler elde edilmiştir. Ayrıca resmi makamlardan erişilemeyen veriler için özel kurum ve kuruluşların internet sitelerinden de veriler elde edilmiştir.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmadabilimsel araştırma yöntemlerinden betimleyici ve durum saptayıcı araştırma yönteminin yanı sıra olgular arasında karşılaştırma yapmayı mümkün kılan nedensel karşılaştırma araştırması yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemler, var olan bir durumu ortaya koymak ve araştırılan olgular arasında karşılaştırma yapmakamacıyla kullanılan yöntemlerdir. Bu kapsamda, araştırmada Türkiye, Almanya, ABD ve Japonya'daki lisansüstü eğitimin fotoğrafı çekilmiş ve ülkeler arasında mevcut fotoğraflar bakımından karşılaştırma yapılmıştır.

3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, ülkemizdeki lisansüstü eğitimi çeşitli başlıklar bakımından dünyanın önde gelen ülkeleri ile karşılaştırmak amacıyla yapıldığından, araştırma yalnızca Türkiye, ABD, Almanya ve Japonya'nın lisansüstü eğitim sistemleri ile sınırlıdır.

3.5. Bulgular

Bu kısımda araştırmanın bulgularına yer verilecektir.

3.5.1. Türkiye ve Almanya'nın Lisansüstü Eğitim Bağlamında Karşılaştırılması

Türkiye ile Almanya'yı lisansüstü eğitim bağlamında karşılaştırmadan önce iki ülkenin makro ekonomik verilerini incelemek çıkış noktası olarak yerinde olacaktır.

Her şeyden önce iki ülkenin GSMH'sini karşılaştırmak gerekirse, Almanya'nın 2018 yılsonu itibariyle GSMH'si 4 trilyon $'ın üzerindeyken, ülkemizin GSMH'si 713 milyar $ düzeyinde olduğu görülmektedir. Yapılan tahminler Almanya'nın GSMH'sinin 2022'de 4,7 trilyon $'a ulaşacağını, ülkemizin GSMH'sinin ise 914 milyar $ düzeyine geleceğini göstermektedir.

Benzer şekilde kişi başına milli gelirde de Almanya'nın ülkemize karşı ciddi bir üstünlüğü söz konusudur. Almanya 2018 yılsonu itibariyle kişi başına 48 bin $'dan fazla milli gelire sahipken, ülkemizin için kişi başı milli gelir 10 bin $ düzeyinden 8,7 bin $ düzeyine gerilemiştir.

Almanya'da enflasyon oranı 2018 yılsonu itibariyle %1,81 düzeyinde gerçekleşirken, ülkemizin enflasyon oranı %15'i geçmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerine göre "2019 Yılı Ocak itibariyle enflasyon bir önceki aya göre %1,06, bir önceki yılın aralık ayına göre %1,06, bir önceki yılın aynı ayına göre %20,35 ve on iki aylık ortalamalara göre %17,16 artış gerçekleşti".

İşsizlik rakamlarını karşılaştırdığımızda da ülkemiz aleyhine durum göze çarpmaktadır. TÜİK'in açıkladığı son veriler olan Ekim 2018 işsizlik rakamlarına göre "Türkiye genelinde 15 ve daha yukarı yaştakilerde işsiz sayısı 2018 yılı Ekim döneminde geçen yılın aynı dönemine göre 501 bin kişi artarak 3 milyon 788 bin kişi oldu. İşsizlik oranı 1,3 puanlık artış ile %11,6 seviyesinde gerçekleşti. Aynı dönemde; tarım dışı işsizlik oranı 1,3 puanlık artış ile %13,6 olarak tahmin edildi. Genç nüfusta (15-24 yaş) işsizlik oranı 3 puanlık artış ile %22,3 olurken,15-64 yaş grubunda bu oran 1,4 puanlık artış ile %11,9 olarak gerçekleşmiştir." Almanya'da ise işsizlik 2018 yılsonu itibariyle %5,23 düzeyindedir.

Tablo 19: Almanya ve Türkiye'nin Makroekonomik Açıdan Karşılaştırması*

	GSMH (Milyar $) GSMH Artış Hızı (%)				Kişi Başı GSMH ($)		Enflasyon (%)		İşsizlik (%)	
	DE	%	TR	%	DE	TR	DE	TR	DE	TR
2012	3.545,95	0,69	873,70	4,79	44.089,28	11.552,69	2,11	8,89	8,66	8,87
2013	3.753,69	0,61	950,33	8,49	46.544,95	12.395,37	1,61	7,49	7,52	9,71
2014	3.904,92	2,18	934,08	5,17	48.218,87	12.022,18	0,77	8,86	7,74	12,55
2015	3.383,09	1,48	859,45	6,09	41.415,17	10.914,89	0,14	7,67	6,97	10,66
2016	3.496,61	2,16	863,39	3,18	42.260,69	10.817,39	0,39	7,78	5,82	8,80
2017	3.700,61	2,46	851,52	7,44	44.769,22	10.537,19	1,70	11,14	5,38	8,15
2018	4.029,14	1,91	713,51	3,48	48.669,63	8.715,51	1,81	15,01	5,23	8,73
2019	4.117,07	1,86	631,16	0,37	49.692,15	7.615,01	1,78	16,71	4,98	9,88
2020	4.331,70	1,59	744,06	2,58	52.277,64	8.868,36	2,08	14,18	4,62	10,24
2021	4.523,60	1,47	850,49	2,11	54.627,20	10.016,81	2,29	13,39	4,12	10,84
2022	4.736,93	1,27	914,56	2,16	57.245,64	10.645,49	2,46	13,03	3,75	11,26

Almanya Nüfus: 82,66 milyon (2017 Yılsonu)

Türkiye Nüfus: 82,03 milyon (2018 Yılsonu)

*: 2017 sonrası verileri tahminleri göstermektedir.

Kaynak: Statista verilerinden tarafımca derlenmiştir.

Görüldüğü üzere Almanya, makroekonomik anlamda her alanda Türkiye'ye karşı üstün durumdadır. Yaklaşık olarak aynı nüfusa sahip olan iki ülkeden Almanya'nın GSMH'sinin Türkiye'nin yaklaşık 4 katı, kişi başı GSMH'sinin ise Türkiye'nin yaklaşık 6 katı olduğu görülmektedir. Kişi başı GSMH'deki makas 2012'den bu yana açılmaktadır.

Çalışmanın amacı doğrultusunda bu farklılığın kaynağında eğitimin payını değerlendirmek bağlamında iki ülkeyi yükseköğrenim ve lisansüstü öğrenimin ulaşılabilirliği ve kalitesi bakımından karşılaştırmak gereklidir.

Türkiye, Osmanlı'dan bu yana Doğu ve Batı kültürleri arasındaki geçiş noktası özelliği ile tarihsel süreç içerisinde hem avantajlara hem de dezavantajlara sahip olmuştur. Türkiye'nin avantajı, imparatorluk döneminden bu yana farklı kültürlerin bir

arada yaşaması sayesinde çok kültürlü bir yapıdan gelmesidir. Dezavantajı ise tarih boyunca birçok savaşın yaşandığı ve hatta halen yaşanmaya devam ettiği Balkanlar ve Ortadoğu gibi bölgelere oldukça yakın coğrafi konumudur. Yaşanan savaşlar nedeniyle sürekli aldığı göçler nedeniyle bir türlü istikrarı yakalayamaması ülkemizin problemlerinin başında gelmektedir. 1970'lerdeki siyasi istikrarsızlık ve ardından gelen askeri müdahale, 1990'lı yıllardaki koalisyonlar dönemi, 2000'li yıllar ile birlikte Irak ve Suriye'deki savaş nedeniyle kendi kültüründen olmayan ancak Müslüman kimliği ile bilinen mültecilere kucak açması gibi nedenler ülkenin var olan problemlerini çözülmez bir yumağa dönüştürmektedir. Özellikle son 10 yılda Suriye'den yoğun bir şekilde aldığı göçler nedeniyle ülkemizin sorunlu eğitim sistemi üzerine daha fazla yük binmeye başlamıştır. Bu problemlerin de gelecekte daha büyük sorunlara yol açması muhtemeldir.

Mevcut iktidarın 2023 Hedefleri kapsamında "dünyanın en büyük ilk 10 ekonomisinden biri olma" hedefi doğrultusunda eğitim, araştırma ve inovasyona yatırımlar, teşvikler ve tarım ekonomisinden sanayileşmeye geçişe yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Hükümet, uluslararası alanda rekabet edebilmek için akademik kapasiteyi ve kaliteyi artırmak için girişimler uygulamaktadır. Bu kapsamda 2006'dan bu yana birçok yeni üniversite açılmıştır.

İlk olarak yükseköğretim kurumları açısından karşılaştırma yapıldığında, Türkiye'deki 129'u Devlet, 72'si Vakıf Üniversitesi olmak üzere toplam 206 yükseköğretim kurumunda lisansüstü düzeyde, yüksek lisansta 454 bin 673, doktorada ise 95 bin 100 olmak üzere toplam 549 bin 773 öğrenci öğrenim görmektedir. Almanya'da ise 120'si özel toplam429 yükseköğretim kurumu bulunmaktadır.

İngiltere'nin eğitim ve kültürel fırsatlardan sorumlu uluslararası kuruluşu olan British Council'ın 2013'te 4816 katılımcı ile yapmış olduğu bir raporda, Türkiye'deki yükseköğretimde öğrenim gören öğrencilerin yüzde 96'lık bir kısmının yurtdışında eğitim almanın gelecekteki istihdamı güvence altına almak konusunda iyi bir yol

olduğunu düşünmektedir.[101]Bununla birlikte Almanya'da ise öğrencilerin mesleki eğitime yönelik olarak verilen lisans eğitimini yeterli bulmaları ve işsizlik oranlarının Türkiye'den çok daha düşük olması nedeniyle lisansüstü eğitim programlarına yeterli ilgi yoktur. Almanya'da ise lisansüstü düzeyden mezun olanların sayısı 2017 yılsonu itibariyle 311 bin 443'tür.Görüldüğü üzere Almanya'da Türkiye'den iki kat fazla yükseköğretim kurumu olmasına rağmen, mezun olan öğrencilerin sayısı Türkiye'nin yaklaşık yarısıdır. Bunda hem Alman öğrenciler arasında lisansüstü eğitimin yeterli rağbet görmemesi hem de ülkemizdeki lisansüstü eğitimin kalitesinden kaynaklı bir farklılığın olması muhtemeldir.

Almanya, Türk öğrenciler arasında ABD'den sonra en çok rağbet gören destinasyon konumundadır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ekonomik mucizeye imza atan Almanya'ya 1960'lı yılların başından itibaren çok sayıda Türk işçinin gitmesiyle Almanya, yurtdışında en çok Türk'ün yaşadığı ülke olmuştur.Bu özelliği ile yurtdışında öğrenim görmek isteyen Türklerin tercih sırasında ön sıralarda yer almaktadır. Bununla birlikte gelen öğrenci bakımından da Türkiye'de ciddi bir hareketlilik söz konusudur. Her ne kadar gelen öğrenciler daha çok tarihsel, kültürel ve dinsel açıdan ülkemizle ortak değerlere sahip Ortadoğu, Batı Asya ve Afrika ülkelerindense de YÖKverilerine göre ülkemizde 81 bin 783'ü kadın toplam 125 bin 138 yabancı uyruklu öğrenci öğrenim görmektedir. Bu sayının içinde yalnızca 533 ABD,4020 Almanya, 157 Birleşik Krallık ve 233 Fransa uyrukluöğrenci bulunması gelişmiş ülkelerden öğrenci çekemediğimizi göstermektedir.

Buna karşılık Almanya'da 2017/2018 öğretim yılında 374 bin 951 uluslararası öğrenci kaydolmuştur ve bu sayı Almanya'daki toplam yükseköğretim kurumlarındaki öğrencilerin yaklaşık %13'üdür. Bir önceki yıla göre yaklaşık %4,5 artış gösteren uluslararası öğrenciler sırasıyla Çin, Hindistan, Rusya, Avusturya, İtalya, Fransa, Kamerun, Ukrayna, Türkiye ve Bulgaristan'dan gelmektedir. Alman üniversitelerinde kayıtlı toplam 30 binden fazla Çinli bulunurken, Türklerin sayısı ise 6930'dur. Ancak bu

[101] British Council, "The importance of international education: a perspective from Turkish students", British Council, UK, 2013.

rakamlar lisans öğrenimi gören öğrencileri de içermektedir. Almanya'daki toplam yabancı uyruklu öğrencilerin %36'sı lisans, %36'sı yüksek lisans, %10'u doktora ve geri kalanı da sertifika eğitimi ve lisans düzeyinde geçici süreli değişim programı öğrencileridir.[102]Dolayısıyla Almanya'daki yüksek lisans ve doktora düzeyindeki yabancı öğrencilerin sayısını kabaca 172 bin 500 olarak hesaplamak mümkündür. Görüldüğü üzere Almanya ve Türkiye arasında özellikle lisansüstü düzeyde ciddi bir uçurum vardır. Almanya'da Türkiye'deki tüm yabancı uyruklu öğrencilerin sayısından daha fazla sayıda lisansüstü düzeyde yabancı öğrenci vardır. Bunun yanında Alman İstatistik Kurumu DEStats'ın verilerine göre kabaca 145 bin Alman öğrenci, 2016 yılında yurtdışında eğitim görmüştür. Bu öğrencilerin %68'i, Avrupa Birliği'ndeki (AB) yükseköğretim kurumlarına devam etmiştir.Alman öğrenciler en çok Avusturya (%19), Hollanda (%15) ve Birleşik Krallık'ta (%11) öğrenim görmeyi tercih etmiştir. Yurtdışında öğrenim gören yaklaşık 145 bin Alman öğrenciden yalnızca 4020'sinin Türkiye'yi tercih etmiş olması, Alman öğrenciler arasında Türk üniversitelerinde öğrenim görmenin pek de popüler olmadığını göstermektedir.

Eğitimin finansmanı ve eğitime ayrılan bütçe konusunda da Almanya, Türkiye'nin önündedir. Almanya'da Federal Eğitim Yardımı Yasası (BAFÖG) ile öğrencilere yapılan yardımın yüzde 50'si hibe, yüzde 50'si ise 20 yıl içinde taksitler halinde ödemek üzere kredi iken, Türkiye'de verilen öğrenim kredisi mezun olduktan sonra öğrencinin çalışıyor olup olmamasına bakılmaksızın iki yıl sonra başlamaktadır ve öğrencinin öğrenim kredisi aldığı süre kadar süre içerisinde ödenmek durumundadır. Örneğin, 2 yıl kredi alan bir öğrenci, mezun olduktan 2 yıl sonra başlamak üzere ve çalışıyor olup olmamasına bakılmaksızın toplam kredi borcunu 2 yıl içerisinde aylık taksitler halinde ödemek durumundadır.

Almanya'da verilen öğrenim desteklerinden lisansüstü düzeydeki öğrenciler de faydalanabilmektedir. Ayrıca BAFÖG yardımları haricinde lisansüstü düzeydeki öğrenciler çoğu zaman araştırma asistanı olarak işe alınmakta ve eğitimlerini bu yolla finanse edebilmektedir. Almanya'da öğrenciler, ortalama 487 € BAFÖG yardımı

[102]https://www.studying-in-germany.org/germany-international-student-statistics/

almaktadır. 2017 itibariyle yaklaşık 3 milyar €'luk kaynak bu yolla öğrencilere aktarılmıştır. Türkiye'de ise yüksek lisans öğrencilerine 1000 TL (yaklaşık 150€), doktora öğrencilerine ise 1500 TL'lik (yaklaşık 250€)kredi verilmektedir. Türkiye'de 2018 yılında toplam 1 milyon 663 bin 205 öğrenci burs ya da öğrenim kredisi almıştır. KYK'nın 2017 Faaliyet Raporu'na göre KYK'nın verdiği burs ve kredilerin toplam tutarı 5 milyar 853 milyon 499 bin TL'dir (Yaklaşık 950 milyon €). Görüldüğü üzere Almanya'da yükseköğretimin finansmanı için hem aylık olarak hem de ayrılan toplam bütçe olarak verilen destekler, Türkiye'de verilen desteklerin iki katından fazladır.

Alman üniversitelerinin kalitesinin belli bir standartta olabilmesi için 2005 yılında kurulan ve Alman üniversiteleri arasında rekabetçi bir sıralama hazırlayan Mükemmellik İnisiyatifi gibi bir oluşum ise Türkiye'de bulunmamaktadır. Bununla birlikte Times Higher Education sıralamasında ilk 250 üniversite içerisinde 47 Alman üniversitesi bulunurken, Türkiye'den hiçbir üniversite ilk 250 üniversite içerisine girememiştir.[103]Bu da Türk üniversitelerinin kalite açısından Alman üniversitelerinin gerisinde olduğunu göstermektedir.

Türkiye'de lisansüstü programlar araştırma ve iş hayatı için olmak üzere türlüdür. Tezli yüksek lisans bilimsel araştırmalar için yapılırken, tezsiz yüksek lisanslar ise iş hayatına özel tasarlanmıştır ve tezsiz yüksek lisans ile akademisyenliğe geçiş yapılamamaktadır. Genel olarak tezli yüksek lisansa girebilmek için ALES sınavından en az 55 puan almak ve yabancı dil yeterliliğini kanıtlayacak bir belgeye sahip olmak gereklidir. Bunun ardından mülakat yapılarak ağırlıklı puan hesaplanır ve adaylar bu puana göre sıralanmaktadır. Tezsiz yüksek lisansta ise ALES şartı aranmamaktadır. Tezli yüksek lisans 4 yarıyıl (2 yıl), tezsiz yüksek lisans ise 2 yarıyıl (1 yıl) sürmektedir. Yüksek lisans programları Türkçe ya da İngilizce olabilmektedir.

Almanya'da ise bir yüksek lisans programına kayıt olabilmek için temel şart lisans derecesine sahip olmaktır. Bu eğitimin Almanya'da verilmesi gerekli değilse de Almanya tarafından tanınması gerekmektedir. Bunun yanında lisansüstü eğitime geçişte

[103]https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings

ayrıntılı ve akademik bir özgeçmişe sahip olmanın yanında bir mülakat ve ek sınavlar yapılabilmektedir. Ayrıca GMAT ya da GRE gibi uluslararası ölçekte geçerliliği olan sınavlar da talep edilebilmektedir. Programlar Almanca ya da İngilizce olabilmektedir. Her koşulda dil yeterliliği için uluslararası geçerliliği olan sınavlara ait belgelerle yeterlilik kanıtlanmalıdır. Ayrıca programlara katılabilecek öğrenci sayısı, bazı programlar için merkezi yönetim tarafından, bazı programlar için ise eyalet yönetimi tarafından sınırlandırılabilmektedir. Uluslararası öğrenciler için Almanya'da turist vizesi ile öğrenci olmak mümkün değildir. Öğrenci vizesi ve oturum vizelerine sahip olmak gereklidir.

Özetle Almanya ile Türkiye arasında kalite, verilen destekler, öğrenci sayıları, yükseköğrenime erişim gibi konularda Almanya lehine ciddi farklılıklar söz konusudur.

3.5.2. Türkiye ve ABD'nin Lisansüstü Eğitim Bağlamında Karşılaştırılması

Türkiye ile ABD'yi lisansüstü eğitim bağlamında karşılaştırmadan önce iki ülkenin makro ekonomik verilerini incelemek çıkış noktası olarak yerinde olacaktır.

İki ülkenin GSMH'si arasında uçurum söz konusudur. ABD, 2017 yılsonu itibariyle 19,5 trilyon $ düzeyindeyken, Türkiye'nin GSMH'si ABD'nin GSMH'sinin yaklaşık %5'i kadardır. Kısaca ABD ekonomisi, Türkiye ekonomisinin yaklaşık 20 katıdır. Aynı durum kişi başına GSMH için de geçerlidir. 2017 yılsonu itibariyle ABD'nin kişi başına düşen milli geliri 59,7 bin $ düzeyinde olup Türkiye'nin kişi başına düşen milli gelirinin yaklaşık 6 katıdır.

Enflasyon verileri incelendiğinde de ABD ekonomisinin ülkemize göre daha sağlıklı olduğunu söylemek mümkündür. ABD'deki enflasyon oranı 2017 yılsonu itibariyle %2,54 iken, enflasyon oranı ülkemizde neredeyse 6 kat daha fazladır. İşsizlik verilerinde de ülkemize aleyhine durumsöz konusudur. ABD'de işsizlik %4,50 düzeyindeyken 2022 itibariyle bu oranın aynı kalması beklenmektedir. Ülkemizde ise 2018'inekim ayı itibariyle işsizlik %11,6 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Tablo 20: ABD ve Türkiye'nin Makroekonomik Açıdan Karşılaştırması*

	GSMH (Milyar $) GSMH Artış Hızı (%)				Kişi Başı GSMH ($)		Enflasyon (%)		İşsizlik (%)	
	ABD	%	TR	%	ABD	TR	ABD	TR	ABD	TR
2012	16.197,05	2,25	873,70	4,79	51.537,01	11.552,69	2,08	8,89	8,10	8,87
2013	16.784,83	1,84	950,33	8,49	53.031,95	12.395,37	1,47	7,49	7,40	9,71
2014	17.521,75	2,45	934,08	5,17	54.952,40	12.022,18	1,61	8,86	6,20	12,55
2015	18.219,30	2,88	859,45	6,09	56.718,32	10.914,89	0,12	7,67	5,30	10,66
2016	18.707,15	1,57	863,39	3,18	57.814,53	10.817,39	1,27	7,78	4,90	8,80
2017	19.485,40	2,22	851,52	7,44	59.792,01	10.537,19	2,54	11,14	4,50	8,15
2018	20.513,00	2,88	713,51	3,48	62.517,53	8.715,51	2,44	15,01	3,90	8,73
2019	21.482,41	2,54	631,16	0,37	65.061,59	7.615,01	2,13	16,71	3,30	9,88
2020	22.289,31	1,82	744,06	2,58	67.082,20	8.868,36	2,04	14,18	3,50	10,24
2021	23.096,00	1,73	850,49	2,11	69.074,33	10.016,81	2,07	13,39	4,00	10,84
2022	23.874,93	1,48	914,56	2,16	70.956,33	10.645,49	2,12	13,03	4,50	11,26

ABD Nüfus: 326,76 milyon (2018 Yılsonu)

Türkiye Nüfus: 82,06 milyon (2018 Yılsonu)

*: 2017 sonrası verileri tahminleri göstermektedir.

Kaynak: Statista verilerinden tarafımca derlenmiştir.

Nüfus açısından ABD, Türkiye'nin yaklaşık 4 katı daha fazla nüfusa sahiptir. Buna karşılık ekonomik büyüklüğü Türkiye'nin 20 katı ve kişi başına düşen milli geliri Türkiye'nin yaklaşık 6 katı büyüklüğündedir. Türkiye'deki enflasyon, ABD'nin yaklaşık 6 katı, işsizlik ise yaklaşık 3 katıdır. Kısacası, ekonomik veriler, ABD'nin ülkemize göre çok daha büyük ve sağlıklı bir ekonomiye sahip olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın amacı doğrultusunda bu farklılığın kaynağında eğitimin payını değerlendirmek bağlamında iki ülkeyi yükseköğrenim ve lisansüstü öğrenimin ulaşılabilirliği ve kalitesi bakımından karşılaştırmak gereklidir.

Amerikan ve Türk üniversitelerinin kalitesinin karşılaştırılması için Times Higher Education'ın 2018 sıralaması incelendiğinde Amerikan üniversitelerinin bariz üstünlüğü göze çarpmaktadır. Listede hiçbir Türk üniversitesi ilk 250 üniversite arasında

dahi giremezken, ilk 10'da 8, ilk 50'de 24 ve ilk 100'de ise 42 Amerikan üniversitesinin bulunması, Amerikan üniversitelerinin kalitesinin ülkemizdeki üniversitelerin kalitesinden çok daha yüksek olduğunu göstermektedir.

ABD'de üniversite eğitimi devlet üniversitelerinin yanı sıra ülkemizden farklı olarak özel üniversitelerde verilmektedir. Bu özel üniversiteler ise kâr amacı güden ve kâr amacı gütmeyen olarak ayrılmaktadır. Dolayısıyla ABD ve Türkiye'deki üniversite sisteminin yapısının farklı olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte ülkemizde olduğu gibi ABD'de de araştırmaya yönelik ve iş hayatına yönelik olmak üzere iki farklı yüksek lisans programı bulunmaktadır. ABD'de genel itibariyle yüksek lisans eğitimleri 2 yıllıktır.

Lisansüstü eğitime erişim konusunda da farklılıklar söz konusudur. ABD'de 2017 itibariyle 1651'i devlet, 2861'i özel olmak üzere toplam 4512 üniversite bulunurken, bu sayı ülkemizde 206'dır. ABD'nin nüfusunun ülkemizin 4 katı olduğu düşünüldüğünde, sayıca yaklaşık 22 kat fazla üniversite olsa da nüfusa oranla kabaca bir hesaplamayla ülkemizden yaklaşık 5,5 kat daha fazla üniversite bulunmaktadır. Dolayısıyla ABD'de nüfusun yükseköğrenime erişim imkânı ülkemizden çok daha iyi durumdadır. Yükseköğrenime erişim ile ilgili önemli bir veri de kayıt yaptıranların sayısıdır. ABD'de bir lisansüstü eğitim programına kayıt yaptıranların sayısı 758 bini yüksek lisans ve 178 bini doktora olmak üzere toplam 916 bin iken, ülkemizde bu sayı 454 bini yüksek lisans, 95 bini doktora olmak üzere toplam yaklaşık 550 bindir. Görüldüğü üzere ülkemizde, nüfusuna oranla ABD'den daha fazla sayıda yüksek lisans ve doktora derecesine kayıt yaptırılmaktadır. Her ne kadar nicelik ve nüfusa oransal olarak ABD'den daha fazla sayıda lisansüstü eğitim programına kayıt yaptıran bulunuyorsa da ABD'de nüfusa oranla ülkemizden 5 kat daha fazla üniversite olmasına rağmen yine oransal olarak Türkiye'den daha az lisansüstü mezunu veriyor olması, ABD'de niteliğe önem verildiğinin kanıtı gibi gözükmektedir. Amerikan üniversitelerinin dünyanın en iyi üniversiteleri listelerini her yıl domine ediyor olması da bu durumu desteklemektedir. Kaldı ki ülkemizde kalabalık sınıflarda toplu öğrenim uygulamaları daha yaygınken, ABD'nin lisansüstü eğitim sistemi az sayıda sınıf

mevcudu ile neredeyse bire bir eğitimi mümkün kılmaktadır. Bu da verilen eğitimin kalitesinin ülkemizden daha ileride olduğunu göstermektedir.

ABD'de eğitime verilen destekler ile ülkemizde eğitime verilen desteklerin kıyaslanması konusunda da iki ülke arasında uçurum söz konusudur. 2017 sonu itibariyle 19,5 trilyon $'lık GSMH'ye sahip olan ABD'de genel olarak eğitime 322 milyar $ ayrılırken, bu tutarın içerisinden 228 milyar $'lık kısım ise doğrudan Federal Bütçe'den yapılmaktadır. 228 milyar $'lık kısmın içinden 101 milyar $'lık bir bütçe ise yalnızca lisansüstü eğitime ayrılmaktadır. Bunların haricinde bütçe dışından verilen yardımlar, burslar ve kredilerin toplamı da yaklaşık 95 milyar $'dır. Kısaca ABD'de yalnızca lisansüstü eğitime (yüksek lisans ve doktoraya) yönelik destekler 200 milyar $ düzeyindedir ki bu tutar GSMH'nin yaklaşık %1'idir. Ülkemizde ise eğitim desteklerine ayrılan bütçe ABD'ye göre komik denilebilecek düzeydedir. Türkiye'de KYK tarafından verilen burslar ve krediler yaklaşık 5,8 milyar TL (yaklaşık 1 milyar $) düzeyindedir. Bu da ülkemizde eğitime verilen desteklerin GSMH'nin yaklaşık %0,001'i olduğunu göstermektedir.

Uluslararası öğrencilerle ilgili istatistikler paylaşan OpenDoors kuruluşunun verilerine göre ABD üniversitelerinde 2017/2018 öğretim yılı itibariyle toplam 1 milyon 94 bin 792 yabancı uyruklu öğrenci öğrenim görmektedir. Bunların 762 bin 311'i araştırma üniversitelerinde doktora derecesi alabilecek durumda olanlar, 160 bin 580'i ise iş hayatına yönelik olarak hazırlanan yüksek lisans derecesi alabilecek durumda olanlardır. Amerikan üniversitelerinde doktora derecesi alabilecek durumda olanlar, bir önceki yıla göre %2 artış göstermiştir. ABD'de öğrenim görmek üzere gelen yabancı uyruklu öğrenciler en çok Çin (%33,2), Hindistan (%17,9) ve Güney Kore'den (%5) gelmektedir.[104]Türkiye ile karşılaştırıldığında Amerikan üniversitelerinin büyük bir rağbet gördüğü aşikardır.

[104] Open Doors, 2018 Fast Facts, https://www.iie.org/-/media/Files/Corporate/Open-Doors/Fast-Facts/Fast-Facts-2018.ashx?la=en&hash=E87E077CE69F84A65A9AA0B0960C2691E922835A

Yine aynı kuruluşun verilerine göre ABD dışında öğrenim görmek üzere ABD vatandaşlarının sayısı 2017 sonu itibariyle 332 bin 727'dir. En çok tercih edilen ülkeler ise %12 ile Birleşik Krallık, %10,6 ile İtalya, %9,4 ile İspanya, %4,9 ile Fransa ve %3,8 ile Almanya'dır. Türkiye ise ABD'li öğrencilerin tercih ettiği ülkeler sıralamasında ilk 30'da değildir. Dolayısıyla Amerikan öğrenciler için Türkiye'nin bir cazibe merkezi olduğunu söylemek mümkün değildir.

Özetle, Türkiye ile ABD arasında lisansüstü eğitimin kalitesi, verilen destekler, uluslararası öğrencilerin sayısı gibi alanlarda uçurum söz konusudur.

3.5.3. Türkiye ve Japonya'nın Lisansüstü Eğitim Bağlamında Karşılaştırılması

Türkiye ile Japonya'yı lisansüstü eğitim bağlamında karşılaştırmadan önce iki ülkenin makroekonomik verilerini incelediğimizde de Japonya ekonomisinin ülkemiz ekonomisine göre çok daha gelişmiş olduğu görülmektedir.

İki ülkenin GSMH'si arasındaki fark incelendiğinde Japonya'nın, 2017 yılsonu itibariyle 4,8 trilyon $ düzeyindeki milli gelirine karşılık ülkemizin 850 milyar $'lık milli gelirinin bulunması,Türkiye'nin GSMH'sininJaponya'nın GSMH'sinin yaklaşık %17'si kadar olduğu anlamına gelmektedir. Aynı durum kişi başına GSMH için de geçerlidir. 2017 yılsonu itibariyle Japonya'nın kişi başına düşen milli geliri 38,4 bin $ düzeyinde olup Türkiye'nin kişi başına düşen milli gelirinin yaklaşık 4 katıdır.

Enflasyon verileri incelendiğinde de Japonya ekonomisinin ülkemize göre daha sağlıklı olduğunu söylemek mümkündür. Japonya'daki enflasyon oranı 2017 yılsonu itibariyle %0,47 iken, aynı yıl ülkemizde enflasyon oranı %11'ler düzeyindedir. İşsizlik verilerinde de ülkemize aleyhine durum söz konusudur.Japonya'da işsizlik %2,83 düzeyindeyken ülkemizde ise 2018'in ekim ayı itibariyle işsizlik %11,6 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Tablo 21: Japonya ve Türkiye'nin Makroekonomik Açıdan Karşılaştırması

	GSMH (Milyar $) GSMH Artış Hızı (%)				Kişi Başı GSMH ($)		Enflasyon (%)		İşsizlik (%)	
	JP	%	TR	%	JP	TR	JP	TR	JP	TR
2012	6.203,21	1,50	873,70	4,79	48.632,91	11.552,69	-0,06	8,89	4,35	8,87
2013	5.155,72	2,00	950,33	8,49	40.490,16	12.395,37	0,34	7,49	4,03	9,71
2014	4.850,41	0,38	934,08	5,17	38.156,34	12.022,18	2,76	8,86	3,58	12,55
2015	4.394,98	1,35	859,45	6,09	34.612,25	10.914,89	0,79	7,67	3,33	10,66
2016	4.950,07	0,96	863,39	3,18	38.989,21	10.817,39	-0,11	7,78	3,13	8,80
2017	4.873,20	1,74	851,52	7,44	38.448,57	10.537,19	0,47	11,14	2,83	8,15
2018	5.070,63	1,14	713,51	3,48	40.104,78	8.715,51	1,20	15,01	2,44	8,73
2019	5.220,57	0,94	631,16	0,37	41.418,77	7.615,01	1,32	16,71		9,88
2020	5.371,69	0,30	744,06	2,58	42.763,77	8.868,36	1,66	14,18		10,24
2021	5.522,05	0,69	850,49	2,11	44.127,29	10.016,81	1,05	13,39		10,84
2022	5.714,08	0,47	914,56	2,16	45.849,56	10.645,49	1,21	13,03		11,26

Japonya Nüfus: 126,8 milyon

Türkiye Nüfus: 82,03 milyon

*: 2017 sonrası verileri tahminleri göstermektedir.

Kaynak: Statista verilerinden tarafımca derlenmiştir.

Japonya'nın nüfusu Türkiye'nin nüfusunun yaklaşık 1,5 katı olmakla birlikte, toplam GSMH'si 2017 yılsonu itibariyle 4,8 trilyon $ düzeyindedir. Nüfusa oranladığımızda Japonya'nın toplam GSMH'sinin Türkiye'nin yaklaşık 4 katı olduğunu söylemek mümkündür. Oluşan bu farklılıkta lisansüstü eğitimin etkisinin incelenmesi için iki ülke arasında üniversite ve lisansüstü eğitim bağlamında bir karşılaştırma yapmak yerinde olacaktır.

Japonya'da lisans eğitimi verilen Junior College ile birlikte düşünüldüğünde 86'sı ulusal, 91'i kamu 600'ü ise özel olmak üzere toplam 777 üniversite bulunurken, bu sayı ülkemizde 206'dır. Japonya'da sayıca yaklaşık 4 kat fazla üniversite olmasına rağmen nüfusa oranladığımızda yaklaşık 2,5 kat daha fazla üniversite olduğu görülmektedir. Üniversitelerde lisansüstü düzeyde 159 bini yüksek lisans, 74 bini doktora, 16 bini de uzmanlık olmak üzere toplam 250 bin kayıtlı öğrenci bulunmaktadır.

Buna karşılık ülkemizde 455 bin yüksek lisans, 95 bin de doktora öğrencisi bulunmaktadır. Japonya'da ülkemizden 2,5 kat daha fazla sayıda üniversite olmasına rağmen, ülkemizdekilerin yaklaşık üçte biri kadar kayıtlı yüksek lisans öğrencisi ve ülkemizdekinden az doktora öğrencisi bulunmaktadır. Dolayısıyla bu durum, Japonya'da mezunların niceliğinden çok niteliğine önem verildiğinin bir kanıtı gibi görülmektedir.

Japonya'da lisansüstü eğitimlerin kalitesi için akreditasyon sistemi bulunmaktadır. Buna karşılık ülkemizde akreditasyon sistemi yeni yeni kurulmaya çalışılmakla birlikte daha çok ulusal ve uluslararası farklı kuruluşlarca akredite edilme durumu söz konusudur ki bu durum Japonya ile Türkiye arasında akreditasyon konusunda farklılık olduğuna işarettir.

Eğitimin kalitesinin önemli işaretlerinden bir diğeri de ülkenin yabancı öğrenciler tarafından tercih edilebilirliğidir. Japonya'da toplam 171 bin 122 uluslararası öğrenci bulunmaktadır. Ülkemizde ise bu sayı 125 bin dolaylarındadır. Japonya'da nüfusa oranla 2,5 kat fazla üniversite olduğu düşünüldüğünde Japonya'da ülkemize göre daha az sayıda yabancı uyruklu öğrenci olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla iki ülke arasında yabancı öğrenci çekebilme konusunda çok büyük farklar olmamakla birlikte Türkiye lehine bir durum söz konusudur.Japonya'nın 2017 sonu itibariyle en çok öğrenci çektiği ülkeler sırasıyla Çin, Vietnam, Güney Kore, Nepal, Tayvan, Endonezya, Taylan, Malezya, ABD ve Myanmar'dır. Japonya'ya öğrenim için gelen öğrencilerin genel itibariyle tarihsel olarak bağlarının bulunduğu Doğu ve Güneydoğu Asya ülkelerinden olduğu görülmektedir.

Eğitimin kalitesi bağlamında bir diğer önemli veri, üniversite sıralamalarıdır. Times Higher Education verilerine göre Japonya'nın ilk 100'de iki üniversitesi bulunmaktadır (Tokyo Üniversitesi (43.) ve Kyoto Üniversitesi (65.)). Türkiye'nin ise sıralamada ilk 250'ye girebilen üniversitesi bulunmamaktadır.

Japonya'da lisansüstü eğitimi için verilen birçok kamu bursu ve özel burslar bulunmaktadır. Örneğin Japon Hükümeti Yüksek Lisans Bursları (MEXT), aylık 1340$ ve üniversite ücreti, kendi ülkesine gidiş dönüş uçak bileti ve Japonca dil eğitimi gibi birçok olanak sunmaktadır. Bu çok seçici burs kaynağını dışarıda bırakırsak, herhangi

başka bir kaynaktan burs sahibi olmayan lisansüstü öğrencileri için verilen Monbukagakusho Özel Kaynaklı Uluslararası Öğrenci Bursu (aylık 425$) bulunmaktadır. Ülkemizde lisansüstü öğrencilere verilen kredinin yüksek lisans öğrencileri için 1000 TL (yaklaşık 200$), doktora öğrencileri için 1500 TL (yaklaşık 250$) olduğu düşünüldüğünde, Japonya'da verilen bursların daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca Asya Kalkınma Bankası'na (ADB) borçlu durumda olan ülkelerden gelen öğrencilere tam öğrenim ücreti, aylık geçim, konut yardımı, kitap ve eğitim materyalleri ödeneği, sağlık sigortası gibi burslar verilmektedir. Görüldüğü üzere Japonya'da uluslararası öğrencileri çekebilmek için niteliği ve miktarları değişen çok çeşitli burslar verilmektedir. Dolayısıyla Japonya'nın eğitim destekleri konusunda Türkiye'den önde olduğunu söylemek mümkündür.

Özetle Japonya, Türkiye'ye göre lisansüstü eğitimin kalitesi, lisansüstü eğitime erişim, üniversite sayısı, öğrenci sayısıgibi birçok alanda daha iyi durumdadır. Uluslararası öğrencilerin sayısı bağlamında ise Türkiye'nin Japonya'ya üstünlüğü söz konusudur.

3.6. Genel Değerlendirme ve Öneriler

Her ne kadar tarihçesini 11. Yüzyıla kadar geriye götürmek mümkünse de ülkemizde bilinen anlamda modern üniversite sayılabilecek ilk örnek 1773'te kurulup 1944'te İTÜ'ye dönüştürülen Mühendishane-i Bahr-i Humayun'dur. Cumhuriyet öncesi dönemde kurulan Darülfunun (1869) ise cumhuriyetin ilanının ardından 1933'te İstanbul Üniversitesi'ne dönüştürülmüş ve ardından 1946'da 4936 Sayılı Üniversiteler Kanunu'nun çıkarılmasıyla ülkemizin "genel özerkliğe ve tüzel kişiliğe sahip" yükseköğretim kurumları macerası başlamıştır.

1946'da üniversitelere ilişkin kanunun çıkarılmasının ardından 1950-1982 yılları arasında yükseköğretim kurumları Ankara ve İstanbul'dan çıkarak Anadolu'ya yayılmaya başlamıştır. 1981'de aynı günde 6 ayrı şehirde 8, 1992'de çoğu orta büyüklükteki şehirlerde biri vakıf toplam 24, 1994'ten 2006'ya kadar 22 vakıf, 2006-2008 yılları arasında 10 vakıf 49 yeni üniversite kurulmuştur. 2018 yılı itibariyle toplam üniversite sayısı 206, lisansüstü program sayısı 12 bin 421, doktora programı sayısı 5 bin

460, sanatta yeterlilik programı sayısı ise 135'tir. Lisansüstü düzeyde öğrenim gören toplam öğrenci sayısı 454 bin 673'ü yüksek lisans, 95 bin 100'ü doktora olmak üzere toplam 549 bin 773'tür.

Üniversite sayısı ve üniversiteye erişim konusunda ülkemiz Kıta Avrupası'nın en önemli destinasyonlarından olan Almanya'nın, tarihsel olarak en çok yabancı öğrenciyi çeken ABD'nin ve Uzakdoğu'nun en gelişmiş ülkesi olan Japonya'nın gerilerindedir. Türkiye 82 milyonluk nüfusu için yalnızca 206 üniversiteye ev sahipliği yaparken, yaklaşık aynı nüfusa sahip Almanya'da 429üniversite bulunmaktadır. Nüfusu Türkiye'den daha fazla olan ABD ve Japonya'da ise nüfusa oranladığımızda ABD'de aynı nüfus için yaklaşık 5,5 kat daha fazla, Japonya'da ise 2,5 kat daha fazla üniversite bulunmaktadır. Dolayısıyla lisansüstü eğitime erişim konusunda nüfusa oranla en iyi durumda olan ülke ABD'dir ve ABD'yi sırasıyla Japonya, Almanya ve Türkiye takip etmektedir. Türkiye'nin lisansüstü eğitime erişim olanakları bağlamında en azından en yakın rakibi Almanya'ya yaklaşabilmek için 200'den fazla üniversite daha açması gereklidir.

Lisansüstü eğitime erişim noktasında bir diğer önemli nokta öğrenci sayılarıdır. Her ne kadar resmi makamlardan ulaşılabilen veriler aynı yılları göstermese de Türkiye'de lisansüstü düzeydeki öğrenci sayısı yaklaşık 550 bin iken, yaklaşık olarak aynı nüfusa ve iki kat daha fazla üniversiteye sahip Almanya'da ise lisansüstü düzeyden mezun olanların sayısı 311 bindir.ABD'de nüfusa oranla Türkiye'den 5,5 kat fazla sayıda üniversite olmasına ve 4 kat fazla nüfus olmasına rağmen, lisansüstü programa kayıt yaptıranların toplam sayısı 916 bindir. Dolayısıyla nüfusa oranladığımızda Türkiye'ye göre 4 kat daha az sayıda lisansüstü programa kaydolan olduğu görülmektedir. Benzer durum Japonya için de söz konusudur. Nüfusa oranla 2,5 kat daha fazla üniversite olmasına ve nüfusu Türkiye'nin 1,5 katı olmasına rağmen, nüfusa oranladığımızda ülkemizdekilerin yaklaşık üçte biri kadar yüksek lisans ve ülkemizdekilerden daha az sayıda doktora öğrencisi olduğu görülmektedir. Türkiye'nin lisansüstü eğitime erişim konusunda rakiplerinin önünde olduğu görülmektedir. Ancak bu noktada niceliğin mi yoksa niteliğin mi daha önemli olduğu sorusu sorulabilir. Dünyanın en kaliteli üniversitelerinin bulunduğu ABD'de, Kıta Avrupası'nın eğitim

alanında en önemli ülkesi Almanya'dave Uzakdoğu'nun en gelişmiş ülkesi Japonya'da ülkemizden daha az sayıda lisansüstü öğrencisi olması ülkemizde nitelikten çok niceliğe önem verildiğinin kanıtı gibidir. Bu nedenle ülkemizin yüksek işsizlik, yüksek enflasyon, düşük katma değerli üretim, enerjide dışa bağımlılık gibi yapısal problemlerini çözebilmek için nicelikten çok niteliğe önem vermesi gereklidir. Yüksek katma değerli ürünler üreten, dış ticaret fazlası verilen, yaşam standartlarının oldukça yüksek olduğu ABD, Almanya ve Japonya gibiülkelerde Türkiye'den daha az sayıda lisansüstü öğrencisi ve mezunu olması önemli bir veri ve aslında önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Lisansüstü eğitimin kalitesi ile ilgili olarak bakılabilecek bir diğer veri üniversitelerin kalitesidir. Her yıl dünyanın en önemli üniversitelerinin belli kriterlere göre sıralandığı Times Higher Education listesinde ilk 100 üniversite içerisinde 42 Amerikan, 8 Alman, 2 Japon üniversitesi bulunurken, Türkiye'den hiçbir üniversite ilk 100 üniversite arasına giremediği gibi ilk 350 üniversite arasında dahi bulunmamaktadır. Öğrenci sayıları ile birlikte düşünüldüğünde, ülkemizde nitelikten çok niceliğe önem verildiği görülmektedir. Bu koşullar altında mevcut iktidarın 2023 hedefleri kapsamında dünyanın en büyük ilk 10 ekonomisi arasına girmek zordur. Ülkemiz eğitimin kalitesi bağlamında rakiplerinin gerisindedir.

Lisansüstü eğitimde belli standardı tutturabilmek için akreditasyon müessesesi dünyada sıklıkla kullanılmaktadır. Almanya'da Mükemmellik İnisiyatifi, ABD'de federal hükümet sorumluluğundaki Yükseköğretim Akreditasyon Konseyi (CHEA)ve eyaletlerdeki Amerikan Eğitim Dairesi şubeleri, Japonya'da Japonya Üniversite Akreditasyon Birliği (JUAA) ve Ulusal Akademik Dereceler ve Üniversite Değerlendirme Enstitüsü (NIAD-QE) kuruluşları, üniversitelerin belli standardı yakalamasını ve bu standardı korumasını sağlamak amacıyla kurulan akreditasyon sisteminin yetkili kuruluşlarıdır. Ülkemizde ise tek elden üniversitelerin kalitesini garanti altına alabilecek bir akreditasyon sistemi henüz bulunmamaktadır. Bunun yerine çeşitli fakülteler ve enstitüler için dünyanın çeşitli kamu ve özel nitelikteki akreditasyon kurumlarından akreditasyon alımı söz konusudur. Akreditasyon kuruluşları ise Yükseköğretim Kalite Kurulu'ndan tescil almak zorundadır.Ancak üniversitelerin

akreditasyon kuruluşlarından akreditasyon alımı da zorunlu değildir. Dolayısıyla Türkiye'nin acilen ulusal bir akreditasyon sistemi kurması ve bu akreditasyon alımını zorunlu kılması gereklidir.

Lisansüstü eğitimin kalitesi ile ilgili olarak bakılabilecek bir diğer önemli veri de uluslararası öğrencilerin o ülkeyi ne ölçüde tercih ettikleridir. Türkiye'de yabancı uyruklu öğrenci sayısı 125 bin 138'dir. Bu sayının içerisinde 533 Amerikan, 4020 Alman, 157 Birleşik Krallık ve 233 Fransız vatandaşı bulunmaktadır. Buna karşılık Almanya'da 2018 itibariyle 374 bin 951 uluslararası öğrenci bulunmaktadır ve bunların kabaca 175 bini lisansüstü öğrencisidir. Dolayısıyla Almanya'da Türkiye'deki tüm yabancı uyruklu öğrencilerin sayısından daha fazla sayıda lisansüstü öğrencisi bulunmaktadır. ABD'de toplam yabancı öğrenci sayısı 1 milyon 94 bin 792 iken, bunların yaklaşık 920 bini lisansüstü düzeyde öğrenim görmektedir. ABD'de nüfusa oranla Türkiye'den 5,5 kat daha fazla sayıda üniversite olduğu göz önünde bulundurulduğunda, üniversite sayısına oranla ABD'deki yalnızca lisansüstü düzeydeki yabancı öğrenci sayısını kabaca Türkiye'deki toplam yabancı uyruklu öğrenci sayısından yaklaşık 50 bin öğrenci daha fazladır. Benzer durum Japonya için de söz konusudur. Japonya'da toplam 171 bin 122 uluslararası öğrenci bulunmaktadır. Nüfusa oranla üniversite sayısının ülkemize göre 2,5 kat daha fazla olduğu düşünüldüğünde ülkemizin üniversite sayısına göre daha fazla sayıda yabancı uyruklu öğrenci çektiğini söylemek mümkündür. Ancak hem Türkiye için hem de Japonya için veriler tüm yabancı uyruklu öğrencileri göstermektedir. Yabancı uyruklu lisansüstü öğrencilerin sayısına ilişkin veri yoktur. Dolayısıyla yabancı uyruklu öğrencileri çekmek konusunda Türkiye, ABD ve Almanya'nın gerisinde, Japonya'dan ise ileridedir. Bu nedenle Türkiye'nin en yakın rakibi Almanya'yı kendisine hedef seçmesi mantıklı olacaktır. Ancak bu da kısa vadede değişebilecek bir durum değildir. Yapısal reformlar, iş olanakları, üniversitelerin kalitesi, üniversitelerin dünyada tanınırlığı gibi birçok farklı parametre devreye girmektedir.

Ülkemiz lisansüstü eğitime destek verme konusunda da rakiplerinin gerisindedir. Türkiye,devletin verdiği destekler bağlamında bir lisansüstü öğrencisine yüksek lisansta ise aylık 1000 TL (yaklaşık 200$), doktorada ise aylık 1500 TL (yaklaşık 300$) kredi

desteği verirken, bu rakam Almanya'da 487 €'dur.Türkiye, Kredi Yurtlar Kurumu aracılığı ile yükseköğretimdeki öğrencilere 5,8 milyar TL (Yaklaşık 1 milyar $) destek verirken, Almanya'da BAFÖG aracılığı ile toplam 2,9 milyar €'luk destek verilmektedir. Dolayısıyla Almanya'da yükseköğretimdeki öğrencilere verilen destek Türkiye'nin yaklaşık 3 katından biraz fazladır. Almanya'nın resmi istatistik kurumundan ulaşılan verilere göre 2016 yılında üniversitelere federal bütçeden 52,1 milyar €'luk kaynak aktarılırken, Türkiye'de bu rakam 2019 yılı için 33 milyar TL'dir (yaklaşık 5,6 milyar €). Görüldüğü üzere Almanya'da bütçeden üniversitelere ayrılan pay ülkemizin yaklaşık 10 katıdır. Ancak Almanya'nın GSMH'sinin ülkemizin yaklaşık 6 katı olduğunu unutmamak gereklidir. Yine de Almanya'nın eğitime ayırdığı bütçenin, oransal olarak Türkiye'den çok daha yüksek olduğu görülmektedir.

Benzer durum ABD için de geçerlidir. ABD'nin GSMH'si ülkemizin yaklaşık 22-23 katıdır. ABD nüfusunun Türkiye'nin nüfusunun 4 katı olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda,nüfusa oranla ABD'ninekonomik büyüklüğünün Türkiye'den 5,5 kat daha fazla olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte ABD'de federal bütçeden üniversitelere 228 milyar $'lık pay ayrılmaktadır. Bu tutarı da ekonomik büyüklükleri eşitleyip düşünürsek kabaca 42 milyar $'lık bir payın yükseköğretime aktarıldığını söylemek mümkün olur ki bu da 2019 yılı için Türkiye'nin bütçeden üniversitelere ayırdığı 33 milyar TL'nin (6,2 milyar $) yaklaşık 7 katı olduğunu göstermektedir.

Japonya ise yükseköğretimdeki öğrencileri çekmek konusunda gerilerde kaldığı için çok çeşitli burslar, krediler ve yan olanaklar sağlamaktadır. Ülke ekonomisindeki firmaların lisans düzeyini yeterli görmesi, yüksek lisans ve doktoraya çok fazla talep olmaması nedeniyle Japon üniversiteleri, özellikle lisansüstü düzeyde yabancı öğrencileri ülkeye çekebilmek için Japonya Öğrencilere Destek Kurumu (JASSO) aracılığı ile birçok destek sunmaktadır. Japon Hükümeti'nin verdiği MEXT bursları aylık 6800 TL- 7000 TL arasındadır. Bununla birlikte JASSO aracılığı ile yabancı değişim öğrencilerini teşvik için 2300 TL, yabancı öğrencilerin yükseköğretim ücretleri için aylık 3800 TL gibi destekler verilmektedir. Dolayısıyla Japonya'da yükseköğretim için verilen desteklerol dukça fazladır ve Türkiye'den bu konuda öndedir.

Tablo 22: Ülkeler Arası Genel Karşılaştırma

	Türkiye	Almanya	ABD	Japonya
Nüfus (2018) (milyon)	82,06	82,66	326,76	126,8
GSMH (2017) (milyar $)	851,52	3.700	19.485	4.873
Kişi Başına GSMH (2017) ($)	10.537	44.769	59.792	38.448
İşsizlik	%11,9	%5,23	%4,5	%2,83
Enflasyon	%20,3	%1,81	%2,54	%0,47
Üniversite Sayısı	206	429	4512	777
Öğrenci Sayısı (2018)	7.650.371	2.867.586	22.2M	2.873.624
Yüksek Lisans	454.673	311.443	790.000*	159.114
Doktora	95.100		183.000*	73.851
Lisansüstü Düzeydeki Öğrenci Sayısının Nüfusa Oranı	%0,66	%0,37	%0,29	%0,18
Yabancı Uyruklu Öğrenci Sayısı	125.138	374.951	1.094.792	171.122
İlk 100'deki Üniversite Sayısı (2018)	0	8	42	2
Bütçeden Üniversitelere Ayrılan Pay	33 milyar TL	52,1 milyar €	228 Milyar $	-
*: Tahmini verilerdir				

Kaynak: Tarafımca oluşturulmuştur.

Genel bir değerlendirme ile Türkiye, yükseköğretime ve lisansüstü eğitime yönelik destekler konusunda rakiplerinin çok gerisindedir. Her şeyden önce genel bütçeden üniversitelere ayrılan pay artırılmalıdır. Ardından özellikle lisansüstü düzeydeki öğrencilere daha rahat araştırma yapabilmeleri için çeşitli burs ve kredi imkanları tanınmalıdır.

Özetle ülkemiz, GSMH, kişi başına GSMH, üniversite sayısı, lisansüstü eğitimin kalitesi ve verilen destekler konusunda bu çalışmada araştırılan rakiplerinden oldukça geridedir. Yalnızca yabancı öğrenciler tarafından tercih edilebilirlik konusunda

Japonya'nın önünde gibi görülmektedir. Bunun haricindeki araştırılan tüm konu başlıklarında rakiplerinden geridedir.

Ülkemizin yükseköğretim konusunda en acil problemi kalite gibi görülmektedir. Ülkemizdeki üniversiteler dünyanın en iyi üniversiteleri sıralamalarında ilk 100'e girememektedir. Her şeyden önce bu soruna eğilmek gereklidir. Bunun için de üniversitelere genel bütçeden ayrılan pay artırılmalıdır. Ülkemiz, üniversitelere nüfusu ve milli gelirine oranla rakiplerinden çok daha az bütçe ayırmaktadır. En acil problem budur. Acilen üniversitelere ayrılan payın artırılması gereklidir. Öğrencilere verilen desteklerin, kredi ve bursların arttırılması ise ikincil olarak üzerine eğilmesi gereken problemdir.

Ülkemizdeki üniversitelerin kalitesi konusunda belli bir standardı yakalamalarını sağlayacak tek elden akreditasyon sistemi de bulunmamaktadır. Buna karşılık ABD, Almanya ve Japonya, ulusal akreditasyon sistemlerini kurmuş ve bu sistemi tek elden idare etmektedir. Türkiye'de ise Yükseköğretim Kalite Kurulu'nun (YOKAK) koordinasyonunda birbirinden farklı akreditasyon kuruluşlarının YOKAK'tan tescil almasına dayalı bir sistem söz konusudur. Bu nedenle de ülkemizin akreditasyon konusunu tek elden yürütecek bir sisteme ve kuruluşa sahip olması gereklidir.

Yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiye'yi tercih edebilirliğinin arttırılması da kaliteye ve verilen burs ve kredilerin arttırılmasına bağlıdır. Türkiye, yabancı uyruklu öğrencileri ülkesine çekmek konusunda Japonya'dan iyi durumda olmakla birlikte, Japonya, özellikle yabancı uyruklu öğrenciler için verilen burs, kredi, yaşam desteği, sosyal olanaklar, kendi ülkesine gidiş geliş uçak bileti gibi yan faydalar ile yakın dönemde ülkemizi geçecek gibi görülmektedir. Bu nedenle de ülkemizin özellikle yabancı uyruklu öğrenciler için desteklerini artırması gereklidir.

Ülkemizdeki lisansüstü eğitimin kalitesini düşüren bir diğer konu çok fazla sayıda lisansüstü öğrencisine sahip olmamız gibi gözükmektedir. Nüfusa oranladığımızda 2 kat fazla üniversiteye sahip olmasına rağmen Almanya'da dörtte üç oranında daha az, 5,5 kat fazla üniversiteye sahip olmasına rağmen ABD'de 4 kat daha az, 2,5 kat fazla üniversiteye sahip olmasına rağmen Japonya'da üçte bir oranında daha az sayıda lisansüstü mezunu verilmektedir. Bu da bu ülkelerde lisansüstü eğitimin

kalitesinin korunabilmesi için daha az sayıda öğrencinin lisansüstü düzeye kabul edildiğini göstermektedir. Ülkemiz lisansüstü eğitim konusunda niceliği nitelikten üstün tutuyor gibi gözükmektedir. Bu nedenle de üniversitelerdeki eğitim kalitesini belli bir düzeye getirebilmek için her şeyden önce liyakat esasına uygun olarak nitelikli öğrencilerin eğitim alması sağlanmalıdır. Çok sayıda vasat lisansüstü mezununun yerine az sayıda ancak yüksek nitelikli lisansüstü mezunu hedeflenmelidir.

Yukarıda bahsedilen önerileri hayata geçirmesi durumunda Türkiye'nin 2023 hedeflerini yakalaması zor olsa bile uzun vadede yükseköğretim konusunda daha kaliteli bir sisteme ve daha nitelikli mezunlara, bunun doğal sonucu olarak da daha yüksek milli gelire ve kişi başına düşen milli gelire sahip olması mümkün olacaktır. Ancak şaşmaz hedef yükseköğretimde kalite iyileştirmesi olmalıdır.

SONUÇ

Sanayi Devrimi'nden bu yana üretim yöntemleri sürekli değişmiş, buharla çalışan motorun icadı ile birlikte insan ve hayvan gücünün kullanılmasından buhar basıncı ile çalışan makinelerin kullanıldığı üretim anlayışına geçilmiştir. Bu süreçte önceleri hiç ihtiyaç duyulmayan nitelikli insan gücünün önemi ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu bağlamda toplumların gelişimi için en önemli kaynak olan insan kaynakları ve nitelikli insan gücüne sahip olmak kalkınmanın anahtarı haline gelmiştir. Nitelikli insan gücü ise elbette ki eğitim ile mümkündür. Sıradan iş gücünden nitelikli işgücüne geçiş ise bireylerin yaşamları boyunca kullanacakları en temel bilgileri edindikleri zorunlu ilköğretim ve lise eğitimlerinin ardından meslek eğitimi için isteğe bağlı olarak aldıkları lisans öğrenimi ile mümkün olmaktadır. Ancak bireylerin lisans eğitimlerinde aldıkları mesleki eğitimleri meslek hayatlarının sonuna kadar kullanmaları mümkün değildir. Hayatın her alanında olduğu gibi gelişim ve değişim esastır. Yeniliğe ayak uydurabilenler rekabette ayakta kalabilmekte, bilgilerini güncelleyemeyenler ise yerinde saymaktadır. İşte bu yeniliğe ayak uydurma, güncel bilgileri edinebilme becerisi, lisans eğitiminde değil lisansüstü eğitimleri ile edinilebilmektedir.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan nüfus patlaması ile birlikte eğitim bir avuç seçkin ve nitelikli öğrencinin talep ettiği bir nitelik olmaktan çıkmış, kitleler tarafından da talep edilir olmuştur. Böylesine yoğun bir talebin olduğu hizmetin ise doğal olarak bir maliyeti bulunmaktadır ve bu nedenle de eğitim finanse edilmesi gereken bir hizmet halini almaktadır. Eğitimin finansmanında ise talep yönlü (öğrencilere yönelik) ve arz yönlü (üniversitelere yönelik) finansman araçları bulunmaktadır. Talep yönlü finansman araçları genel itibariyle burslar, öğrenim kredileri, borçlanma ve kupon yöntemi iken arz yönlü finansman araçları ise yükseköğretim kurumlarına verilen vergisel teşvikler ve kredilerdir.

Yükseköğrenime olan talebin artışı ile birlikte lisans eğitimleri de yetersiz kalmaya başlamış, lisansüstü eğitimlere olan talep artmaya başlamıştır. Hayat boyu öğrenmeyi sağlayabilmek için gerekli araştırma ve problem çözebilme yeteneğine sahip bireyleri yetiştirebilmek amacıyla verilen lisansüstü eğitimler yüksek lisans ve doktora düzeyinde verilmektedir. Yüksek lisans eğitimi, bireylere mesleklerine ilişkin son

bilgileri takip etme, akademik nitelikte bir çalışma yapıp raporlayabilme ve sunabilme becerisi kazandırırken, doktora ise bağımsız araştırma yapabilme, bilimsel problemleri inceleyip yorumlayabilme, analiz etme ve senteze ulaşabilme yeteneği kazandırmaktadır.

Bilimin belli etik değerler üzerine inşa edildiği düşünüldüğünde, lisansüstü eğitimlerin kalitesi hem bilimi hem de öğrencinin gelecekteki araştırmalarını etkileyecektir. Bu çalışmada ülkemizdeki lisansüstü eğitimin yapısı ve kalitesi, yükseköğretim alanında söz sahibi olan ABD, Almanya ve Japonya'nın eğitim kalitesi ve yapısı ile karşılaştırılmıştır.

Türkiye'de lisansüstü eğitim, tüm dünyada olduğu gibi isteğe bağlıdır. Türkiye'de 129'u devlet 72'si vakıf 5'i vakıf MYO olmak üzere toplam 206 yükseköğrenim kurumu bulunurken, bu kurumlardaki toplam enstitü sayısı 708'dir. Ülkemizdeki üniversitelerin hiçbiri dünyadaki ilk 100 üniversite arasına girememektedir. 708 enstitüde454 bin 673'ü yüksek lisans, 95 bin 100'ü doktorada olmak üzere toplam 549 bin 773 lisansüstü öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrencilerin lisansüstü eğitimlerini finanse edebilmek için Kredi ve Yurtlar Kurumu tarafından yüksek lisans öğrencilerine 1000 TL (yaklaşık 200 $), doktora öğrencilerine ise 1500 TL (Yaklaşık 300 $) burs / kredi verilmektedir.Bu yolla öğrencilere yaklaşık 5,9 milyar TL'lik kaynak aktarılmaktadır. Türkiye'de genel bütçeden üniversitelere ayrılan pay 33 milyar TL düzeyindedir.Ülkemize Türkiye'nin dahil olduğu akademik hareketlilik programları kapsamında gelen yabancı uyruklu öğrencilerin sayısı incelendiğinde ise 6248 yabancı uyruklu öğrencinin Türkiye'ye geldiği, buna karşılık 5519 Türk öğrencinin ise yurt dışındaki üniversitelerde öğrenim gördüğü görülmektedir.

Almanya, yaklaşık olarak Türkiye ile aynı nüfusa sahip olmasına rağmen, GSMH'si Türkiye'nin yaklaşık 4 katıdır. Kişi başına düşen gelir de buna bağlı olarak yine Türkiye'nin yaklaşık 4 katıdır. Türkiye'de 206 üniversite bulunurken Almanya'da bu sayı 429'dur. Bu üniversitelerden 8'i, dünyanın en iyi 100 üniversitesi içerisindedir. Lisansüstü düzeydeki (yüksek lisans ve doktora birlikte) öğrenci sayısının 311 bin 443 olduğu Almanya'da lisansüstü öğrencilerin nüfusa oranı %0,37'dir. Almanya, tüm dünyadan 374 bin 951 yabancı uyruklu öğrenciye ev sahipliği yapmaktadır. Almanya'da

bütçeden üniversitelere 52,1 milyar € pay ayrılmaktadır. Ayrıca lisansüstü düzeydeki öğrencilere 487 €'luk destek verilmektedir. Bu yolla öğrencilere yaklaşık 3 milyar €'luk kaynak aktarılmaktadır.

Japonya'nın nüfusu 126,8 milyon olup Türkiye'nin nüfusunun yaklaşık 1,5 katıdır. Japonya'nın GSMH'si 4,8 trilyon $, kişi başına düşen milli geliri ise 38,4 bin $ düzeyindedir. Japonya'da toplam 777 üniversite bulunmaktadır ve bu üniversitelerden 2'si dünyanın ilk 100 üniversiteleri arasında yer almaktadır. Japonya'daki üniversitelerde 159 bini yüksek lisans, 74 bini doktora, 16 bini de uzmanlık olmak üzere yaklaşık 250 bin kayıtlı öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrencilerin sayısının nüfusa oranı ise %0,18'dir. Japonya'daki yabancı uyruklu öğrencilerin sayısı 171 bin 122 olup bunların ne kadarının yabancı uyruklu olduğuna ilişkin bir bilgi bulunmamaktadır. Lisansüstü düzeydeki öğrencilere 143-148 bin Yen'lik (6800 – 7000 TL)kaynak aktarılırken, günlük masrafını kendi karşılayan yabancı öğrencilere MEXT Yabancı Değişim Öğrencileri Teşvik Bursu olarak 48 bin Yen (2300 TL) ve Yabancı Öğrencilere Destek Enstitüsü Bursu olarak 80 bin Yen (3800 TL) burs ödenmektedir.

ABD ise 325 milyonluk nüfusu ile dünyanın nüfus bakımından en büyük üçüncü, 19,5 trilyon $'lık GSMH ile GSMH açısından dünyanın en büyük ülkesi konumundadır. Kişi başına düşen milli gelirin yaklaşık 60 bin $ olduğu ABD'de toplamda 4512 üniversite bulunmaktadır. Dünyanın en iyi ilk 10 üniversitesinin 8'i, ilk 50 üniversitesinden 24'ü ve ilk 100 üniversitesinden 42'si Amerikan üniversiteleridir. Bu üniversitelerde tahmini olarak 975 bin lisansüstü öğrenci bulunmaktadır. Lisansüstü düzeydeki öğrencilerin toplam nüfusa oranı %0,29'dur. ABD'de genel bütçeden üniversitelere 228 milyar $'lık kaynak aktarılırken, bu tutarın içerisinden 101 milyar $'lık bir yardım yalnızca lisansüstü düzeye yapılmaktadır.

Araştırmadan elde edilen bulgular, Türkiye'deki lisansüstü eğitimin kalitesinin rakiplerinin gerisinde olduğunu göstermektedir. Türkiye'deki 82 milyonluk nüfus için 206 tane üniversite varken, yaklaşık aynı nüfusa sahip Almanya'da 2 kat, nüfusa oranladığımızda Japonya'da 2,5 kat, ABD'de ise 5,5 kat daha fazla üniversite vardır. Bununla birlikte lisansüstü eğitim alan öğrencilerin sayısı ise diğer ülkelere göre oransal olarak çok daha fazladır. Bu da Türkiye'de nitelikten çok niceliğe önem verildiğini

göstermektedir. Ülkemizdeki üniversitelerin hiçbirisi ilk 100 üniversite arasında değildir. Bu alanda rakiplerinin oldukça gerisinde olan Türk üniversitelerinde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrenciler konusunda da ABD ve Almanya'nın gerisinde, Japonya'nın ise önünde olduğu görülmektedir. Ülkemizde lisansüstü eğitimde kalitenin ve standardın sağlanabilmesi için tek elden yürütülen bir akreditasyon müessesesi de bulunmamaktadır. Halbuki rakibi olan ülkeler yıllar önce akreditasyon konusunu halletmiş görülmektedir. Ülkemizde genel olarak yükseköğretime bütçeden ayrılan bütçe de rakiplerinin oldukça gerisindedir. Bu nedenle Türkiye'nin genel bütçesinden eğitime ve yükseköğretime ayırdığı payı artırması gereklidir.

Sonuç olarak Türkiye'nin yükseköğretim ve lisansüstü eğitim konusunda rakiplerine göre geliştirmesi gereken çok fazla konu vardır ve bu sorunlara acilen eğilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

AB Başkanlığı.	Üniversiteler Hibe Programı. https://www.ab.gov.tr/_5967.html, 2018
Akgün, Özcan Erkan ve Güntaş, Selime	"Lisansüstü Öğrencilerinin Bilimsel Araştırma Yeterliliklerinin Danışman Görüşlerine Dayalı Olarak İncelenmesi: Kuzey Kıbrıs Türkiye Cumhuriyeti Örneği"**Sakarya University Journal of Education**, Cilt. 8 Sayı. 2, 2018
Aközer, Emel ve Aközer, Mehmet	"Bilim Etiğinin Zaman Tünelinde: İki Ebeveyn Tavsiye Kitabı ve Bilimde Bir Dönüm Noktası",**Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt. 4, Sayı. 2, 2014
Aközer, Mehmet veAközer, Emel	"Bilim insanlarının Bilime Yönelik Sorumlulukları: Bir Etik Temellendirme Önerisi". **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt. 5, Sayı. 3, 2015
Altundemir, Mehmet Emin ve Cibo, Hakkı	"Yükseköğretimin Finansmanı Konusunda Üniversitelerin Görüşleri: YÖK Yasa Tasarısı Çerçevesinde",**Maliye Araştırmaları Dergisi**, Cilt. 1, Sayı. 3, 2015
Arslan, Canan veKaragül, Sedat	"Türkçe Eğitimi Programında Lisansüstü Öğrenim Gören Öğrencilerin Bilimsel Araştırma Yapmaya Yönelik Kaygı Düzeyleri",**Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,** Sayı.38, 2016
Aydemir, Sevilay ve Çam, Şefika	"Lisansüstü Öğrencilerinin Lisansüstü Eğitimi Almaya İlişkin Görüşleri",**Turkish Journal of Education**, Cilt. 4, Sayı. 4, 2015.
Aydın, Mehmet Sadık;Kaya, Hakan ve Kete, Halil	"Yükseköğretim Hizmetlerinin Özellikleri ve Türkiye'de Yükseköğretim Hizmetlerinin Görünümü",**Journal of Awareness**, Cilt. 2, Sayı. 2, 2017.
Bağrıaçık-Yılmaz, Ayşe; Su-Tonga, Emine ve Çakır, Hasan	"Lisansüstü Eğitim Öğrencilerinin Aldıkları Eğitim Hakkındaki Görüşlerinin Değerlendirilmesi",**GEFAD**, Cilt. 37, Sayı. 1, 2017
Beauchamp, Edward R. Ve Rubinger, Richard	**Education in Japan: A source book**. Routledge, 2017.

Ben-David, Joseph	**Bilim İnsanının Toplumdaki Rolü: Karşılaştırmalı Bir İnceleme**. Ankara: Epos Yayınları, 2011.
Bernal, John Desmond	**Bilimin Toplumsal İşlevi.** (T. Ok, Çev.) İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 2011
Bok, Derek	**Higher Education in America: Revised Edition**. Princeton University Press, 2015.
Bozan, Mahmut	"Lisansüstü Eğitimde Nitelik Arayışları"**Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, Cilt. 4, Sayı. 2, 2012
British Council	**The importance of international education: a perspective from Turkish students**. UK: British Council, 2013.
Budd, Richard	"Undergraduate orientations towards higher education in Germany and England: problematizing the notion of student as customer",**Higher Education**, Vol. 73, Issue. 1, 2017.
Can, Şendil ve Ceyhan, Büşra	"Eğitim Bilimleri Enstitüsü Lisansüstü Öğrencilerinin Bilimsel RApor Yazma ve Yayınlama Konusundaki Görüşleri (Muğla İli Örneği)"**Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi,** Sayı. 35, 2015
Carney, Cary	**Native American Higher Education in United States**. Routledge, 2017.
Clarke, Gillan ve Lunt, Ingrid	**International Comparisons in Postgraduate Education: Quality, Access and Employment Outcomes**. Oxford: HEFCE, 2014
Çetin, Murat	"Bölgesel Kalkınma ve Girişimci Üniversiteler". **Ege Akademik Bakış**, Cilt. 7, Sayı. 1, 2007.
Çetinkaya, Şahin	"2016 Yılı Yüksek Öğrenim Öğrenci Burs Artışlarının Öğrenci Harcamaları Üzerine Etkileri: Uşak Üniversitesi Örneği"**Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 10, Sayı. 1, 2017.
Çiftçi, Münire	Girişimci Üniversite ve Üçüncü Kuşak Üniversiteler. **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Sayı. 27, 2010.
DE Statis	https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/SocietyState/EducationResearchCulture/InstitutionsHigherEducation/Tables/TypeInstitution.html , 2018

DE Statis	https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/SocietyState/EducationResearchCulture/InstitutionsHigherEducation/Tables/TotalTypeInstitutionHigherEducationWinterTerm.html , 2018
DE Statis	https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/SocietyState/EducationResearchCulture/EducationalCulturalFinance/Tables/Training/BAfoeG.html , 2018
Dikmen, Melih ve Tunder, Murat	"Lisansüstü Eğitim Yapan Öğrencilerin Danışmanlarından Beklentileri: Eğitim Bilimleri bölümü Anabilim Dalları Örneği",**4. Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi**. Antalya, 2016.
Doğan, Süleyman	"1992 Yılında Kurulan Türk Üniversiteleri Rektörlerinin 2023 Hedeflerinin İncelenmesi",**Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt. 8, Sayı. 2, 2018
Durmuş, Savaş	"Eğitim Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Ampirik Bir Çalışma",**Finans Politik & Ekonomik Yorumlar**, Cilt. 54, Sayı. 629, 2017.
Eker, Metin; Karadağ, Esen ve Topuz, Begüm	"Akademik Sanat ve Lisansüstü Sorunsalı: Sanatta Yeterlik ile Sanatsal Yeterlik",**VI. Ulusal Lisanüstü Eğitim Sempozyumu**. Sakarya, 2013.
ENQA	"Quality Assurance in Postgradute Education", Helsinki, 2010. https://enqa.eu/indirme/papers-and-reports/workshop-and-seminar/ENQA%20workshop%20report%2012.pdf
Erdem, Ali Rıza	"Dünyadaki Yükseköğretimin Değişimi",**Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Sayı. 15, 2006
Erdem, Ali Rıza	"Eğitim Fakültelerinde Uygulanan Öğretmen Yetiştirme Programlarının Felsefesi",**Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Sayı. 9, 2011
Erdem, Ali Rıza	"Bilim İnsanı Yetiştirmede Araştırma Eğitimi",**Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 3, 2012.
Erdem, Ali Rıza	"Bilim İnsanı Yetiştirmede Etik Eğitimi",**Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 1, 2012.
Erkılıç, Turan Akman	"Öğretmen Adaylarının Lisansüstü Eğitim İstekliliklerini Etikleyen Etmenler (Eskişehir Örneği)",**GAU J. Soc. & Appl. Sci.,**Cilt. 3, Sayı. 5, 2007

Golde, Chris M.	"Signature Pedagogies in Doctoral Education: Are They Adaptable fort he Preperation of Education Researchers", Educational Researcher, Volume: 36, Issue: 6, 2007
Gül, Söngül Sallan ve Gül, Hüseyin	"Türkiye'de Yükseköğretimin Gelişimi, Güncel Durumu ve Eleştirisi",**Toplum ve Demokrasi, Sayı.** 17-18, 2014.
Günay, Durmuş	"Türkiye'de Lisansüstü Eğitim ve Lisansüstü Eğitime Felsefi Bir Bakış",**Üniversite Araştırmaları Dergisi**, Cilt. 1, Sayı. 2, 2018.
Güneş, Firdevs	"Bologna Süreci ile Yükseköğretimde Öngörülen Beceri ve Yetkinlikler",**Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 1, 2012
İlhan, Mustafa; Öner-Sünkür, Meral ve Yılmaz, Ferat	"İlköğretim Öğretmen Adaylarının Lisansüstü Eğitime Yönelik Tutumlarının İncelenmesi (Dicle Üniversitesi Örneği)",**Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,** Sayı.23, 2012.
İlkılıç, İlhan	Lisansüstü Eğitimin Anlamı ve Amacı. İstanbul. http://cdn.istanbul.edu.tr/statics/saglikbilimleri.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2018/02/%C4%B0lhan-Hoca-Sunum.pdf , 2018.
İnci, Osman	"Bilimsel Yayın Etiği",**Türk Kütüphaneciliği**, Ciilt. 29, Sayı. 2, 2015.
Karaman, Sedat ve Bakırcı, Fehim	"Türkiye'de Lisansüstü Eğitim: Sorunlar ve Çözüm Önerileri",**Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, Sayı. II., 2010.
Katılmış, Ahmet, Çelik; Hülya Çelik ve Kop, Yaşar	"Türkiye'de Yüksek Lisans Öğreminde Yaşanan Sorunlar: Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Örneği",**Gaziantep University Journal of Social Sciences**, Cilt. 12, Sayı. 1, 2013.
Kim, Changwan; Tamborini, Christopher R. ve Sakamoto, Arthur	"Field of study in college and lifetime earnings in the United States",**Sociology of education**, Vol. 88, Issue. 4, 2015.
Kıral, Bilgen ve Saracaloğlu, Seda	Akademik Sahtekarlık Eğilimi ile Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Arasındaki İlişki. **YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt. 15, Sayı. 1, 2018.

Konan, Necdet ve Yılmaz, Salih	"Üniversitelerin Sıralanma Ölçütleri ve Türkiye Üniversiteleri İçin Öneriler",**Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt. 7, Sayı. 2, 2017.
KYK	http://yurtkur.gsb.gov.tr/Sayfalar/2837/2573/BasindaKYK, 2018, 19, 12
Limon, İbrahim ve Durnalı, Mehmet	Doktora Öğrencilerinin Doktora Eğitimi ve Öğretim Üyelerine Yönelik Metaforik Algıları. **Sakarya University Journal of Education**, Cilt. 8, Sayı. 1, 2018
Luo, Yan	Measuring quality of undergraduate education in Japan: comparative perspective in a knowledge based society. **Higher Education**, Vol. 69, Issue. 6, 2015.
Ma, Jennifer; Pender, Matea ve Welch, Meredith	**Education Pays 2016: The Benefits of Higher Education for Individuals and Society**. CollegeBoard, 2016.
McVeigh, Brian J.	**Japanese Higher Education as Myth**. Routledge, 2015.
NCES	https://nces.ed.gov/programs/digest/d16/tables/dt16_318.10.asp?referrer=report , 2018.
NCES	https://nces.ed.gov/programs/digest/d17/tables/dt17_301.10.asp?current=yes , 2018.
NCES	https://nces.ed.gov/programs/digest/index.asp, 2018.
OECD	Education Policy Outlook: Turkey. http://www.oecd.org/education/EDUCATION%20POLICY%20OUTLOOK%20TURKEY_EN.pdf, 2013.
OpenDoors	2018 "Fast Facts". https://www.iie.org/-/media/Files/Corporate/Open-Doors/Fast-Facts/Fast-Facts-2018.ashx?la=en&hash=E87E077CE69F84A65A9AA0B0960C2691E922835A, 2018.
Özcan, Dicle ve Çakır, Halil	Üniversite-Toplum, Devlet, Piyasa/sermaye İlişkileri Bağlamında Üniversite Özerkliği. **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, 6(1).
Özdemir, Pınar	Üçüncü Kuşak Üniversiteler. **Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Analiz Dergisi**, Sayı. II, 2016.

Özer, Yunus Emre	Girişimci Üniversite Modeli ve Türkiye. **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari BİIimler Fakültesi Dergisi**, Cilt. XXX, Sayı. 2, 2011.
Özkan, Metin veGedikoğlu, Tokay	Türk Yükseköğretim Finansmanına İlişkin Görüşler. **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt. 4, Sayı. 2, 2014.
Özmen, Zeynep Medine ve Güç, Funda Aydın	Doktora Eğitimi ile İlgili Yaşanan Zorluklar ve Baş Etme Stratejileri: Durum Çalışması. **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt. 3, Sayı. 3, 2013
Özyakışır, Deniz	Beşeri Sermayenin Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü: Teorik Bir Değerlendirme. **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Cilt. 6, Sayı. 1, 2011.
Poole, Gregory S.	"International" Higher Education in Japan. **The Impact of Internationalization on Japanese Higher Education**. Rotterdam: SensePublishers, 2016.
Sakınç, Süreyya veBursalıoğlu, Sibel Aybarç	"Yükseköğretimde Küresel Bir Değişim: Girişimci Üniversite Modeli",**Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 2, 2012.
Sargın, Sevil	"Türkiye'de Üniversitelerin Gelişim Süreci ve Bölgesel Dağılımı",**Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt. 3, Sayı. 5, 2007.
Scimago Institutions Rankings. (2018).	
Shulman, Lee S.	"Signature Pedagogies in the Professions", **Daedalus**, Volume: 134, Issue: 3, 2005.
Shulman, Lee S.; Golde, Chris M.; Bueschel, Andrea Conklin; Garabedian, Kristen J.	Reclaiming Education's Doctorates: A Critique and a Proposal", Educational Researcher, Volume: 35, Isse: 3, 2006
Söyler, İlhan ve	"Türkiye'de Özel Yükseköğretim Kurumlarının Kuruluşu ve

Karataş, Süleyman	Finansmanı",**Uluslararası Yükseköğretim Kongresi: Yeni Yönelişler ve Sorunlar**, 2011.
Statistics Japan.	http://www.stat.go.jp/english/data/nenkan/67nenkan/1431-25.html, 2018.
Studying in Germany.	https://www.studying-in-germany.org/germany-international-student-statistics/ , 2019.
Sungur, Onur	"Üniversitelerin Bölgesel Kalkınmada Değişen Rolü ve Girişimci Üniversite Kavramı",**AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt. 15, Sayı. 4, 2015.
Şen, Zekai	"Türkiye'de Yüksek Lisans ve Doktora Eğitimi Kalitesinin İyileştirilmesi için Öneriler",**Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt. 3, Sayı. 1, 2013.
Şenses, Fikret	**Uluslararası Gelişmeler Işığında Türkiye Yükseköğretim Sistemi: Temel Eğilimler, Sorunlar, Çelişkiler ve Öneriler**. ERC Working Papers in Economics 07/05, 2007.
Teichler, Ulrich	Recent changes of financing higher education in Germany and their intended and unintended consequences. **International Journal of Educational Development**, Issue. 58, 2018.
Times Higher Education.	https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings, 2018.
Thomson, Pat; Hall, Christine; Jones, Ken; Green, Julian Sefton;	"The Signature Pedagogies Project: Final Report", Culture, Creativity and Education, 2012.
Tosun, Mehmet	**Lisansüstü Eğitimde Kalite Yönetimi: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Bir Uygulama**, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2012.
Turanlı, Münevver	"Türkiye'de Eğitim ve Yükseköğretim"**İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi,** Sayı. 4, 2003.
Ulusal Ajans	Erasmus+ Yükseköğretim Programı. http://ua.gov.tr/programlar/erasmus-program%C4%B1/y%C3%BCksek%C3%B6%C4%9Fretim-program%C4%B1, 2018.

Ulutürk, Süleyman ve Dane, Kutlu	"Yüksek Öğretimin Finansmanı",**Forum: Üniversite: Dönüşüm ve Müdahale**. İzmir: Eğitim Sen, 2008.
Uysal, Hülya Tezcan ve Çatı, Kahraman	"Yükseköğretim Kurumlarındaki Yöneticilerin Girişimci Üniversite Algılamalarında İş ve Örgüt Psikolojisinin Etkisi",**Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt. 6, Sayı. 1, 2016.
Wissema, J. G.	**Üçüncü Kuşak Üniversitelere Doğru: Geçiş Döneminde Üniversiteleri Yönetmek**. İstanbul: Özyeğin Üniversitesi Yayınları, 2014.
Yamaç, Kadri	**Bilgi Toplumu ve Üniversiteler**. Ankara: Efil Yayınevi, 2009.
Yaşar, Belma	Türkiye ve Bazı Ülkelerdeki Özel Yükseköğretime Genel Bir Bakış. **Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt. 16, Sayı. 1, 2007.
YÖK	Farabi Değişim Programı. http://www.yok.gov.tr/web/farabi/anasayfa, 2018.
YÖK	Mevlana Değişim Programı. http://www.yok.gov.tr/web/mevlana/anasayfa, 2018.
YÖK	https://istatistik.yok.gov.tr/ , 2018.